

Alžbeta Brozmanová Gregorová
Tamara Fabac
Marta Hauser
Slađana Novota
Diana Bere
Corina Pintea
Mădălina Botu
Agnieszka Lissowska Lewkowicz
Anna Walas
Boglárka Meggyesfalvi
Borbála Cecilia Hadrévy
Jana Šolcová

2022

UČENJE ZALAGANJEM U ZAJEDNICI U RADU S MLADIMA PRIRUČNIK ZA RADNIKE I RADNICE S MLADIMA

Alžbeta Brozmanová Gregorová, Tamara Fabac, Marta Hauser
Diana Bere, Boťu Mădălina, Agnieszka Lissowska Lewkowicz, Anna Walas,
Boglárka Meggyesfalvi, Borbála Cecilia Hadrévy, Jana Šolcová

UČENJE ZALAGANJEM U ZAJEDNICI U RADU S MLADIMA PRIRUČNIK ZA RADNIKE S MLADIMA

Urednica:
Alžbeta Brozmanová Gregorová

Autorice:
Alžbeta Brozmanová Gregorová
Jana Šolcová
Tamara Fabac
Marta Hauser
Slađana Novota
Diana Bere
Corina Pintea
Boťu Mădălina
Agnieszka Lissowska Lewkowicz
Anna Walas
Boglárka Meggyesfalvi
Borbála Cecilia Hadrévy

Učenje zalaganjem u zajednici u radu s mladima. Priručnik za radnike s mladima.

1. Edition. Banská Bystrica: Platform of Volunteer Centers and Organizations, 2022.

Vanjski recenzenti:

Maša Cek
Ema Žufić
Olga Šlifirska
Andrea Kuremszki
Bence Zsolt Halmos
Erzsebet Hosszu
Elena-Andreea Negoi
Alexandra Rus
Andreea-Ştefania Ionaşcu
Budiștean Svetlana
Iveta Harváneková
Eva Jelínková

Prijevod i lektura:

Jelena Celcer, Babel, obrt za prevoditeljske i intelektualne usluge

Priručnik je rezultat provedbe projekta EDUVOL – Volontiranje kao prilika za učenje u sklopu Strateških partnerstava objavljenih u okviru programa Erasmus+ 2014. – 2020. (dalje u tekstu: Erasmus+), kako je utvrđeno u ugovoru broj 2019-2-SK02-KA205-002174. Projekt provode Platforma volonterskih centara i organizacija (Slovačka), Udruga za razvoj civilnog društva SMART (Hrvatska), Volonterski centar Varšava (Poljska), Önkéntes Központ Alapítvány (Mađarska) i Pro Vobis – Nacionalni resursni centar za volonterstvo (Rumunjska).

Potpore Europske komisije pri izdavanju ovog vodiča ne podrazumijeva da Komisija odobrava sadržaj izdanja koji odražava samo stavove autora. Stoga se Komisija ne može smatrati odgovornom ni za kakvu upotrebu ovdje sadržanih informacija.

Svi izrazi u muškom rodu koji imaju rodno značenje korišteni u ovome priručniku uporabljeni su neutralno i jednako se odnose na ženske i muške osobe.

Sadržaj

Uvod	6
1. Učenje zalaganjem u zajednici kao obrazovni alat u radu s mladima	7
1.1. Osnove učenja zalaganjem u zajednici	7
1.2. Razlika u pojmovima učenje zalaganjem u zajednici, volontiranje i edukacijska aktivnost	9
1.3. Učenje zalaganjem u zajednici u nacionalnim kontekstima	11
2. Načela učenja zalaganjem u zajednici u radu s mladima	15
2.1. Načela vodstva mlađih u projektu učenja zalaganjem u zajednici	15
2.2. Načela stvaranja namjere i sadržaja projekta učenja zalaganjem u zajednici.....	18
2.3. Načela koji idu u prilog povezanosti ciljeva učenja s ciljevima aktivnosti u zajednici.....	20
3. Motivacija - upravljanje rizicima odustajanja od projekta učenja zalaganjem u zajednici.....	22
4. Učenje zalaganjem u zajednici kao proces	27
5. Procjena potreba u projektu učenja zalaganjem u zajednici.....	30
6. Ciljevi u projektu učenja zalaganjem u zajednici	34
7. Praćenje i evaluacija u projektu učenja zalaganjem u zajednici	38
7.1. Praćenje	38
7.2. Procjena i evaluacija	39
7.3. Praktični savjeti i primjeri dokumentacije o načinu praćenja i evaluacije	40
8. Reflektiranje u projektu učenja zalaganjem u zajednici	43
9. Promocija i komuniciranje projekta učenja zalaganjem u zajednici	46
10. Završetak i proslava projekta učenja zalaganjem u zajednici.....	48
11. Učenje zalaganjem u zajednici online	51
11.1. Kakvi se projekti mogu raditi online?.....	51
11.2. Zbirka savjeta za online učenje zalaganjem u zajednici na temelju naših iskustava	52
12. Primjeri dobre prakse iz EDUVOL projekta	55
13. Informacije o nositelju i partnerima u projektu EDUVOL	62
Literatura:	64

Uvod

Rezolucijom Europskog parlamenta od 22. travnja 2008. o doprinosu volontiranja ekonomskoj i socijalnoj koheziji pozivaju se Komisija, države članice te regionalna i lokalna tijela na promicanje volontiranja kroz obrazovanje na svim razinama, stvaranje prilika za volonterski rad u ranoj fazi obrazovnog sustava da bi se volontiranje smatralo uobičajenim doprinosom u životu zajednice te da bi se takav rad nastavio promicati odrastanjem učenika, da bi se olakšalo učenje zalaganjem u zajednici u kojem učenici partnerski surađuju s volonterskim centrima i drugim organizacijama skupinama u lokalnoj zajednici, da bi se potaknulo stvaranje veza između civilnog sektora i obrazovnog sektora na svim razinama te kako bi se promicalo volontiranje i priznalo učenje kroz volontiranje u sklopu cjeloživotnog obrazovanja. Brojne organizacije i radnici s mladima smatraju da je volontiranje prilika za učenje, ali ne iskoristišavaju u potpunosti njegov obrazovni potencijal. Lokalnim, ali i međunarodnim volonterima nije uvijek jednostavno postići ravnotežu u volontiranju između edukacije i osobnog rasta volontera s jedne strane i ispunjavanja stvarnih potreba zajednice s druge strane. Često se snažan naglasak stavlja na solidarne usluge i zadovoljenje potreba korisnika bez formuliranog procesa učenja. Koordinatori volontera i osobe koje rade s mladima smatraju da do učenja kroz volontiranje dolazi „automatski“ te im je teško odrediti ishode učenja na temelju volonterskog iskustva kad trebaju prepoznati i validirati proces neformalnog učenja.

U učenju zalaganjem u zajednici kombiniraju se važne usluge u zajednici s obrazovanjem. Učenje zalaganjem u zajednici može se promicati i u formalnom i neformalnom obrazovanju ili može biti poveznica između formalnog i neformalnog obrazovanja. Mogu se uočiti dva smjera. Projekte u sklopu učenja zalaganjem u zajednici mogu razviti škole – formalno obrazovanje u sklopu obrazovne politike, ali ih mogu promicati i nevladine organizacije kao strategiju za rad s mladima – u sklopu politike za mlade. Učenje zalaganjem u zajednici može se smatrati i načinom odgoja i obrazovanja za volontiranje ili aktivno građanstvo. Mnogi mlađi mogli bi biti vrijedan resurs za aktivno građanstvo, no ili nisu naučili kako da budu aktivni i proaktivni ili su izgubljeni u mnoštву informacija s kojima se danas suočavaju. Najvažniji rezultati međunarodnih istraživanja pokazuju da učenje zalaganjem u zajednici ima pozitivan učinak na mlade u nekoliko područja. Spomenuta područja uključuju razvoj takozvanih ključnih kompetencija (npr. komunikacijske vještine, vodstvo, suradnja s drugima, kulturološko razumijevanje, odgovornost, učenje, vještine rješavanja problema, razvoj kritičkog razmišljanja itd.) te građansko uključivanje i osnaživanje mlađih kako bi oni vjerovali da mogu mijenjati društvo.

Potencijal učenja zalaganjem u zajednici u zemljama Srednje i Istočne Europe još nije dovoljno iskorišten zbog nepostojećih struktura, manjka kompetencija i iskustva u razvoju strategije. Učenje zalaganjem u zajednici potječe iz SAD-a, a s njegovom primjenom u europskom kontekstu povezuju se određene posebnosti povezane s društvenim i kulturološkim razlikama te s potrebom za angažiranjem i sudjelovanjem u civilnom društvu i životu zajednice.

Cilj organizacija koje su partneri u okviru Erasmus+ projekta „Volontiranje kao prilika za učenje“, takozvanog EDUVOL-a, jest unaprijediti kvalitetu i važnost ponude obrazovanja u implementaciji učenja zalaganjem u zajednici u radu s mladima, poboljšati kapacitete organizacija i radnika s mladima u implementaciji koncepta učenja zalaganjem u zajednici u praksi te mogućnosti njegove implementacije u suradnji s lokalnim kao i inozemnim mlađim volonterima te unaprijediti kvalitetu rada s mladima, prvenstveno u području volontiranja mlađih. Stoga je objavljena serija publikacija za radnike s mladima i ostale dionike koji žele preuzeti odgovornost za uvođenje i primjenu pristupa učenja zalaganjem u zajednici u svojim organizacijama radi dobrobiti svih uključenih strana.

Svrha je ovog priručnika pružiti podršku radnicima s mladima koji u svojim organizacijama odluče implementirati učenje zalaganjem u zajednici. Priručnik je strukturiran u nekoliko poglavja koja pružaju pregled tema koje su ključne za razumijevanje učenja zalaganjem u zajednici i njegove implementacije u radu s mlađima.

Priručnik je namijenjen radnicima s mladima koji rade u neformalnom obrazovanju, no primjenjivati ga mogu i nastavnici u osnovnim i srednjim školama u okviru formalnog obrazovnog programa. U priručniku se koristimo pojmovima mlađi, mlađi ljudi i radnik s mlađima. U skupinu mlađih ubrajaju se osobe u dobi od 13 do 30 godina. U svrhe europskih politika za mlade tu dob primjenjuju i Europska komisija i Vijeće Europe (2004). Radnici s mlađima jesu osobe koje u radu ostvaruju izravan kontakt s mlađim ljudima i provode aktivnosti osmišljene za pružanje potpore osobnom i društvenom razvoju mlađih u okviru neformalnog i informalnog učenja. Radnici s mlađima mogu biti stručnjaci ili volonteri, državni službenici ili osobe koje rade za nevladine organizacije (Europska komisija, 2015).

1. Učenje zalaganjem u zajednici kao obrazovni alat u radu s mladima

Literatura o ovoj temi navodi nekoliko osnovnih teorijskih definicija učenja zalaganjem u zajednici kao i brojne paradigme i perspektive u sklopu kojih se promatra ova strategija. Učenje zalaganjem u zajednici označava iskustvo, pedagoški koncept, pedagogiju, tehniku učenja, filozofski koncept, društveni pokret. Učenje zalaganjem u zajednici (ponekad se naziva i društveno korisno učenje ili učenjem angažiranjem u zajednici) u literaturi se često smatra pedagoškom metodom koja kombinira usluge za zajednicu s prilikama za učenje koje se nude uključenim mladim osobama. (Heffernan, 2001). Učenje zalaganjem u zajednici općenito se opisuje kao „uravnotežen pristup iskustvenom obrazovanju” koji može „osigurati jednak fokus i na uslugu koja se pruža zajednici i na učenje koje se odvija” (Furco, 1996, str. 3.).

Neovisno o brojnim definicijama učenja zalaganjem u zajednici, u literaturi je utvrđeno nekoliko ključnih sastavnica:

1. Riječ je o unaprijed planiranom i organiziranom iskustvu koje se stječe pružanjem usluge kojom se odgovara na autentične potrebe zajednice. Učenje zalaganjem u zajednici podupire promjenu iz tradicionalnog modela pomoći (djelovanje za zajednicu) u horizontalni model solidarnosti (djelovanje sa zajednicom).
2. Temelji se na aktivnom uključivanju mlađih ljudi u sve faze projekta učenja zalaganjem u zajednici, od planiranja do evaluacije. Mladi bi se trebali osjećati glavnim akterima u projektu učenja zalaganjem u zajednici te bi se trebali ponašati kao voditelji aktivnosti, a ne samo kao njihovi provoditelji.
3. Iskustvo učenja zalaganjem u zajednici namjerno se povezuje s kurikulumom. Postoji jasna povezanost djelovanja s ciljevima obrazovanja.
4. Nudi vremenski slijed koji sudionicima omogućuje da reflektiraju o iskustvu učenja zalaganjem u zajednici.

Djelovanje u zajednici može se uključiti u kurikulum različitih predmeta i studijskih programa u formalnom obrazovanju, a vjerujemo i da se može integrirati i u rad s mladima.

1.1. Osnove učenja zalaganjem u zajednici

Učenje zalaganjem u zajednici strategija je poučavanja i učenja u kojoj se proces učenja odvija kroz ciljanu aktivnost u zajednici o kojoj se kasnije reflektira. Radnik s mladima i mlada osoba utvrđuju cilj učenja koji mlada osoba ostvaruje sudjelujući u aktivnosti u zajednici kojom se zadovoljava utvrđena potreba zajednice te potom reflektira o iskustvu s radnikom s mladima. Učenje zalaganjem u zajednici usredotočeno je i na aktivnost od koje zajednica ima koristi i na posljedične obrazovne koristi za osobu koja sudjeluje u aktivnosti. **Značajka uzajamnosti** u učenju zalaganjem u zajednici podrazumijeva sljedeće: lokalna zajednica dobiva nešto što joj je potrebno, a osoba koja obavlja aktivnost u korist drugih stječe nova znanja i kompetencije (Furco, 1996).

Važan aspekt procesa učenja zalaganjem u zajednici jest **vodstvo mlađih**. Mladi bi trebali utvrditi potrebe lokalne zajednice, pronaći način kako riješiti ili smanjiti problem te odlučiti na što će reagirati i kako će djelovati. Trebat će im potpora radnika s mlađima, no mladi bi trebali preuzeti glavnu odgovornost za projekt, osjećajući se pritom kao vođe i preuzimajući vodstvo. Radnik s mlađima utvrđuje ciljeve učenja i vodi proces reflektiranja (refleksije) tijekom cijelog projekta: postavlja pitanja o tome što se događa, što se i kako može naučiti, što treba ispraviti, što je bilo teško i kako to olakšati itd. Radnik s mlađima trebao bi pomagati sudionicima u pronalasku rješenja, ali im ne bi trebao nuditi gotova rješenja ili izvršavati zadatke umjesto njih.

Uzajamnost

Vodstvo mlađih

Proces učenja

Vođeno reflektiranje o procesu učenja

Učenje zalaganjem u zajednici funkcionira u kontekstu grupnog rada. No neki aspekti metode mogu se primijeniti i u individualnom radu, što posebno vrijedi za vođenu refleksiju.

Primjer:

Metoda učenja zalaganjem u zajednici može uvelike koristiti studentu medicine koji volontira u domu umirovljenika. Zajedno s mentorom student može utvrditi ciljeve učenja povezane sa zdravljem starijih građana. Da bi ostvario te ciljeve može s radnikom s mladima raspravljati o svojem poslu i svim specifičnim svakodnevnim situacijama. Zahvaljujući tome može, primjerice, steći praktične vještine povezane s radom sa starijim osobama te proširiti svoje znanje o gerijatriji. Također može naučiti o svojim snagama u toj vrsti rada ili može razmisliti o tome što mu je u takvu radu teško. Može reflektirati o mogućim rješenjima za te poteškoće i potom ih isprobati u praksi. Starije osobe u domu imale bi podršku volontera koji bi bio sve uključeniji u njihove aktivnosti.

Ova metoda može biti dobar izbor za učenje rada na projektu u timu. Sudionici mogu dijeliti zadatke i tako, koristeći vlastite talente, znanje i vještine, surađivati na provedbi projekta koji zadovoljava potrebe lokalne zajednice. Kao rezultat toga mogu razviti znanje i vještine u vezi s određenim problemskim područjem, ali i razviti svoje „meke“ vještine, tj. Komunikacijske vještine i timski rad.

Primjer:

Primjer implementacije metode učenja zalaganjem u zajednici u radu s grupom može biti aktivnost koju provodi školski volounterski klub, primjerice organiziranje kluba za igranje društvenih igara za starije osobe. Ideja o takvom klubu trebala bi se javiti nakon utvrđivanja potreba lokalne zajednice, a mladi bi o ideji trebali raspraviti sa starijima. Kako bi organizirali događanje, mladi trebaju riješiti niz zadataka kao što su: odabir odgovarajuće prostorije, rezervacija prostorije, postavljanje opreme u prostoriju, pozivanje starijih i određivanje datuma sastanaka, nabava grickalica i pića, odabir igara, pomoć u vođenju događanja itd. Neki ciljevi učenja mogu biti jednaki za cijelu grupu (npr. Vježbanje komunikacijskih vještina: davanje uputa, objašnjenja), no neki mogu biti individualizirani ovisno o ulozi i zadacima pojedinačnih sudionika (npr. Upravljanje proračunom, planiranje troškova za grickalice itd.). Voditelj kluba može imati ulogu radnika s mladima koji proces učenja unapređuje poticanjem sudionika na refleksiju o koracima u projektu te o vještinama/kompetencijama koje stječu.

Osim što proces učenja zalaganjem u zajednici omogućava poučavanje određenih vještina, mlade potiče na promišljanje o problemima u zajednici te im pomaže i da uoče probleme i da ih riješe. Kao rezultat toga projekti razvijeni primjenom ove metode često postaju početna točka za sljedeće aktivnosti u zajednici.

Učenje zalaganjem u zajednici kod mladih unapređuje:

- osjećaj kontrole
- odgovornost (uspjeh cjelokupnog projekta zahtijeva predanost u svim fazama te preuzimanje odgovornosti za određene zadatke)
- osobnu učinkovitost
- vodstvo
- interpersonalne vještine
- kritičko razmišljanje
- sposobnost refleksije i samorefleksije
- osjećaj povezanosti s lokalnom zajednicom
- povećanu svijest o svijetu
- povećanu svijest o osobnim vrijednostima pojedinca
- društvenu obvezu
- znanje i vještine povezane s aktivnostima koje se provode u sklopu projekta (Astin, 2000).

1.2. Razlika u pojmovima učenje zalaganjem u zajednici, volontiranje i edukacijska aktivnost

Kada se u praksi spominje pojam učenja zalaganjem u zajednici, savjetuje se razlikovati pojmove djelovanja u zajednici, volontiranja, terenske/praktične nastave, pripravnštva, edukacijskih aktivnosti i učenja zalaganjem u zajednici (Fiske, 2001; Furco & Holland, 2005; Lipčáková & Matulayová, 2012). Dakle, učenje zalaganjem u zajednici razlikuje se od ostalih vrsta aktivnosti usmjerenih na zajednicu svojom povezanošću sa sadržajem kurikuluma, usmjerenošću na obogaćivanje procesa učenja boljim razumijevanjem sadržaja učenja, na promicanje građanske odgovornosti mlađih i jačanje zajednica (Bringle & Hatcher, 1996; Fiske, 2001; Rusu, Bencic, & Hodor, 2014).

Učenje zalaganjem u zajednici pedagoški je pristup koji objedinjuje planirano učenje i djelovanje u zajednici. Ovisno o kontekstu u kojem se razvija, učenje zalaganjem u zajednici može biti povezano s akademskim učenjem (zahtjevi kurikuluma različitih predmeta/kolegija u školi/fakultetu utemeljeni na standardima formalnog obrazovanja) ili neformalnim učenjem (ciljeve učenja utvrđuju radnici s mlađima za aktivnosti koje mlađi provode u zajednici, a koje su povezane s nizom transverzalnih vještina koje su im potrebne u životu, a nisu vezane uz određeni školski predmet/kolegij). U kontekstu ovog priručnika učenje zalaganjem u zajednici proces je u kojem mlađi doprinose svojoj zajednici rješavanjem stvarnih problema i potreba (dio djelovanja), ali pritom uče o vrlo specifičnim elementima te stječu konkretne i prethodno planirane vještine i znanje (dio učenja). To učenje zalaganjem u zajednici čini složenim pristupom učenju mlađih koji umjesto suhoparnog poučavanja uvodi učenje djelovanjem. Još više od toga, riječ je o učenju činjenjem dobra za druge. Učenje zalaganjem u zajednici u ovom će slučaju kombinirati potrebe (zajednice i određenih korisnika te potrebe mlađih), što će rezultirati pristupom u kojem su svi na dobitku te koji generira vrlo vidljive rezultate u zajednici, istovremeno omogućujući mlađima da uče na smislen i trajan način.

Volontiranje podrazumijeva djelovanje ili aktivnost koje izvode pojedinci (samostalno ili u grupama), pri čemu pružaju uslugu ili nude pomoć drugima ili određenoj zajednici. Pritom za svoj rad nisu plaćeni, već rade za korist opće javnosti te se u rad uključuju dobровoljno. Volontiranje se može odvijati u planiranim okvirima ili može biti neformalno, primjerice spontano djelovanje kad osoba uoči da je drugoj osobi potrebna pomoć i odluči djelovati. Međutim, u svrhu ovog priručnika govorimo o planiranom ili formalnom volontiranju koje se odvija na temelju namjere organizacija ili javnih ustanova da stvore prilike za volontiranje za građane koje bi služile kao sredstvo njihova aktivnog sudjelovanja u društvu. U toj će situaciji volontiranje uključivati niz postupaka i propisa koji su specifični za svaku zemlju, no postojat će tri jednaka glavna uvjeta na temelju kojih se aktivnost može nazvati volontiranjem: ono je dobровoljno / izvodi se na temelju slobodne volje i izbora pojedinca; nije plaćeno (iako bi se troškovi koji nastanu volontiranjem, tj. Troškovi volonterske aktivnosti, trebali podmiriti); usmjereno je prema zajednici i javnom dobru (nije usmjereno prema obitelji pojedinca, nije namijenjeno generiranju finansijske dobiti).

Stručna praksa je razdoblje učenja tijekom kojeg osobe na praksi stječu posebna znanja i vještine povezane s njihovim područjem učenja ili rada. Stručna praksa dio je kurikuluma nekih srednjih škola i sveučilišta. Podrazumijeva razdoblje tijekom kojeg učenici i studenti uče kroz praksu, uobičajeno izvan učionice i u interakciji s članovima stvarne zajednice i tržišta rada na kojemu mogu u praksi isprobati teorijska znanja iz određenih školskih predmeta. Takva stručna praksa u tom je slučaju dio programa učenja te je često obvezna, ima jasne ciljeve učenja povezane s kurikulumom i nastavnici je ocjenjuju. Iako se može odvijati u zajednici i u korist ljudi kojima je potrebna ili zbog socijalnih razloga, namjera uključivanja u stručnu praksu povezana je s potrebom učenika da nauči i stekne praktične vještine, a ne s namjerom pružanja usluga drugima kao što je to slučaj s volontiranjem. Postoje i drugačiji oblici stažiranja koji nalikuju programima obuke na radnom mjestu, a tijekom kojih će polaznici određenog programa (srednjoškolskog – maturanti ili fakultetskog – studenti) sudjelovati u kratkom intenzivnom programu u sklopu kojeg uče kako obavljati posao (ili njegove elemente) upravo radeći taj posao, obavljajući jednak zadatke kao i zaposlenik. Ti programi stažiranja ili pripravnštva nisu obvezni, dobrovoljni su i uključuju jasan interes polaznika za učenjem, stjecanjem konkretnih vještina i pripremanjem za karijeru u tom području. Ta će razdoblja stručne prakse uglavnom biti plaćena (ovisno o zakonodavstvu određene zemlje) jer osoba koja stažira obavlja zadatke i posao u korist zaposlenika, neovisno o tome što u tom procesu i uči (dakle, ostvaruje osobnu korist).

Edukacijske aktivnosti jesu aktivnosti bilo koje vrste organizirane kako bi se postigao jedan cilj ili više ciljeva učenja. Drugim riječima, to su aktivnosti koje nude planirano iskustvo učenja. U radu s mlađima česte su u različitim oblicima neformalnog obrazovanja ili domeni informalnog učenja kao što su tečajevi, radionice, forum-kazalište, igre itd. Mogu biti usmjerene vlastitom timu volontera ili ih sami volonteri mogu provoditi za veću publiku.

Uzme li se u obzir činjenica da su gotovo uvijek povezane sa svrhom koju organizacije žele ostvariti, a time i s potrebom određene zajednice, edukacijske se aktivnosti lako mogu zamijeniti za projekt učenja zalaganjem u zajednici. Zapravo, projekt učenja zalaganjem u zajednici mora uključivati edukacijsku aktivnost. No aktivnost učenja u sklopu projekta učenja zalaganjem u zajednici mora biti usmjerena prema mlađima koji sudjeluju u projektu te mlađi moraju ostvariti svoje ciljeve učenja provedbom aktivnosti koja izravno koriste zajednici. Primjerice, ako je edukacijska aktivnost tečaj čiji je cilj poučiti ljude o zdravim prehrambenim navikama te ako su sudionici tečaja dijelom osobe iz zajednice, a dijelom mlađi s kojima radimo, može se reći da mlađi uče nešto, da je potreba zajednice zadovljena, stoga navedeni tečaj možemo predstaviti kao projekt učenja zalaganjem u zajednici. No u tom su slučaju mlađi samo pasivni sudionici koji razvijaju svoje znanje kao i svi drugi. Ne provode aktivnost kroz koju uče, nego samo sudjeluju na tečaju.

Međutim, ako su mlađi ljudi uključeni u osmišljavanje kurikuluma tečaja, obrazovnih materijala, logističku organizaciju, ako se moraju brinuti o tome da sve protječe bez problema za sudionike, ako moraju fotografirati i promovirati tečaj ili ako moraju izraditi materijale koji će biti objavljeni nakon tečaja i promovirati ih da bi informirali još veći broj sudionika, tada bi se projekt zaista mogao smatrati projektom učenja zalaganjem u zajednici. Mlađi bi ostvarili vlastite ciljeve učenja (koji mogu biti planiranje događanja, razvoj logističkih vještina, fotografiranje događanja, vještine facilitacije ili vodenja tečaja, grafički dizajn itd.), potreba zajednice bila bi zadovljena (potreba za učenjem o zdravoj prehrani) i mlađi bi zaista ponudili aktivnosti čijom bi provedbom razvijali vlastite kompetencije.

Djelovanje u zajednici (eng. *Community service*) u okruženju formalnog učenja

Pojam djelovanja u zajednici sličan je pojmu učenja zalaganjem u zajednici te se ti pojmovi često preklapaju. Riječ je o društvenim, ekološkim, pojedinačnim ili grupnim aktivnostima, a pedagoška obrada odvija se unutar organiziranog okvira u korist lokalne zajednice učenika. Djelovanje je neovisno o financijskim interesima i regulirano je zakonom. U Mađarskoj je od 2016. dokaz o održenih 50 sati djelovanja u zajednici tijekom polaganja mature, tj. Odmah po završetku srednje škole, uvjet za pristup ispitima mature. Organizacija školske prakse djelovanjem u zajednici u državnim, gradskim, civilnim, crkvenim i drugim ustanovama zadatak je srednje škole, tj. Nadležnog ravnatelja škole. Nastavnik/mentor može održati najviše pet sati priprema za učenike i potom najviše pet završnih sati.

Tablica 1 Usporedba učenja zalaganjem u zajednici, volontiranja i edukacijskih aktivnosti

Učenje zalaganjem u zajednici	Volontiranje	Edukacijske aktivnosti
<p>= projekt u okviru kojega mlađi doprinose rješavanju stvarnih problema i potreba te istovremeno uče o vrlo specifičnim elementima te stječu konkretne i unaprijed planirane vještine</p> <ul style="list-style-type: none"> • temelji se na slobodnoj volji • neplaćena aktivnost • učenje se planira, usmjereni je sudionicima projekta učenja zalaganjem u zajednici te je ključan dio metode 	<p>= djelovanje ili aktivnost koju pojedinci provode (samostalno ili u grupama) u korist drugih ljudi, zajednice i općeg dobra</p> <ul style="list-style-type: none"> • sudjelovanje se temelji na slobodnoj volji • neplaćena aktivnost • odvija se proces učenja, no ono obično nije planirano ili se o njemu ne reflektira 	<p>= aktivnost koja nudi iskustvo učenja</p> <p>temelji se na slobodnoj volji ili školskom kurikulumu</p> <p>neplaćena aktivnost (obično) učenje je planirano</p> <p>NO do učenja dolazi samo zahvaljujući sudjelovanju, a NE kroz djelovanje u zajednici</p>

Prijelaz s volontiranja na učenje zalaganjem u zajednici

S volontiranja ili edukacijske aktivnosti na učenje zalaganjem u zajednici može se prijeći dodavanjem jednog ili više sljedećih ključnih elemenata: (1) kurikuluma povezanog sa sadržajem i (2) znanja o pružanju usluga kako bi se zadovoljile društvene potrebe. Nadalje, dodatni element koji olakšava prijelaze s volontiranja ili edukacijske aktivnosti na učenje zalaganjem u zajednici jest komponenta refleksije (tj. Afektivna dimenzija i učenja i aktivnosti djelovanja u zajednici) povezana s uslugom u vezi sa sadržajem kurikuluma.

Koncepti učenja zalaganjem u zajednici i volontiranja mogu se činiti vrlo sličnima, osobito jer govorimo o učenju zalaganjem u zajednici koje se odvija u okruženju neformalnog obrazovanja u kojem uvelike nalikuje procesu volontiranja.

No postoji nekoliko razlika između ta dva pristupa. U učenju zalaganjem u zajednici uključeni mladi uče na način koji je namjeran, planiran i pozorno praćen. Volonterske aktivnosti, osim dobrobiti za zajednicu i (obično pozitivnih) učinaka za korisnike, uključuju i učenje volontera, no to je posljedica, dodana vrijednost, a ne glavni cilj uključivanja u volontiranje.

Štoviše, postoji razlika u tome kako facilitatori (radnici s mlađima ako su u oba slučaja mlađi ti koji se uključuju i pružaju uslugu) postavljaju aktivnosti. Model učenja zalaganjem u zajednici primjenjuje pristup u četiri koraka s vrlo specifičnim elementima i smjernicama u svakoj fazi projekta. Pritom snažno osnažuje mlađe da budu suautori projekta, da aktivno sudjeluju u svakoj fazi te da uče i iz tog procesa upravljanja, a ne samo iz pružanja usluge odnosno djelovanja u zajednici. Kad je riječ o volonterskim aktivnostima, pristup je većinom drugačiji. Volonteri se javljaju kako bi dali svoju podršku ciljevima neke organizacije ili kako bi djelovali u zajednici te to čine u okruženju koje već postoji, u kojem je jasno tko su korisnici i koje su njihove potrebe. Organizacija koja se zalaže za ispunjenje cilja također je već utvrdila i način intervencije. Stoga volonteri ulažu svoje vrijeme, energiju, vještine i ideje u projekt koji je najčešće već osmišljen te za čiju je provedbu potrebna 'radna snaga'. To, naravno, ne znači da ne postoje i situacije u kojima upravo volonteri u organizaciji mogu uočiti postojanje određene potrebe te započeti s osmišljavanjem projekta kojim će se ta potreba riješiti, preuzimajući inicijativu i sudjelujući u svim fazama projekta. No takva je situacija i dalje rjeđa.

Nadalje, volonteri se u volontiranje mogu uključiti na različite načine: mogu preuzeti različite dijelove projekta ili programa volontiranja, mogu pridonositi u različitim fazama i u različitim mjerama ovisno o svojoj dostupnosti i vještinama. Program će u konačnici biti rezultat njihove zajedničke uključenosti, a pritom svaki volonter pridonosi u manjoj ili većoj mjeri. Kad je riječ o učenju zalaganjem u zajednici, kada se grupa mlađih odluči za neki projekt, u njega će biti potpuno uključeni od početka do kraja te se taj projekt smatra njihovim.

Imajući u vidu navedene razlike, klasična volonterska aktivnost može se vrlo jednostavno preobraziti u projekt učenja zalaganjem u zajednici. Potrebno je samo temeljiti planirati i od samog početka jasno utvrditi ciljeve učenja za uključene mlađe ljude koji se mogu razviti ili unaprijediti tijekom provedbe učenja zalaganjem u zajednici. Da bi se standardna volonterska aktivnost preoblikovala u projekt učenja zalaganjem u zajednici dodatno je treba nadograditi strukturiranim pristupom, od pripreme pa do provedbe, refleksije i proslave. Pritom se posebna pozornost treba dati svakom koraku imajući u vidu dodanu vrijednost koju takav metodološki pristup pruža mlađima. Refleksija ili reflektiranje (promišljanje, samopreispitivanje) i proslava ključni su za projekt učenja zalaganjem u zajednici, a u sljedećim poglavljima ovog priručnika možete pročitati pojedinosti o tim fazama. No to nikako ne znači da u standardnom volontiranju izostaju faze refleksije i proslave. Dapače, u kvalitetnim volonterskim aktivnostima te se faze također provode u sklopu profesionalnog pristupa menadžmentu volonterskog programa, a povezane su s motivacijom i zadržavanjem volontera.

No u učenju zalaganjem u zajednici one su sastavni elementi metodologije. Ta se dva koraka nastavljaju na prethodne te upravo oni mogu jamčiti uspješnu inicijativu učenja zalaganjem u zajednici s vidljivim učincima za sve uključene, i zajednicu (korisnike i partnersku organizaciju) i mlađe (glavne dionike).

Jednako tako, aktivnost učenja zalaganjem u zajednici također može prerasti u pokušaj volontiranja kada se fokus na učenje stavi sa strane te kada se prioritet stavi na element djelovanja, na učinak koji nastaje u zajednici, na pozitivnu promjenu koju će mlađi stvoriti svojim djelovanjem.

1.3. Učenje zalaganjem u zajednici u nacionalnim kontekstima

Slovačka

U Slovačkoj je učenje zalaganjem u zajednici kao obrazovna praksa u formalnom i neformalnom obrazovanju nova i još gotovo nepoznata pedagoška strategija. Proteklih se godina ta strategija širi, osobito sa slovačkog sveučilišta Matej Bel University u Banskoj Bystrici i u suradnji s Platformom volonterskih centra i organizacija (PDCO) i Volonterskim centrom u Banskoj Bystrici. Posebnost razvoja učenja zalaganjem u zajednici u slovačkim uvjetima njegova je povezanost s odgojem i obrazovanjem za volontiranje i građanskim uključivanjem. U travnju 2018. ministar obrazovanja, znanosti, istraživanja i sporta usvojio je Strategiju obrazovanja djece i mlađih o volontiranju u Slovačkoj (Koncepcia výchovy a vzdelávania detí a mládeže k dobrovoľníctvu, 2018). Volontiranje se u Strategiji promatra kao međusektorska tema i prostor za iskustveno učenje utemeljeno na promišljanju o iskustvu. Stoga se promiče stav da pedagozi trebaju usmjeravati djecu i mlađe prema aktivnom sudjelovanju, proaktivnom pristupu u rješavanju društvenih problema, pomaganju drugima kroz volonterske aktivnosti, ali i prema

inkluzivnim ponašanjima i prosocijalnim stavovima i vrijednostima. Strategija obrazovanja djece i mlađih o volontiranju u Slovačkoj temelji se na načelima pedagogije učenja zalaganjem u zajednici, a njezin je cilj stvoriti preduvjete za odgoj i obrazovanje o volontiranju na svim razinama obrazovanja (uključujući sveučilišta). Strategija i njezino uvođenje u praksi trebali bi pomoći da volontiranje postane uobičajen dio životnog stila ljudi i zajednica u Slovačkoj, povezujući tako obrazovanje sa stvarnim životom. PDCO nastavnicima nudi mogućnost obrazovanja o učenju zalaganjem u zajednici kao i pristup dostupnim metodologijama. Volontiranje je u organizacijama za mlađe dio neformalnog obrazovanja, no povezivanje volonterskog iskustva s obrazovnim procesom i promišljanje mlađih o tom iskustvu vrlo su rijetki u praksi, stoga brojne volonterske aktivnosti mlađih i dalje ostaju „samo“ iskustvo bez izričito utvrđenih obrazovnih ciljeva.

Rumunjska

Učenje zalaganjem u zajednici u Rumunjskoj prilično se intenzivno promiče u sektoru formalnog obrazovanja i oko njega zahvaljujući dugoročnom ulaganju zaklade New Horizons Foundation u takav koncept i praksi. Zaklada još od 2004. ulaže u učenje zalaganjem u zajednici u sklopu svojeg programa IMPACT klubova. Zaklada je u školama diljem Rumunjske osnovala više od 180 takvih klubova. Iako klubovi djeluju izvan formalnih školskih programa i iako oni nisu namjerno usmjereni prema određenim ciljevima učenja uključenima u kurikulum, aktivnosti prate dosljedne procese neformalnog učenja, imaju jasno navedene ciljeve učenja, smještene su u kontekst lokalne zajednice sa snažnim naglaskom na lokalni utjecaj. Može se reći da su IMPACT klubovi kombinacija djelovanja u zajednici i učenja zalaganjem u zajednici te da su na granici između neformalnog obrazovanja i uključivanja škola / zajednice mlađih. Nastavnici koji vode IMPACT klubove mogu obavljati poslove radnika s mlađima, čak i ako i dalje imaju jasnu ulogu u formalnom obrazovanju. Učenje zalaganjem u zajednici počele su istraživati i druge nevladine organizacije u razdoblju između 2004. i 2008., kada je Pro Vobis počeo istraživati koncept koji se razvio u SAD-u te je potom projekt prosljedio kolegama u lokalnom volonterskom centru Cluj-Napoca Volunteer Center (CVCN). CVCN proveo je pilot-projekt učenje zalaganjem u zajednici radeći sa srednjoškolcima u sklopu projekta „Učenici za zajednicu“. Centar je osmislio i proveo uvodni trening o učenju zalaganjem u zajednici za još osam lokalnih volonterskih centara u Rumunjskoj koji su u svojim zajednicama implementirali probne aktivnosti učenja zalaganjem u zajednici. CVCN izradio je i knjižicu o učenju zalaganjem u zajednici koja je rezultat malog istraživanja o tome kako se to učenje može prilagoditi kontekstu u kojem djeluju lokalne škole.

Na nacionalnoj razini još od 2003. postoje pokušaji da se izradi Nacionalna strategija za djelovanje u zajednici koja bi se primjenjivala u srednjim školama, u školama s posebnim programima i centrima za orijentaciju učenika. Funkcioniralo je do 2007. Tijekom tri godine provedbe aktivnosti za volontiranje se prijavilo više od 100 000 učenika, a uključilo se više od 1200 škola. Smatralo se da je program uspješan, ali nikad nije uspio postati održiv ili se proširiti na druge vrste škola. Zakon o volonterstvu u Rumunjskoj od 2014. jasno propisuje najnižu dob za volontiranje. Ona iznosi 15 godina, čime brojne volonterske aktivnosti koje su se prethodno provodile u školama ili koje su nastavnici predlagali svojim učenicima, ostaju izvan zakonskih okvira volontiranja. Pro Vobis je počeo promicati koncept odgoja za volontiranje da bi osigurao da se skupine učenika koje se uključuju u zajednicu ne obeshrabre u djelovanju te da bi u svojim zajednicama djelovali na strukturiran način. No tek mali broj tih aktivnosti ima jasne ciljeve učenja utvrđene u sklopu školskog kurikulum. U području visokog obrazovanja Sveučilište Babes-Bolyai u Cluj-Napoci uključilo se proteklih godina u Erasmus+ projekte razvijajući s ostalim partnerima koncept učenja zalaganjem u zajednici među studentima, proučavajući kako se taj koncept može implementirati te razvijajući alate za nastavnike kako bi mogli voditi aktivnosti učenja zalaganjem u zajednici (više pojedinosti: www.slihe.eu).

Poljska

U Poljskoj je učenje zalaganjem u zajednici nepoznata pedagoška praksa u formalnom i neformalnom obrazovanju. Iako u brojnim školama postoje volonterski klubovi, njihovi koordinatori nisu upoznati s metodologijom učenja zalaganjem u zajednici. Najčešće organiziraju kratkoročne volonterske aktivnosti kao što su prikupljanje otpada ili čišćenje okoliša. Učenici dobivaju jednostavne zadatke i rijetko rade kao projektni tim. Postoji nekoliko iznimaka. Jedna od njih je škola American School of Warsaw u kojoj se provode projekti učenja zalaganjem u zajednici da bi se „razvili atributi profila IB studenata primjenom i proširivanjem vlastitih vještina i znanja u okruženju stvarnog svijeta“. U toj se školi provode ideje koje su rezultat pojedinačnih ili grupnih inicijativa, poveznica s kurikulumom ili utvrđenih potreba zajednice. U nevladinim organizacijama radnici s mlađima organiziraju volontiranje drugačije negoli je to slučaj sa školama, no i dalje ne primjenjuju metodologiju učenja zalaganjem u zajednici. Obično postoje određeni zadaci koje treba izvršiti te volonteri odlučuju koji ih od tih zadataka zanimaju. Neki mlađi ljudi povezani s nevladinim organizacijama uključeni su u društvene projekte moderiraju radnici

s mladima, no u tim slučajevima na projektu rade timski, više se usredotočujući na aktivnost negoli na proces učenja. U Poljskoj nedostaje metodologija kojom bi se mlađi poučavali društvenom aktivizmu. Učenje zalaganjem u zajednici može biti vrlo korisno u tim područjima, osobito u školama i nevladinim organizacijama.

Mađarska

U Mađarskoj je metodologija učenja zalaganjem u zajednici slabo poznata u obrazovnom sustavu. Srednjoškolske ustanove implementiraju neke elemente te metodologije i mogu se uočiti određene sličnosti s metodologijom učenja zalaganjem u zajednici kao što su projektna nastava, prakse eksperimentalne pedagogije i djelovanje u zajednici (*eng. community service*). Navedena metodologija još nije uvedena u visoko obrazovanje. Međunarodna godina volontera, koja se obilježavala 2001., bila je važna godina u kojoj se ubrzao razvoj sektora mlađih jer se poboljšala suradnja među dionicima iz obrazovnog sustava, raznim ministarstvima i nevladnim organizacijama, čime je otvoren put za priznavanje neformalnog obrazovanja i donošenje zakona o volonterstvu u Mađarskoj, kao i za osnivanje zaklade National Volunteer Centre Foundation (Önkéntes Központ Alapítvány). Donošenjem Nacionalne strategije o volontiranju (NVS), snažniji je naglasak početkom drugog desetljeća 21. stoljeća stavljen na sustavni razvoj socijalne svijesti i socijalnih vještina mlađih. Zadnjih deset godina volontiranje se smatra prioritetom, a taj stav oprimjeruje uvođenje koncepta djelovanja u zajednici (*eng. community service*).

Riječ je o konceptu koji je u određenoj mjeri sličan konceptu učenja zalaganjem u zajednici te je za sve srednjoškolce postalo obvezno odraditi školsku praksu djelovanjem u zajednici. Da bi maturirali, učenici moraju odraditi 50 sati u zajednici, što podrazumijeva „aktivnost zaštite društva i okoliša, kao i obrazovnu komponentu, koja se provodi pojedinačno ili u grupi, u korist lokalne zajednice učenika te koja se provodi u organiziranom okviru i koja nije predmet finansijskih interesa“ (Zakon o javnom obrazovanju). Jedan od glavnih ciljeva školske prakse djelovanja u zajednici jest jačanje lokalnih zajednica, no njezini pedagoški ciljevi uključuju i razvoj aktivnog građanstva.

Obvezna školska praksa djelovanja u zajednici usko je povezana s volontiranjem, no riječ je o zasebnim pojmovima. „Koncepti djelovanja u zajednici i volonterskog rada imaju određene zajedničke značajke: opća namjena oba koncepta jest djelovati u korist javnosti, oba nude koristi i veću vrijednost ljudima koji ih provode i njihovom okruženju jer izvođenjem tih aktivnosti svi stječu vrijednosti koje mogu povećati svijest o obvezi zajednice i osjećaj odgovornosti. Dodatno, oba mogu donositi prednosti kasnije u životu ili pri traženju zaposlenja.“ (NVS, 2012., str. 3.). Religijske i nevladine organizacije u Mađarskoj aktivne su u područjima neformalnog obrazovanja i volontiranja te često nude tematske metodološke tečajeve za stručnjake u obrazovnom i sektoru socijalne skrbi. Zahvaljujući tim tečajevima u programe školske prakse djelovanjem u zajednici i volonterske program uvode se brojni koncepti slični pedagogiji učenja zalaganjem u zajednici.

Hrvatska

Koncept učenja zalaganjem u zajednici kao pedagoška metoda nije potpuno nepoznat u Hrvatskoj. U formalnom sustavu postoje dokazi o tome da oblici učenja zalaganjem u zajednici čine sastavni dio nekih studijskih programa na razini sveučilišta (npr. sastavnice Sveučilišta u Rijeci, Sveučilišta u Zagrebu itd.). U tim se slučajevima učenje zalaganjem u zajednici smatra sredstvom kojim se ostvaruje treća (građanska) misija sveučilišta te metodom učenja i poučavanja. Na nižim razinama formalnog obrazovanja (osnovne i srednje škole) situacija je ponešto drugačija. Iako učenje zalaganjem u zajednici nije prepoznato kao koncept koji se primjenjuje u školskom sustavu, u osnovnim te posebno u srednjim školama postoji trend koji treba spomenuti: razvoj i provedba školskih volonterskih programa (školski volonterski klubovi) u sklopu građanskog odgoja i obrazovanja kao međupredmetne teme. Ta se praksa može tumačiti kao metoda pripreme mlađih na aktivnu ulogu u zajednici, ali i kao način stjecanja vrijednih kompetencija koje se mogu povezati sa školskim kurikulumom. Nadalje, broj mlađih (15 – 30 godina) koji u Hrvatskoj volontiraju može se smatrati važnim pokazateljem spremnosti mlađih, aktivnog angažmana u zajednici te njihove potrebe za iskustvenim učenjem. Mlađi čine gotovo polovicu populacije volontera u Hrvatskoj (48 % 2019., Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlađe i socijalnu politiku). Organizacije civilnog društva (OCD-ovi) u Hrvatskoj blisko surađuju te se smatraju vrijednim i nezamjenjivim partnerom u programima učenja zalaganjem u zajednici i školskim volonterskim programima, predstavljaju najveći broj organizacija u kojima djeluju volonteri u Hrvatskoj (86 % 2019., Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlađe i socijalnu politiku). Iako organizacije civilnog društva nisu usmjerene samostalnoj provedbi programa učenja zalaganjem u zajednici, njihov rad, osobito kroz njihove volonterske programe, predstavlja logičan način povezivanja volontiranja s učenjem i stjecanjem kompetencija u određenom području. U takvim volonterskim programima ili drugim programima usmjerenima neformalnom učenju primjenjuju se brojni elementi metodologije učenja zalaganjem u zajednici. No potreban je strukturirаниji pristup kako bi metodologija učenja zalaganjem u zajednici polučila najbolje rezultate.

NAJVAŽNIJI ZAKLJUČCI POGLAVLJA

- Ključni elementi učenja zalaganjem u zajednici jesu uzajamnost, vodstvo mladih, učenje, refleksija.
- Postoje različiti korijeni i konteksti učenja zalaganjem u zajednici koje treba uzeti u obzir kada se u određenoj zemlji razvija učenje zalaganjem u zajednici.
- Učenje zalaganjem u zajednici nije sinonim za volontiranje, pripravništvo, edukacijske aktivnosti u radu s mladima i djelovanje u zajednici.
- Moguće su situacije u kojima volontiranje i edukacijske aktivnosti prelaze u učenje zalaganjem u zajednici.

2. Načela učenja zalaganjem u zajednici u radu s mladima

Pojam načela, koji je značenjski sinonim pojmu „maksime”, u drugim se jezicima povezuje s pojmovima „regel” ili „regola” (od latinske riječi „regula”) koji se mogu prevesti pojmovima „norma” ili „pravilo“. Načelo je ono na temelju čega nešto nastaje ili na temelju čega je nešto poznato. Najopćenitije govoreći, riječ je o maksimi, početnoj točki, ideji vodilji, osnovnom pravilu postupka, izvoru, najvišem načelu, pretpostavci, osnovnoj ideji. No u kontekstu učenja zalaganjem u zajednici, s pravne je strane najbolje načelo smatrati standardom kojeg se treba pridržavati jer će pomoći u postizanju određenog utvrđenog standarda i odgovarajuće kvalitete.

Pri provedbi projekata učenja zalaganjem u zajednici možemo se naći u različitim situacijama. Nije moguće pripremiti radnika s mladima ili mladu osobu na sve vrste situacija u kojima se mogu naći. No načela mogu pomoći ako nismo sigurni jesu li naše aktivnosti učenje zalaganjem u zajednici ili nam mogu pružiti smjernice pri provedbi projekata učenja zalaganjem u zajednici.

Načela vodstva mladih u projektu učenja zalaganjem u zajednici

- Vodstvo mladih ljudi
- Atmosfera u kojoj se potiče učenje
- Odrasla osoba kao model
- Zabava
- Priznanje
- Inspirativni primjeri dobre prakse
- Usmjerena motivacija
- Poštivanje posebnih potreba

Načela stvaranja namjere i sadržaja projekta učenja zalaganjem u zajednici

- Davanje prioriteta potrebama pred idejom
- Rad sa zajednicom/ljudima, a ne za nju/njih
- Uravnoteženost koristi
- Načelo dugoročnosti
- Sve veći zahtjevi
- Fleksibilnost, raznolikost i mogućnost izbora

Načela koja idu u prilog povezanosti ciljeva učenja s ciljevima aktivnosti u zajednici

- Jasna veza učenja zalaganjem u zajednici s ciljevima i sadržajem obrazovanja
- Učenje iz vlastitog iskustva
- Reflektiranje o iskustvu
- Međusektorska povezanost

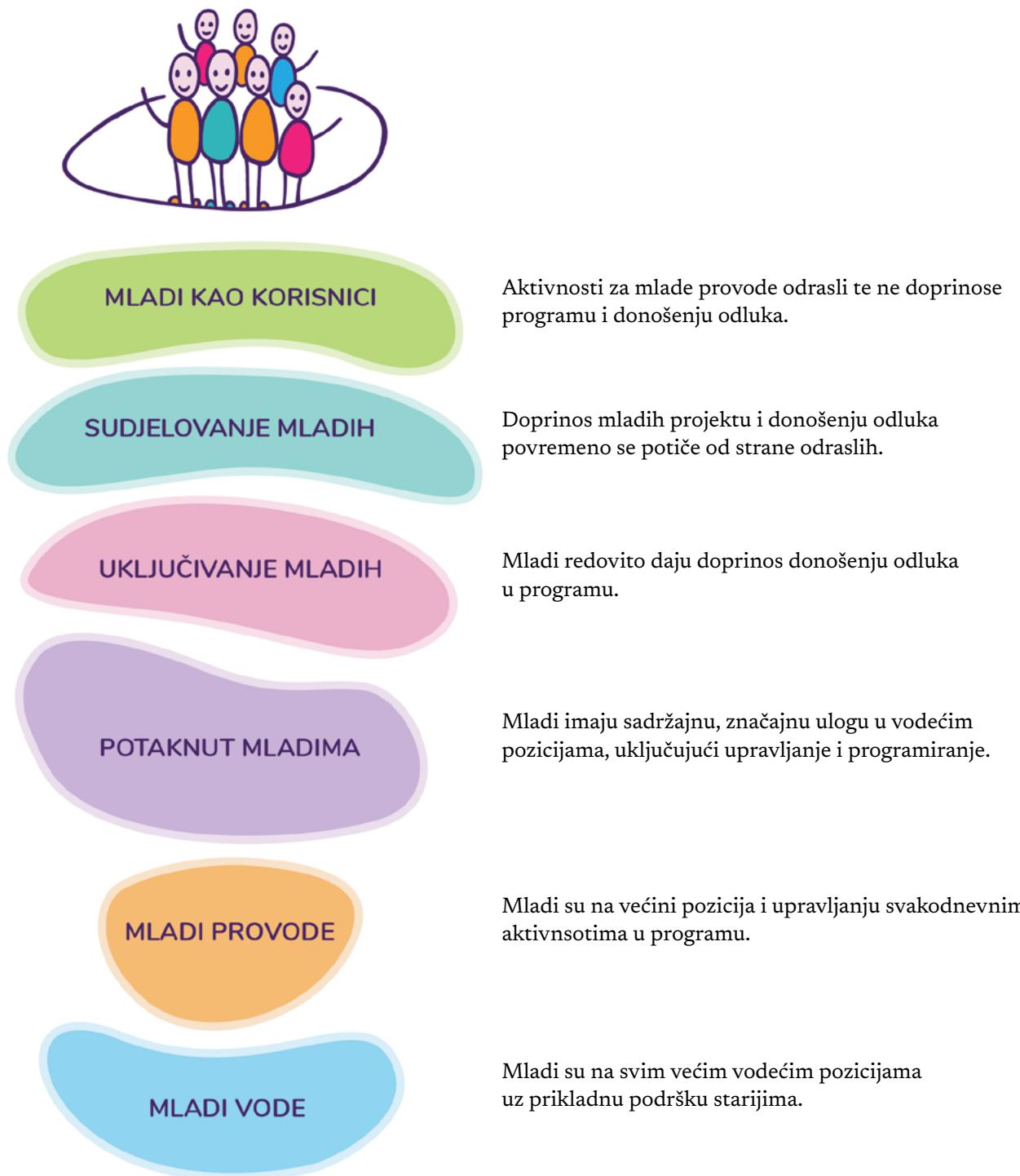
2.1. Načela vodstva mladih u projektu učenja zalaganjem u zajednici

Vodstvo mladih ljudi

Projekti i aktivnosti koje vode mladi ljudi vizija je u kojoj mladi pomažu u provedbi, upravljanju i nadgledanju razvoja u svojim zajednicama i širem društvu te u kojem imaju glavnu ulogu pri odlučivanju o načinu dodjele resursa (Restless Development, 2016; Kahn, et al., 2009). Ukorijenjeno je u mišljenju da su mladi važno sredstvo i resurs te da se njihova energija i talenti trebaju uzeti u obzir i iskoristiti.

Mladi trebaju u što većoj mjeri biti uključeni u planiranje, provedbu i evaluaciju učenja zalaganjem u zajednici. Trebali bi projekt/aktivnost smatrati svojim vlasništvom te biti voditelji aktivnosti, a ne samo njihovi provoditelji. To od radnika s mladima zahtijeva da stvara prilike i motivira mlade na vodstvo. Najvažnije je poštovati ideje i namjere mlađih ljudi. Ako su mladi osobno uključeni u pripremu i implementaciju, osjećat će i veću odgovornost za provedbu zadatka jer su ih sami osmislili. U praksi se to ponovno pokazuje većim izazovom za radnike s mladima umjesto za same mlade ljude. Važno je usmjeravati mlade, slušati ih, ali im i dopustiti da vode. U stručnim publikacijama pronašli smo nekoliko alata koji pomažu pri razumijevanju vodstva mlađih kao kontinuma koji pruža spektar mogućnosti. Jedan od spektara prikazan je na slici 1.

Slika 1. Spektar vodstva mlađih

Prema Movement Strategy Center (2015), aktivnošću koju vode mlađi smatra se aktivnost u kojoj mlađi sudionici odlučuju što će se i kako raditi. Vodstvo mlađih ne podrazumijeva nužno „da odrasli nisu uključeni ili da nemaju svoju ulogu“. Umjesto toga, „vodstvo mlađih“ predstavlja poseban odnos između mlađih i odraslih osoba u kojem odrasle osobe pružaju podršku mlađima u stjecanju vještina, informacija i sposobnosti donošenja odluka o organizacijama kojima pripadaju.

Atmosfera u kojoj se potiče učenje

Učenje je svakako jedan od glavnih preduvjeta i načela učenja zalaganjem u zajednici. Da bi se među mlađima razvio interes za učenjem, ono mora biti dijelom organizacijske kulture. Učenje je načelo koje nas vodi i koje podržava svaka osoba koja ostvari kontakt s mlađim ljudima.

Odrasla osoba kao model

Radnik s mlađima trebao bi biti uzor u implementaciji projekata učenja zalaganjem u zajednici te bi trebao provoditi aktivnosti zajedno s mlađima. Ako radnik s mlađima nije aktivan, ne može od mlađih zahtijevati visok stupanj angažiranosti. Radnik s mlađima ne bi trebao imati ulogu nadzornika, već ulogu facilitatora ili vodiča te bi trebao pomagati mlađima u sudjelovanju. Njegov je posao da zainteresira mlađe ljudi, što je jedan od ključeva uspjeha. Organizacija aktivnosti učenja zalaganjem u zajednici trebala bi biti što *neformalnija*. Trebala bi stvarati opušteno okruženje u kojemu se mlađi osjećaju dobrodošlo, poštovano i važno. U određenom su im obliku potrebni podrška i savjeti, ali ne treba im šef. Bit će zahvalni osobi koja im pomaže ako im je pomoći potrebna te osobi koja će ih potaknuti da napreduju (da preuzmu složenije zadatke) ako su za to spremni.

- ⌚ *Organizacija mlađih bila je uključena u pomaganje u ustanovi socijalne skrbi. Saznali su da je ustanovi potrebna pomoći u popravljanju vanjskog prostora kako bi korisnici doma mogli boraviti u parku. Svi mlađi počeli su izvršavati radne zadatke koje su im dodijelila dva voditelja ujutro, no, kako je vrijeme odmicalo, počeli su se smijati i došaptavati. Dva voditelja zapravo su cijeli dan šetala uokolo s fotoaparatima u rukama te su, uz mlađe, fotografirali cvijeće, pčele i završene radove.*

Zabava

Učenje zalaganjem u zajednici treba biti zabavno, ispunjavajuće i zadovoljavajuće za uključene mlađe ljudi. Ono nudi prostor za rješavanje zanimljivog zadatka koji ima određeno značenje i utjecaj na društvo. Energija uložena u izazov u kojem mlađa osoba može primijeniti vlastite vještine i znanja u korist drugog pojedinca ili grupe ljudi izvor je osjećaja unutarnjeg zadovoljstva.

- ⌚ *U raznim se studijama vrlo često navode prednosti volontiranja: „upoznavanje novih ljudi“, „radost življenja“, „zabava“, „radost zbog načina provođenja slobodnog vremena“, „smanjenje anksioznosti i depresije“ i slično.*

Priznanje

Ako je cilj aktivnosti u zajednici (volonterske aktivnosti) dugoročno pomaganje drugima i zajednici, tada je nagrada najsnažnije moguće zadovoljstvo i motivacija za budući rad i društveni angažman. Stečeno iskustvo koje zajednica prepozna odražava se i u budućim djelima i odnosima. Pomaže u izgradnji samosvijesti i samopouzdanja. Na kraju, ali ne i najmanje važno, priznanje pomaže mlađima da postanu entuzijastični građani koji preuzimaju inicijativu te da razviju svijest i kreativnost.

- ⌚ *U nastavku navodimo primjer ulomka iz nominacije za projekt koji je osvojio nagradu Heart in the Palm u kategoriji Mlađi volonteri ispod 30 godina: „Vrijedno je divljenja i iznimno inspirativno da jedanaestogodišnji dječak od ranog djetinjstva pokazuje intenzivan interes za pomaganje i usrećivanje osoba i korisnika ustanova socijalne skrbi. Svoj dar govora koristi i kako bi svojim vršnjacima i široj javnosti govorio o različitim vrstama aktivnosti za korisnike.“*

Inspirativni primjeri dobre prakse

U svrhu dobrog funkcioniranja i podrške projektima učenja zalaganjem u zajednici postoji potreba za okruženjem koje nudi širok raspon primjera dobre i uspješne prakse projekata i aktivnosti učenja. Za te je primjere važno da su lako dostupni i radnicima s mlađima i mlađima te da im mogu koristiti tijekom provedbe projekata. Sustav bi također trebao poticati različite oblike djelovanja, od jednokratnih aktivnosti preko različitih oblika kratkoročnih aktivnosti do dugoročnih aktivnosti.

Usmjerena motivacija

Mladi ljudi mogu izgubiti motivaciju, stoga se preporučuje redovito ih poticati, ostvarivati bliskiji kontakt s njima te im pružati neformalne i formalne oblike priznanja kao rezultat njihova angažmana (neovisno o tome radi li se o afirmaciji, potvrdama ili preporukama za posao). Motivatori (vanjski poticaji, fenomeni ili događaji koji mogu pobuditi želju ili potaknuti potrebe) su važni, osobito u konkurenčiji s drugim pritiscima ili atrakcijama kojima osoba može ispuniti svoje slobodno vrijeme. Mladima, koji nemaju novca, važno je osigurati sredstva da se pokriju troškovi povezani s aktivnostima u zajednici (prijevoz, putni troškovi, obroci itd.).

- ⌚ *Oblici motivacije koji podrazumijevaju izdvajanje vremena za mlade pokazali su se važnima u organizaciji mladih: redoviti sastanci uživo, grupe za umrežavanje na društvenim mrežama, blogovi i vlogovi o aktivnostima mladih, poticanje tijekom procesa implementacije, podrška koju mladima iskazuju radnici ili drugi ljudi za aktivnosti u kojima sudjeluju. Priznavanje i promocija njihovih aktivnosti: redovito informiranje o volonterskim aktivnostima na internetskoj stranici organizacije, nominacije za regionalne i nacionalne nagrade, priznavanje volontiranja, stečenih i razvijenih vještina, davanje preporuka volonterima za školovanje, pri traženju zaposlenja ili međunarodne (studentske) prakse itd.*

Poštivanje posebnih potreba

Ako su uključeni mladi ljudi s posebnim potrebama, pri uključivanju u aktivnosti i projekt u obzir se trebaju uzeti njihove potrebe i socijalna situacija (zahtjevi u pogledu vremena, prisustvovanja, dostupnosti ili potrebe za pomoći). Dobro je znati kakav potencijal imaju, angažirati ih u aktivnostima u kojima mogu pomoći ili napredovati te im povjeriti zadatke u kojima će biti uspješni.

- ⌚ *Mladi su odlučili organizirati dobrovornu prodaju na štandu tijekom božićnog sajma da bi prikupili sredstva za nastavak volontiranja u centru koji pruža socijalne i zdravstvene usluge. Njihov zadatak bio je izraditi zanimljive božićne ukrase tijekom kreativnih aktivnosti na susretima s mladima. Svi su bili zadovoljni organiziranim radionicama, osim Karla koji je u invalidskim kolicima i ima velikih poteškoća s držanjem predmeta u ruci. Osjećao se isključenim. To je primijetio njegov prijatelj Petar te ga je upitao što on želi izraditi za prodaju. Karlo je jako volio razgovarati s drugima pa je želio prodavati na štandu. Tako su mladi međusobno podijelili obaveze. Karlo je u svakom trenutku na štandu imao pratnju te je mogao davati proizvode kupcima i primati novac. Izradili su mu i postolje da bi ga kupci mogli vidjeti dok je iza štanda.*

2.2. Načela stvaranja namjere i sadržaja projekta učenja zalaganjem u zajednici

Davanje prioriteta potrebama pred idejom

Prije početka planiranja i implementacije projekta učenja zalaganjem u zajednici, nužno je kritički procijeniti jesu li planirane aktivnosti trenutačno primjerene, potrebne i korisne u pogledu potreba društva, zajednice ili u kontekstu drugih okolnosti moguće implementacije. Također je potrebno procijeniti ima li implementacija konkretnе aktivnosti prioritet pred drugim idejama ili potencijalno potrebnim aktivnostima. Trenutačna potreba treba imati prednost pred idejom, neovisno o tome koliko je ideja dobra. Nije primjerenovo provoditi aktivnosti, a da se u obzir ne uzme njihova održivost, samo da bi se nešto provodilo. Upravo suprotno: preporučuje se provoditi aktivnosti koje su zaista korisne u danom kontekstu.

- ⌚ *Mladi ljudi željeli su prije božićnih blagdana organizirati prikupljanje igračaka za djecu iz dječjih domova. Prikupili su zaista velik broj igračaka, posebno plišanih. Nakon početnog entuzijazma uslijedilo je razočaranje. Nakon što su prikupili igračke, shvatili su da ih nemaju kome darovati jer ih nitko ne želi. Kada su posjetili sirotište i krizni centar, saznali su da djeca imaju potpuno drugačije potrebe te da im plišane igračke uopće nisu potrebne.*

Rad sa zajednicom/ljudima, a ne za nju/njih

Pri planiranju i implementaciji projekta učenja zalaganjem u zajednici trebate razvijati vodoravni model pružanja pomoći u kojem se mladi uče i da pružaju pomoći, ali i da poštuju činjenicu da bi obje strane u procesu pružanja pomoći trebale aktivno sudjelovati u uvođenju promjene. Ciljane skupine uključene u aktivnosti također trebaju biti uključene u planiranje i pružanje pomoći.

- ⌚ *U praksi se često susrećemo s jednom aktivnosti. Naime, skupine mladih često posjećuju domove za starije tijekom listopada, mjeseca starijih osoba. Mladi pripremaju nastupe, pjesme, darove i dolaze u posjet domovima. To je ak-*

tivnost koja korisnicima domova boravak u domu svakako čini ugodnijim, no pitanje je koliko zapravo odgovara na njihove potrebe. Što mlađi uče provedbom takve vrste aktivnosti? Aktivni su i dolaze u posjet pasivnim primateljima pomoći. No u domovima često postoje ljudi koji ih mogu nečemu naučiti te stoga prednost treba dati razvoju poticajnih međugeneracijskih aktivnosti učenja zalaganjem u zajednici.

Uravnoteženost koristi

Svaki projekt učenja zalaganjem u zajednici pruža koristi za više zainteresiranih strana. U učenju zalaganjem u zajednici nužno je reflektirati da svojim radom djeca i mlađi utječu na društvo, pomažu u rješavanju problema ili ispunjavanju različitih potreba te promiču razvoj solidarnosti. S druge strane, također je važno istaknuti koristi koje od takvih aktivnosti imaju i sami mlađi. Takve aktivnosti omogućuju mladima da uče izravno iz iskustva, a mogu im biti korisne za njihov daljnji osobni i profesionalni razvoj. Ako se aktivnosti u zajednici kombiniraju s procesom obrazovanja i osposobljavanja, primjerice u okviru organizacije za mlade, tada bi to iskustvo trebalo rezultirati ne samo izvođenjem određenih aktivnosti, već i dubljim razumijevanjem društvenih potreba i problema, svježcu o odgovornosti za njihovo rješavanje te aktivnim radom na mijenjanju situacije.

Načelo dugoročnosti

Mlade je moguće educirati u sklopu različitih vrsta aktivnosti, no treba im dati prostora za prelazak s kratkoročnih aktivnosti na dugoročne i sustavnije oblike djelovanja u zajednici (projekti, volonterske aktivnosti). Kroz učenje zalaganjem u zajednici mlađe bi trebalo potaknuti da nastave sa svojim aktivnostima čak i nakon što završe određeni projekt. Da bi aktivnosti imale stvaran obrazovni učinak, nužno je organizirati ih dugoročno i redovito.

Sve veći zahtjevi

Učenje zalaganjem u zajednici mlađima omogućuje da stalno rastu i napreduju. Implementacijom učenja zalaganjem u zajednici otvara se prostor za postupno uvođenje sve većih zahtjeva pri implementaciji projekata i aktivnosti s namjerom razvoja šireg raspona znanja, vještina i stavova djece i mlađih. Izvođenje pasa iz azila u šetnju ili čišćenje otpada iz šuma može biti lijepo prvo iskustvo, ali s mlađima se treba raditi i na rješavanju dubljih problema u društvu, odnosno treba doći do njihovih uzroka koje treba riješiti. Rasprave prije i nakon provedbe aktivnosti trebale bi mlađe postupno dovesti do stupnja u kojem će moći sami imenovati probleme i potrebe koji rezultiraju otpadom u šumi ili velikim brojem pasa u azilu. Što se može učiniti da ljudi ne ostavljaju svoj otpad u šumi? Kako se može riješiti problem velikog broja napuštenih pasa u azilima? Projekti učenja zalaganjem u zajednici će tako postati kreativan, razvojan i zabavan proces u kojem se mlađim ljudima daje prostor za napredovanje, traženje i pronalazak značenja i motivacije u vlastitim aktivnostima. Možda će vas iznenaditi rješenja koja mlađi osmisle.

⊗ *Janka je već godinama volonterk u organizaciji izviđača u kojoj kao savjetnica osmišljava igre za djecu. Kad ju je voditelj zamolio da se pridruži volonterima, zaključila je da bi bila dobra ideja osmisliti dvije igre za mlađe skupine tijekom ljetnog kampa. U konačnici, ima mnogo iskustva, a neke je igre i aktivnosti već pripremila na sastancima. Isti je pristup primjenila u kampovima prije dvije godine i djeca su njezine igre uvijek sjajno prihvaćala. Jankine su igre popularne, ali ih ne nadograđuje dodatnim obrazovnim elementima. Možda bi bilo korisnije da pokuša koordinirati timom savjetnika s kojim bi mogla pripremiti potpuniji program.*

Fleksibilnost, raznolikost i mogućnost izbora

Projekti učenja zalaganjem u zajednici moraju biti raznoliki i fleksibilni, no istovremeno podrazumijevaju i dublju razinu predanosti i određenu odgovornost te u obzir uzimaju vremenski okvir ili preferencije za pojedinačne ili grupne oblike sudjelovanja. Mlađima bi trebalo omogućiti da doprinose svojim idejama te im istovremeno dati mogućnost slobodnog izbora. Smatramo da je to načelo posebno važno ako učenje zalaganjem u zajednici odlučite provoditi u sklopu obrazovnog plana ili temeljnog obrazovnog programa organizacije. Da biste poštovali načelo slobodnog izbora, nužno je mlađima dati dovoljno prostora za samostalno odlučivanje i izbor. Mlađima možete prenijeti svoja različita iskustva, no oni moraju donijeti konačnu odluku o tome hoće li nastaviti sa svojim djelovanjem. Kada planirate kako mlađima govoriti primjerice o svojem prvom volonterskom iskustvu, imajte u vidu razinu njegove zahtjevnosti da ih ne biste obeshrabrili odmah na početku. Primjerice, prije susreta s djecom iz dječjih domova, ljudima s invaliditetom ili beskućnicima raspravite o posebnom pristupu tim ljudima.

⊗ *Voditelj grupe odlučio je u volontiranje uključiti sve mlađe. Dopustio im je da sami odaberu ili predlože aktivnosti koje bi voljeli provesti. No na početku su utvrdili osnovna pravila koja su važila za sve.*

2.3. Načela koji idu u prilog povezanosti ciljeva učenja s ciljevima aktivnosti u zajednici

Jasna veza učenja zalaganjem u zajednici s ciljevima i sadržajem obrazovanja

Iskustvo učenje zalaganjem u zajednici djece i mladih mora biti izričito povezano s ciljevima i sadržajem obrazovanja. Uloga radnika s mladima pri planiranju aktivnosti jest isplanirati specifična znanja i vještine koje se mogu steći u tim aktivnostima.

- ② *Organizacija za mlade usmjerena na razvoj multimedijskih vještina tražila je mlade koji bi za potrebe organizacije besplatno osmislili podcast o njezinim aktivnostima. Javili su im se i mlađi ljudi koji baš i nisu imali iskustva u traženome. Budući da organizacija nije imala izbora, prihvatala je i prijave osoba s manje iskustva. Na kraju rada s mlađim volonterima organizacija im je zahvalila i, u znak zahvalnosti, navela njihova imena na odjavnoj špici podcasta. Nakon dovršetka snimanja organizacija za mlade dobila je predivan podcast, no mlađi volonteri prešli su u drugu organizaciju.*

Ako želimo da učenje zalaganjem u zajednici bude obrazovno iskustvo, mora biti jasno što želimo naučiti mlađe ili koju bi vještinu oni trebali razviti. Nužno je jasno postaviti ciljeve i zato što iskustvo djelovanja u zajednici u sljedećim fazama procjenjujemo upravo u vezi s tim ciljevima. U stvarnosti isto iskustvo može rezultirati ostvarivanjem različitih ciljeva učenja.

- ③ *Organizacija za mlade sudjelovala je u istraživanju o životu mlađih tijekom karantene zbog pandemije bolesti COVID-19. Budući da je organizacija morala obraditi dobivene podatke, odlučila je potražiti mlađe volontere koji su se prijavili na doktorske studije – naime, cilj je bio grupirati dobivene podatke, ali i naučiti mlađe da dobivene odgovore pretvore u kvantitativne podatke. Stoga je organizacija pri oglašavanju potrebe za volonterima jasno navela profil traženih volontera, ali i potrebu za pomoći te obrazovni cilj.*

Učenje iz vlastitog iskustva

Aktivnost ili, preciznije, vlastito iskustvo ima najvažniju ulogu u procesu učenja i stvaranja pozitivnih navika. Teorija je sekundarna u usporedbi s izravnim iskustvom. Učenje iz vlastitog iskustva ima nezamjenjivu ulogu u procesu obrazovanja. Traži se i cijeni iskustvo koje im obično nije dostupno ili ono koje u potpunosti zadovoljava njihove potrebe kao što su umjetnost, moda, aktivnosti zaštite okoliša, informacijske i komunikacijske tehnologije itd. U praksi, iskustvo pojedinca ne podrazumijeva uvijek samo uspješno provedenu aktivnost ili projekt. Učimo i iz negativnih iskustava, stoga nema potrebe za strahom kad se nešto ne realizira onako kako smo planirali. Važno je otvoreno razgovarati s mlađima, razmotriti razloge zbog kojih je došlo do neuspjeha te donijeti zaključke kako se situacija ne bi ponovila.

- ④ *Nakon duge suradnje na projektu učenja zalaganjem u zajednici grupa mlađih saznala je da nisu svi članovi grupe u jednakoj mjeri sudjelovali u aktivnostima te da je svatko od njih imao drugačiju ideju o tome kako bi se aktivnosti trebale provoditi. Sukob među njima eskalirao je do te mjere da je jedan član grupe u potpunosti prestao komunicirati s ostatkom tima. Budući da je jedan cilj učenja bio naučiti raditi u timu, promišljanje i zajednička komunikacija s radnikom s mlađima bili su usmjereni na analizu tih sukoba i preduvjeta za suradnju. Na kraju je projekt dovršen iako suradnja nije bila idealna sve do kraja. No u konačnom reflektiranju mlađi su kao pozitivno istaknuli koliko su naučili o radu u timu, vodstvu tima i delegaciji zadataka.*

Reflektiranje o iskustvu

Reflektiranje se u procesu učenja zalaganjem u zajednici može zamisliti kao obrada iskustva iz određene aktivnosti i njegova implementacija u iskustvo koje je primjenjivo u budućnosti. U tom je kontekstu reflektiranje o iskustvu nužan uvjet kako bi mlađi oblikovali i razvili svoje stavove. Reflektiranje služi kao retrospektiva obavljenog posla, i u pogledu opsega posla i osobnog iskustva. Važno je reflektirati zajedno s mlađima i kontinuirano. U slučaju jednokratnih događanja reflektirati bi se trebalo nakon što ona završe. U svakom slučaju, reflektiranje je jako važno i radnici s mlađima ne smiju zaboraviti na njega.

Međusektorska povezanost

Osnovna načela učenja zalaganjem u zajednici uključuju raznolikost. Trening i edukacija djece i mlađih o učenju zalaganjem u zajednici stoga se mogu preklapati s obrazovnim područjima kao međusektorskog temom.

Uključivanjem mladih u aktivnosti učenja zalaganjem u zajednici nudimo im priliku da razviju znanja i sposobnosti u specifičnim područjima, no također olakšavamo stvaranje interdisciplinarnih poveznica među sadržajem koji uče.

- ⌚ *U projektu učenja zalaganjem u zajednici, koji je provodila organizacija za mlađe usmjerena na poticanje sudjelovanja mlađih u lokalnoj politici, radnici s mlađima kombinirali su sljedeće ciljeve: razvoj participativnih vještina, povećanje angažiranosti mlađih u sudjelovanju te povećanje broja mlađih uključenih u projekt učenja zalaganjem u zajednici. Mladi su najprije razvili komunikacijske vještine pred formalnim tijelima, a potom su se udružili s lokalnim gradskim vijećem i mlađima iz centra koji pruža socijalne i zdravstvene usluge. Zajedno s mlađima iz centra koji pruža socijalne i zdravstvene usluge pripremili su prezentaciju o potrebama mlađih iz centra za jedno zasjedanje gradskog vijeća.*

Učenje zalaganjem u zajednici u internetskom okruženju

Projekt učenja zalaganjem u zajednici može se provesti i u potpunosti u internetskom okruženju iako je to još izazovnije. Za projektne sastanke, koji se moraju redovito održavati, može se upotrebljavati aplikacija koja omogućuje videokonferencije (npr. Google Hangouts ili Zoom). Brojne su mogućnosti za volontiranje od kuće, ne samo za pojedince. Za veće akcije bit će potreban timski rad, a mogu se realizirati primjenom cjelokupne metodologije učenja zalaganjem u zajednici. Primjerice, može se raditi o vođenju stranice skloništa za životinje kako bi se pomoglo pri udomljavanju životinja, organizaciji kampanje za prikupljanje sredstava ili u nekoj drugoj akciji prikupljanja donacija. Naravno, na početku projekta potrebno je provjeriti lokalne potrebe te je ključno da projekt odgovara na njih.

NAJAVAŽNIJI ZAKLJUČCI POGLAVLJA

- Pri planiranju i implementaciji projekata učenja zalaganjem u zajednici u obzir treba uzeti nekoliko načela kojih se valja pridržavati.
- Načela mogu pomoći ako nismo sigurni odgovaraju li naše aktivnosti učenju zalaganjem u zajednici ili nam mogu pružiti smjernice pri implementaciji projekata učenja zalaganjem u zajednici.

3. Motivacija - upravljanje rizicima odustajanja od projekta učenja zalaganjem u zajednici

Otkako je učenje zalaganjem u zajednici ušlo u praksu, provedeno je nekoliko projekata iz kojih se mogu izvući iskustva. Jedno od saznanja je da čak i u slučajevima dobro osmišljenih, uspješnih i popularnih projekata učenja zalaganjem u zajednici nalazimo primjetan postotak sudionika koji odustaju od projekta prije nego što se završi, ili unatoč njihovoj prisutnosti njihova motivacija ili doprinos postaje nedovoljan, što utječe na atmosferu i uspjeh projekta.

Ovaj fenomen nije bez presedana, opažen je u raznim drugim područjima poput rada, studija ili volontiranja. Kako svijet postaje sve dinamičniji, a mogućnosti šire, mlađi žele doživjeti što je više moguće. To znači da češće mijenjaju opseg svojih aktivnosti, pokušavajući živjeti „yolo“ („živi se samo jednom“) stil, osjećajući da bi trebali pretežno raditi stvari koje su ugodne ili uzbudljive. Ova tendencija je zadani vanjski čimbenik kojega mi možda ne možemo promijeniti, budući da radnici s mladima i koordinatori projekata učenja zalaganjem u zajednici možda neće imati utjecaja na faktore odustajanja koji dolaze iz vanjskog svijeta. Međutim, to ne znači da ovo pitanje treba zanemariti. Radnici s mladima imaju veliki utjecaj na unutarnje čimbenike koji mogu održati sudionike uključenima i aktivnima u ovakvim projektima. Cilj mora biti stvoriti projektno okruženje koje je privlačno za sudionike i koje zadovoljava njihove potrebe.

Da bismo mogli pronaći prava rješenja, potrebno je pronaći čimbenike koji bi sudionike mogli natjerati da napuste projekte. Ne postoji univerzalno rješenje protiv osipanja sudionika, već se moraju poduzeti radnje po mjeri mlađe osobe ili ciljane skupine, uzimajući u obzir individualne potrebe. Ključna riječ ovdje je "motivacija".

Što je motivacija?

Motivacija je čin ili proces davanja nekome razloga da nešto učini ili uvjet želje da djeluje ili radi (Websterov rječnik). Motivacija se može već posjedovati ili se može dati ili primiti. Bilo kako bilo, koji je točno "razlog" da se treba posjedovati ili dati/primiti je prilično osobno za svakog pojedinca.

Korisno je razumjeti dvije vrste motivacije: ekstrinzičnu (vanjsku) odnosno intrinzičnu (unutarnju) motivaciju. Dok vanjska motivacija uključuje dovršavanje zadatka ili iskazivanje ponašanja zbog vanjskih uzroka kao što je izbjegavanje kazne ili primanje nagrade, unutarnja motivacija uključuje izvršavanje zadatka jer je to osobno nagrađujuće. Općenito, može se reći da što je osoba starija to će ito će više biti motivirana intrinzičnim faktorima? Zato se u projektima učenja zalaganjem u zajednici radnici s mladima i oni koji imaju vodeću ulogu u projektu (npr. mlada osoba) trebaju usredotočiti na unutarnju motivaciju svakog sudionika i dugoročno izbjegavati kaznu i izravno nagrađivanje.

Kako saznati koja bi mogla biti prava motivacija za osobu?

Čini se očitim reći da provoditelji projekta moraju otkriti razgovarajući sa sudionicima, pitajući ih redovito o njihovoj motivaciji, inspiraciji i ciljevima. To bi trebalo biti učinjeno u prvoj fazi svakog projekta uz česta ažuriranja i povratne informacije dane kroz reflektiranje o svakom dijelu projekta. S druge strane, u praksi to nije uvijek tako. Može se dogoditi da radnicima s mladima nedostaje vremena ili imaju druge razloge zbog kojih ovoj temi ne pridaju dovoljno pažnje, a postoji i problem nedovoljne komunikacije s mladima o njihovoj motivaciji. Druga tipična situacija može biti da se mlađi pitaju, ali oni nisu u stanju jasno identificirati svoju motivaciju(e) jer to zahtijeva određenu razinu samosvjesti. Također, moglo bi im biti neugodno ili previše intimno podijeliti ono što bi ih držalo motiviranim pred vršnjacima ili radnikom s mladima. U ovom slučaju, radnici s mladima trebaju im postaviti prava pitanja i podučiti sudionike da steknu potrebnu samospoznaju kako bi saznali zašto su tu i što žele dobiti iz iskustva, pozivajući se na ono o čemu se raspravljalo u fazi planiranja projekta.

Također, vrlo je česta pogreška prepostaviti da svi sudionici dijele isti entuzijazam kao i oni ili uzimaju zdravo za gotovo da je glavna motivacija mlađih učiniti nešto dobro za ciljanu skupinu kojoj je usmjeren projekt učenja zalaganjem u zajednici. Na primjer, ako su ciljana skupina projekta siromašna djeca, onda ne treba prepostaviti da je glavna motivacija za sve mlađe koji sudjeluju pomoći toj djeci. Mogla bi to biti jedna od motivacija, ali mogu postojati i razni drugi razlozi pridruživanja projektu kao što su stjecanje radnog iskustva, druženje s prijateljima, izvršavanje školskih obaveza, impresioniranje vršnjaka ili roditelja i slično.

Potencijalni razlozi osipanja i kako ih spriječiti

Ponovno se mora naglasiti da svaki sudionik ulazi u projekt učenja zalaganjem u zajednici s različitim skupom motivacijskih čimbenika. U idealnom slučaju očekivanja sudionika su racionalna, a ako jesu, potrebno ih je u pristojnoj mjeri zadovoljiti, inače se povećava vjerojatnost odustajanja. Na primjer, postoje sudionici koji se pridružuju uglavnom radi osobnog rasta, drugi bi se mogli odlučiti pridružiti zbog društva/prijatelja, dok se neki mladi pridružuju zbog cilja projekta, utjecaja koji mogu ostvariti svojim radom. Također je važno napomenuti da se ovi skupovi osobnih motivacijskih čimbenika mogu mijenjati tijekom projekta, kao i vanjski čimbenici koji na njih utječu. Primjerice, prije pandemije COVID-19, mnogi projekti koji su planirani izvan mreže morali su se „premjestiti“ online, mijenjajući ne samo okruženje u kojem su mladi ljudi radili i način komunikacije među njima, već utječući na cjelokupno iskustvo. Radnici s mladima moraju se prilagoditi tim promjenama, razmotriti i navesti moguće posljedice kada razmišljaju o tome kako smanjiti opadanje motivacije. Iako mogu postojati beskonačne varijacije motivacijskih čimbenika, postoje određeni tipični razlozi za odustajanje. U nastavku ćemo ispitati jedan po jedan čimbenik i pokušati dati rješenje za svaki kako bi se spriječilo odustajanje mladih u projektima učenja zalaganjem u zajednici. Također, u nastavku možete pronaći najbolju praksu u ovom području. Možda bi bilo primamljivo proći kroz moguće razloge u obliku „top liste“, dakle od rjeđih do najčešćih, ali osim što nema potrebnih podataka o njihovoj rasprostranjenosti, namjera nije sugerirati da postoje manje važni čimbenici. Sve sudionike koji sumnjaju u svoju ulogu u SL projektu potrebno je shvatiti ozbiljno jer za sudionika nije važno je li njihova motivacija „tipična“ ili ne.

Društvena pitanja

Vrlo je uobičajeno, osobito u slučaju mladih ljudi kojima su odnosi s vršnjacima iznimno važni, da se sudionici pridruže projektu zbog potrebe za većim društvenim interakcijama. Posljednjih godina broj izvanmrežnih interakcija značajno se smanjio, a djeca i adolescenti sve više provode svoje vrijeme u kibernetičkom prostoru. Potrebne su im nove platforme kako bi se mogli družiti i imati osobna iskustva povezivanja, stoga mnogi sudionici odlučuju sudjelovati u projektu učenja zalaganjem u zajednici u nadi da će upoznati nove ljude i proširiti svoju društvenu mrežu. Ako se to iz nekog razloga ne dogodi, najvjerojatnije će izgubiti motivaciju.

Što se može učiniti kako bi se spriječilo osipanje?

Prije svega, tijekom planiranja projekta učenja zalaganjem u zajednici mora se osigurati da se mladima pruži dovoljno prilika za druženje. Pogotovo na početku projekta, radnici s mladima ne bi trebali očekivati da će mladi sami organizirati team-building događanja. Savjetuje se da preuzmu inicijativu i organiziraju neformalne susrete ili da ih organiziraju sa starijim i iskusnijim mladima, podržavajući ih u planiranju korisnih okupljanja koja su ujedno i zabavna. Posebnim potrebama također treba posvetiti posebnu pozornost, tako da vrijeme, mjesto, dostupnost i program odgovaraju potrebama sudionika. Kao stručnjaci za mlade, radnici s mladima imaju znanje i iskustvo nadgledati je li, iako je društveni element osiguran, izgradnja grupe osmišljena na način koji uključuje ranjive sudionike. Primjerice, introvertniji mladi imaju želju za druženjem, ali nekim bi moglo biti dovoljno biti u društvu vršnjaka, a ne žele se nužno izlagati ili isticati tijekom susreta. Zapravo, pretjerano eksponiranje kako bi se potaknulo povezivanje grupe moglo bi dovesti do toga da se neki mladi osjećaju nelagodno i da požele otići.

Ključni uvjet je imati kritičnu masu na timskim susretima, minimalan broj sudionika ovisno o konkretnom projektu, koji se mogu međusobno povezati. To ne znači da se projekt učenja zalaganjem u zajednici ne može pokrenuti ako je broj sudionika relativno mali, međutim, ako sudjeluju samo 3 osobe koje obavljaju sve zadatke, a njihova je glavna motivacija druženje, onda je odgovornost radnika s mladima pokušati uključiti u projekt što više mogućnosti za druženje. Također, ako ima 30 sudionika, ali samo nekoliko njih prisustvuje sastancima, tih nekoliko može biti demotivirano, što ukazuje na potrebu ponovnog uspostavljanja ili jačanja grupnih pravila.

Moglo bi zvučati nekako staromodno, međutim, još je uvijek relevantno imati na umu omjer muškaraca i žena, kao i dobni raspon. Prema dobi i kulturnom podrijetlu mladih, neki bi radije imali skupine za žene ili samo za muškarce, dok općenito za grupnu dinamiku može biti korisno imati ravnotežu. Isto tako, ako su u skupini samo stariji tinejdžeri sa samo jednim mlađim djetetom, to može dovesti do izazova, možda ne u vezi sa zadacima, već radije u načinu na koji se mladi ljudi više vole družiti. Kada mladi istaknu nedostajanje željenog balansa u članstvu, to treba riješiti. Radnici s mladima i mladi ljudi mogu zajedno pokušati pronaći rješenje, na primjer kroz daljnje oglašavanje, omogućavajući članovima da se pridruže kasnije ili formirajući manje podgrupe unutar tima.

Kulturne, sociokulturne i jezične razlike

Čak i najentuzijastičniji sudionik može biti demotiviran ako nađe na prepreke za povezivanje s drugim mladima u SL projektu. Te barijere mogu imati različite korijene, ali najčešće su jezične, kulturne ili sociokulturne. Najčešće će osoba koja se osjeća inferiorno u nekoj situaciji (na primjer zbog poteškoća u pronalaženju zajedničkog jezika s drugima, ili nema dovoljno novca za plaćanje neformalnih društvenih događanja/grupnih aktivnosti) odustati od projekta.

Što se može učiniti kako bi se spriječilo osipanje?

Odgovornost je djelatnika s mladima uočiti prepreke i pokušati ih ukloniti što je više moguće. Kada su članovi grupe ili voditelji mlađih iskusniji, postoji šansa da se o tome može razgovarati. Naravno, jezične, kulturne i sociokulturne razlike neće nestati nekim čudom, ali se može stvoriti okruženje u kojem te razlike nisu značajne ili su manje bitne. Na primjer, u slučaju osobe koja ne govori nijedan jezik koji govori ostatak tima, a ima tendenciju da se osjeća isključeno iz grupe, potrebno je poduzeti mjere za njihovu integraciju davanjem zadataka unutar projekta u kojima nisu potrebne jezične vještine, možete preporučiti aplikacije za prevodenje koje mogu pomoći, dodijeliti osobu koja ih može prevoditi ili čak naučiti zajedničkom jeziku ili uvesti više neverbalnih aktivnosti. Ako barijera potječe iz pripadanja različitim socio-kulturnih sredina, također je u zoni kompetencija radnika s mladima da je uoči i pomogne sudioniku da se ne osjeća inferiorno. Projekti učenja zalaganjem u zajednici izvrsna su prilika da se te prepreke uklone grupiranjem mlađih s različitim pozadinama kako bi radili na istim zadacima, ali je potrebno razgovarati o pravilima kako bi se osiguralo da se svi osjećaju jednako. Na primjer, ako netko ne može sudjelovati u aktivnostima određene dane, ne može ići na određena mesta ili ne može dirati/jesti određene životinje zbog religije ili kulturnog konteksta, to se mora rješavati transparentno, kako bi se unutar grupe mogla stvoriti adekvatna pravila, i kako bi se razumjela odsutnost osobe kada se aktivnost ne može ponovno zakazati. Ove razlike mogu ponuditi dodatnu priliku za učenje te se osobni razvoj ne zanemaruje, ali može postojati potreba da radnik s mladima napravi prvi korak u stvaranju okruženja za otkrivanje i raspravu o tim razlikama. Također, mogu postojati i druge razumne razlike među sudionicima o kojima ne žele govoriti, poput lošijeg ekonomskog statusa ili razine do koje im roditelji dopuštaju da se slobodno kreću. Te se razlike ne smiju otkrivati bez njihova dopuštenja, već bi se trebalo razgovarati s njima kako bi se došlo do razumnog rješenja.

Previše kontrole u odnosu na nedostatak mentorstva

Vrlo čest razlog pada motivacije među mladima je to što razina mentorstva nije adekvatna. Ako nema dovoljno mogućnosti mentorstva i promišljanja koje pružaju radnici s mladima, mlađi će se vjerojatno osjećati ostavljenima i mogli bi pomisliti da njihov doprinos nije važan. Kako je jedno od načela učenja zalaganjem u zajednici osnaživanje mlađih u ulozi voditelja, bilo bi razumno dopustiti im da sami preuzmu odgovornost za svoje odluke, ali to ne znači da ih treba minimalno mentorirati ili ih uopće ne mentorirati. Odrasli koji rade s mlađima trebaju biti jasni o tome što se od njih može očekivati, dati im informaciju kada su im dostupni te unaprijed planirati i komunicirati prigode za mentorstvo i refleksiju.

Koliko god je demotivirajuće raditi bez dovoljne podrške i nadzora, previše kontrole također može uzrokovati demotivaciju i odustajanje, pogotovo ako u projektu postoje ambiciozni mlađi individualisti, koji mogu smisliti vlastite ideje i imati potencijal preuzeti inicijativu. Za te ljude radnici s mlađima trebaju stvoriti okruženje u kojem mogu ostvariti svoj potencijal pod potrebnom razinom kontrole.

Što se može učiniti kako bi se spriječilo osipanje?

Oni koji su odgovorni za vodstvo moraju tražiti redovite povratne informacije o ovom pitanju. Mlađima nije jednostavno shvatiti da je razina mentorstva neadekvatna. Organiziranjem redovitih sastanaka, neformalnim *online* i *offline* propitivanjem članova tima, praćenjem i osobnim povratnim informacijama/refleksijom, radnici s mlađima mogu osigurati da mlađi osjećaju da su njihov doprinos i mišljenje važni, kako bi ostali motivirani.

Ako se pokaže da je razina kontrole previsoka: od početka projekta, preporuča se da donošenje odluka bude što demokratičnije, ali u razumnoj mjeri. Gotovo nikad nije preporučljiva strategija davati izravne upute. Ako je to neizbjegljivo, radnik s mlađima treba ponuditi sudionicima barem dvije mogućnosti od kojih mogu birati te jasno i iskreno objasniti razloge ograničenih mogućnosti. Moć izbora povećat će angažman. Istodobno, sudionike je potrebno potaknuti da iznesu nove ideje i preuzmu vlasništvo nad svojim inicijativama, ali na način da osjećaju da će dobiti podršku i da neće biti stigmatizirani u slučaju neuspjeha.

Privlačnost određenih aktivnosti

Svaki projekt ima svoju kreativnu fazu odnosno fazu planiranja u kojoj je potrebno donijeti većinu odluka, a u kojoj ima prostora i vremena za rasprave i ideje. U idealnom slučaju, mladi se mogu dogovoriti oko plana projekta, međusobno podijelivši zadatke. Ipak, to ne znači da se tijekom projekta podjela dužnosti i odgovornosti nikada ne smije mijenjati. Čak i u optimalnom slučaju, bit će zadataka koji su manje izazovni ili manje privlačni za sudionike, ali ih je potrebno obaviti. Također se može dogoditi da zadatak koji je izgledao zanimljivo ili dosadno ispadne drugačije. Na primjer, zadaci koji se odnose na čišćenje ili administraciju obično su manje privlačni. Naravno, uvijek može postojati netko tko želi obavljati te dužnosti, ali ako ih treba ponavljati, to bi moglo smanjiti njihovu motivaciju. Čak i u slučaju složenih i atraktivnih zadataka može se dogoditi da odgovorna osoba osjeti da to više nije zadovoljavajuće, ili da postaje previše izazovno.

Što se može učiniti kako bi se sprječilo osipanje?

Radnici s mladima zajedno s voditeljima mlađih moraju stalno pratiti koliko su sudionici zadovoljni svojim obvezama. Ako bude potrebno, moraju podržati restrukturiranje podjele zadataka. To ne znači da se netko ne treba pridržavati svojih dužnosti samo zato što nije zadovoljan. To jednostavno znači da je ponekad korisno malo promiješati karte i zamijeniti uloge među sudionicima što također može podržati obrazovne ciljeve projekta jer sve više mlađih dobiva uvid u različita područja u kojima mogu razviti svoje vještine. Također, preporučuje se poboljšati neprivlačan zadatak čineći ga privlačnjim na temelju ideja onih koji su za njega zaduženi. Ako ne postoji način da se učini privlačnjim, može se koristiti i vanjska motivacija, kao što je davanje dodatnih komplimenata, materijalnih ili drugih nagrada odgovornoj osobi. I konačno, ako dužnost postane previše izazovna, potrebno je dodijeliti pomoćnike ili razmisliti o odustajanju od zadataka.

Nevidljivi ciljeviiza onoga što i kako se stvari rade

Priroda učenja zalaganjem u zajednici kao metode nalaže da mlađi rade kao tim na postavljanju ciljeva projekta i na njegovoj provedbi. U teoriji, svi članovi projekta trebali bi znati koje zadatke treba obaviti, kako i koja je njihova svrha. Unatoč tome, u praksi nije nemoguće da se ne slažu svi s opsegom "što" i "kako" projekta. Također se može dogoditi da se, kako tim nastavlja s provedbom projektom, neki izvorni planovi mijenjaju i dodaju aktivnosti. Ti čimbenici mogu dovesti do situacija u kojima nisu svi svjesni zašto se točno određene aktivnosti izvode ili se jednostavno ne slažu s načinom na koji se provode. Obje situacije mogu uzrokovati probleme s motivacijom i dovesti do napuštanja projekta. Ova pojava je slična situaciji kada u profesionalnom životu odraslih, zaposlenici nisu u potpunosti svjesni značenja svojih zadataka, već ih obavljaju zato što im je to rekla nadređena osoba ili zato što su naučili ne propitivati.

Što se može učiniti kako bi se sprječilo osipanje?

Radnici s mladima i svi članovi projekta (uključujući projektnog partnera) imaju odgovornost izbjegći ovu situaciju kontinuiranom komunikacijom o načinima obavljanja zadataka i kako bi saznali postoji li bolji način za postizanje postavljenih ciljeva. Čak i ako je stavljen dovoljan naglasak na komunikaciju, uvijek će postojati praznine u znanju ili će mlađi imati pitanjapitanja, stoga radnici s mladima i članovi projekta u vodećim ulogama moraju biti pristupačni. Moraju pokazati otvorenost za nove prijedloge i biti spremni objasniti zašto se određene stvari rade, a po potrebi i promijeniti određene prakse. Redovite prilike za refleksiju i usmjerena pitanja mogu pomoći u otkrivanju ovog problema i pomoći članovima tima da shvate koji su ciljevi i zašto ih je važno postići na određeni način.

Kakve će ja imati koristi od svega toga?

Učenje zalaganjem u zajednici sa svoja dva „stupa“ ima mnogo za ponuditi mlađima koji u njemu sudjeluju. Jedan od njih je sama aktivnost u zajednici, a drugi se odnosi na učenje, sudionici će osim provedbe aktivnosti u zajednici i upoznavanja odabrane zajednice/projektnog partnera imati koristi od projekta razvijajući svoje opće i specifične kompetencije. Stvar je osobnih preferencija svakog sudionika čemu će dati veći naglasak. Može se reći da su oni mlađi koji svjesno biraju učenje zalaganjem u zajednici umjesto "jednostavnog" volontiranja ili školskih zadataka drugačije prirode već na neki način izrazili eksplicitnu potrebu za osobnim rastom. U idealnom slučaju, radnici s mlađima i mlađi postavljaju realne ciljeve učenja i ciljeve aktivnosti u fazi planiranja. Ipak, vrlo je uobičajeno da se mlađi kasnije, kada projekt već traje, postavljaju pitanja poput "koje ja koristi imam od toga?" ili "je li vrijedno mog vremena i energije?". Ako je njihov odgovor na ova pitanja "ne previše" i "vjerojatno ne" ili "nisam siguran", onda je vrlo vjerojatno da neće ostati u projektu.

Što se može učiniti kako bi se sprječilo osipanje?

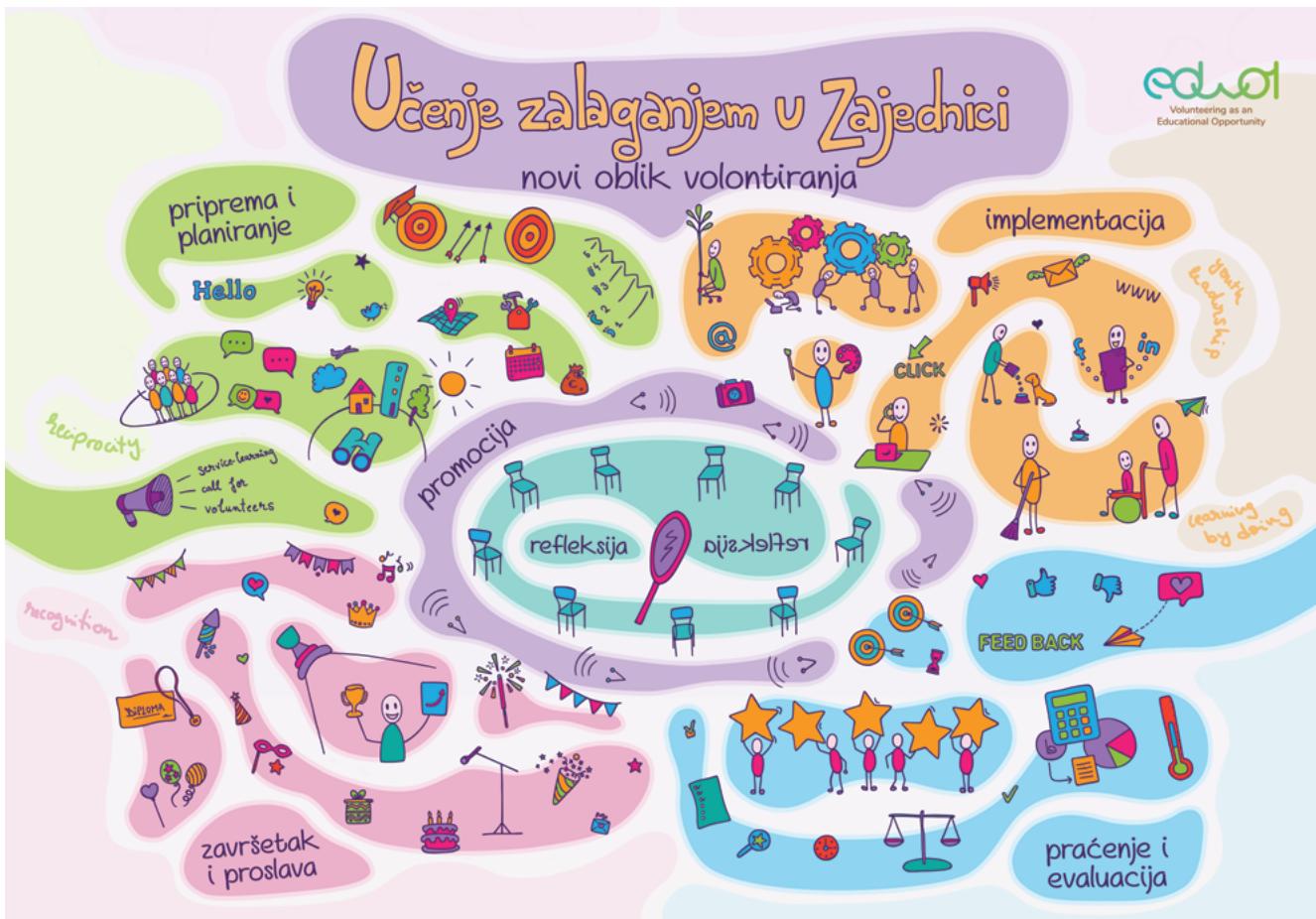
Osim obrazovnih prednosti, učenje zalaganjem u zajednici ima mnogo različitih prednosti za mlade osobe kao što su nova prijateljstva, proširena društvena mreža, uvid u nova područja i tako dalje. Odgovornost je radnika s mladima olakšati pojašnjenje relevantnih prednosti projekta, već na početku faze planiranja. Tijekom projekta ove prednosti treba ponovno imenovati i često artikulirati bez pretjerivanja. Podsjećanje sudionika zašto su odlučili sudjelovati, isticanje ciljeva aktivnosti i ciljeva učenja na koje su se željeli usredotočiti pojačat će osjećaj da osim njihovog doprinosa drugima, njihovo sudjelovanje može biti od velike koristi i za njih.

Ključni zaključak poglavlja

Tema	Čimbenici	Dobra praksa za sprječavanje osipanja
Društvena pitanja	Nema dovoljno prilika za društvene interakcije	Tijekom planiranja pobrinite se da se projekt nudi dovoljno prilika za druženje
		Organizirajte susrete
		Obratite pažnju na omjer muškaraca i žena
Kulturne, sociokulturne i jezične razlike	Prepreke uzrokovane jezičnim, kulturnim i socio-kulturnim porijekлом	Stvorite okruženje u kojem su razlike manje bitne
		Pronađite prevoditelja za osobu koja ima problema s razumijevanjem jezika
		Re-grouping youngsters
Previše kontrole u odnosu na nedostatak mentorstva	Nedostatak mentorstva	Pomozite organizirati redovite sastanke, prilike za refleksiju, pratite i pružajte pojedinačne povratne informacije
	Previše kontrole	Neka proces donošenja odluka bude demokratski
		Ponudite mogućnost izbora
		Potaknite nove ideje, nemojte stigmatizirati neuspjeh
Privlačnost određenih aktivnosti	Neatraktivni zadaci	Mijenjajte sudionike, poboljšajte zadatak traženjem povratnih informacija
	Zadatak postaje dosadan nakon nekog vremena	Zamijenite sudionike
	Zadatak je previše izazovan	Dodijelite pomoćnike, razmislite o odustajanju od zadatka
Nevidljivi ciljevi iza onoga što i kako se stvari rade	Sudionik ne razumije razlog provedbe određenog zadatka	Budite pristupačni i objasnite, pojačajte predanost na početku projekta
	Participant not agreeing on the way a task is being performed	Zatražite prijedloge za poboljšanje
Kakve će ja imati koristi od svega toga?	Sudionik ne vidi prednosti sudjelovanja	Na početku pojasnite prednosti koje projekt može pružiti
		Ove prednosti treba ponovno navoditi i često artikulirati tijekom svake faze

4. Učenje zalaganjem u zajednici kao proces

Proces učenja zalaganjem u zajednici sastoji se od četiri glavna koraka koje povezuju reflektiranje (refleksija), komunikacija, promocija i praćenje.

Planiranje i priprema

Početna točka je utvrđivanje potrebe ili problema lokalne zajednice koji će se riješiti projektom. Ključno je da aktivnost koja se izvodi bude razborita te da doprinosi razvoju kompetencija sudionika projekta i da mudro podržava lokalnu zajednicu. Drugim riječima, u ovom je koraku ključno utvrditi potrebe lokalne zajednice i kako mladi koji provode projekt mogu odgovoriti na te potrebe. U ovoj je fazi također potrebno definirati ciljeve učenja i aktivnosti u zajednici. Vrsta projektnih aktivnosti treba se planirati kroz savjetovanje s ljudima koji poznaju temu i potrebe grupe za koju želite raditi ili izravno s predstavnicima lokalne zajednice. Nakon utvrđivanja teme i opsega projekta vrijeme je za prelazak na pripremu aktivnosti. Planiranje projekta razlikovat će se ovisno o tome koju će vrstu projekta grupa implementirati, no ono će uvijek uključivati sljedeće elemente: definiranje zadataka i njihovu raspodjelu, komunikaciju u grupi, pripremu rasporeda projekta i planiranje proračuna. Sudionicima će možda trebati i dodatna edukacija o posebnim temama da bi stekli posebno znanje ili razvili određene vještine.

Implementacija

Sljedeći je korak sama aktivnost za koju su se mladi pripremili. Ponekad sama aktivnost traje kraće od pripreme, što ovisi o vrstama aktivnosti. Savjetuje se dugoročniji angažman, projekt učenja zalaganjem u zajednici treba biti dugoročno održiv. Kad se aktivnost ponavlja, potrebno je odvojiti i vrijeme za refleksiju između pojedinih događanja, za raspravu o procesu učenja i poteškoćama koje mogu nastati, za traženje rješenja i uvođenje izmjena.

Evaluacija

Nakon što mladi dovrše aktivnost, potrebno je raspraviti o njoj, sažeti je, izvesti zaključke za budući rad te analizirati aktivnosti u zajednici i proces učenja u kontekstu cijele grupe i svakog pojedinačnog sudionika. To je važna faza

reflektiranja o projektu jer ga možete sagledati u širem kontekstu: Odgovara li proces primjene implementaciji aktivnosti? Je li problem riješen? Je li podrška projektu bila samo slučajna? Ima li smisla ponoviti aktivnost u budućnosti? Bi li ponavljanje zahtijevalo izmijenjenu ili možda potpuno promijenjenu aktivnost? itd.

Proslava i završetak

Ovo je vrlo važna faza na koju se ponekad, nažalost, zaboravlja. Pobrinite se da isplanirate neki oblik sastanka ili putovanja kojim ćete zaključiti cijeli proces i koji će vam omogućiti da sudionicima u projektu pokažete da cijenite njihovo sudjelovanje. Neka se mladi ponose svojim radom!

Reflektiranje (refleksija)

Reflektiranje se smatra ključnim „sastojkom“ koji iskustvo učenja zalaganjem u zajednici pretvara u učenje. Ima ključnu ulogu u razvoju svijesti te učenje zalaganjem u zajednici transformira u kritičku pedagogiju s potencijalom određivanja osobne transformacije i društvene promjene (Jacoby, 2015).

Komunikacija i promocija

Komunikacija je kontinuirani proces između sudionika projekta i ustanove, partnera u zajednici i same zajednice. Optimalan projekt učenja zalaganjem u zajednici uključuje učinkovite komunikacijske kanale među sudionicima projekta te između sudionika i zajednice. Tako se šire informacije, potiče na snažnije uključivanje, podiže se svijest o problemskim područjima na kojima se temelji projekt te se proširuju aktivnosti i postignuća. Komunikacijom se promiče dodatno učenje i omogućuje nam da nevidljivo učinimo vidljivim: specifično učenje o komunikacijskim procesima, vidljivost projekta i angažiranost mlađih u zajednici (Regina, 2017).

Praćenje

Kontinuirano praćenje projekta često je zanemaren aspekt kvalitetnog iskustva učenja zalaganjem u zajednici. Praćenje napretka učenja i aktivnosti u zajednici treba provoditi tijekom cijelog trajanja projekta jer nam to pruža vrijedne informacije za procese refleksije, evaluaciju kao i za promociju projekta.

Uloge i odgovornosti

Vrlo je važno da su svi zadaci u projektu jasni: svatko mora znati za što je odgovoran. Radnik s mlađima pomaže mlađima da donose odluke o područjima u kojima su uključeni, što bi trebalo odgovarati onome što pojedinci žele naučiti, ali bi aktivnosti trebalo provoditi na način koji jamči uspjeh projekta. Radnici s mlađima i drugi sudionici trebaju давати dovoljno podrške mlađima koji se žele usavršavati u područjima u kojima nemaju dovoljno kompetencija, a ipak pokazuju interes za uključivanjem u aktivnosti koje bi mogле biti zahtjevnije. Projektna aktivnost obično je timska aktivnost, ali se odgovornost za pojedinačne zadatke ne može dijeliti.

Proces učenja zalaganjem u zajednici podržava radnik s mlađima koji mlađima pomaže da odluče o svojim ciljevima učenja i svojoj uključenosti u projekt, koji se brine za cijeli projekt (sve njegove korake), ističe rizike, a da pritom ne nudi rješenja, postavlja odgovarajuća pitanja i pomaže mlađima da razmišljaju o sebi. Uloga radnika s mlađima jest redovito raspravljati s mlađima o svemu što se događa tijekom projekta kako se on razvija (u svakoj fazi!) te ih poticati da reflektiraju o procesu učenja. Refleksija treba uključivati četiri dimenzije: problem (na koji projekt odgovara), ciljanu skupinu projekta, sudionike koji provode projekt i aktivnosti u sklopu kojih se projekt provodi. Zadatak radnika s mlađima jest osigurati da nijedna od tih dimenzija ne bude izostavljena tijekom sastanaka sa sudionicima projekta.

Primjeri uloga mlađih u projektu učenja zalaganjem u zajednici:

- voditelj – ovu ulogu treba imati jedan od sudionika, a uloga voditelja može se i mijenjati tijekom projekta (npr. jedan sudionik može voditi planiranje i pripremu, a drugi sve ostale korake), a radnik s mlađima bi trebao pružati podršku toj osobi
- osoba odgovorna za kontaktiranje s lokalnom zajednicom / njezinim predstavnikom
- osoba odgovorna za upravljanje troškovima i proračunom
- osoba odgovorna za pronašlazak sudionika / pozivanje na događanja u sklopu projekta itd.
- osoba odgovorna za opremu, alate
- osoba odgovorna za pronašlazak prostora / rezervacije itd.

Detaljan primjer implementacije malog projekta primjenom metodologije učenja zalaganjem u zajednici:

Organizacija bala za djecu koja imaju poteškoća sa sluhom

Rafał je gluhi mladić, član grupe koja ukupno ima šest članova. Planira društvenu aktivnost, a u tome ga podržava zaklada Robinson Crusoe Foundation. Osmislio je projekt za lokalnu gluhih djece. Grupa je zaključila da je njegova ideja zanimljiva i odlučila je iskoristiti Rafałovo znanje o toj specifičnoj zajednici u gradu i njegove kontakte, osobito u osnovnoj školi koju pohađaju gluhih djece. Na samom početku grupa se dogovorila da će članovi međusobno komunicirati u grupnom chatu u Messengeru, kreiranom posebno za ovaj projekt.

Rafał je dogovorio sastanak grupe s ravnateljem škole da bi provjerili što mogu učiniti za djecu. Bio je to njihov prvi projekt, stoga su planirali samo jedno događanje. Grupa je s ravnateljem raspravila o nekoliko ideja te su se dogovorili da će o obliku uključenosti odučiti za tjedan dana. Ravnatelj škole imenovao je osobu za kontakt iz škole s kojom se grupa moralna savjetovati u vezi s planom te dogovoriti datum. Projektna grupa također je odabrala osobu za kontakt – Dominiku, studenticu pedagogije koja je željela naučiti nove metode u radu s gluham dječem.

Volonteri su znali da Rafał, unatoč gubitku sluha, voli plesati i zabavljati se u diskoklubovima, stoga su odlučili organizirati ples pod maskama. Škola je odobrila tu ideju. Grupa je zajedno planirala ples te je smislila igre primjenjujući Rafałovo znanje o potrebama ciljane skupine. Dominika je zapisala prijedloge i savjetovala se s osobom iz škole. Na kraju ove faze aktivnosti, tj. kada je škola prihvatile prijedloge, grupa je utvrdila raspored aktivnosti i popisala sve zadatke koji se moraju završiti uz pomoć mentora. Ti su zadaci bili:

- komunikacija sa školom u vezi s administrativnim pitanjima
- pozivanje učenika
- planiranje proračuna, uključujući troškove materijala za igre, ukrašavanje prostorije i male znakove pažnje za djecu
- priprema ukrasa
- kupnja potrebnih materijala
- donošenje materijala u školu i njihovo pohranjivanje u školi (na mjestu koje je prethodno dogovoren sa školom)
- odabir odgovarajuće glazbe, osiguravanje tehničke opreme i puštanje glazbe tijekom plesa
- najam potrebne tehničke opreme za glazbu
- planiranje i pripremanje za način održavanja/vodenja događanja
- organiziranje prevoditelja
- čišćenje nakon događanja.

Odarana je osoba odgovorna za svaki zadatak. Mentor je također posebnu pozornost posvetio tome da si svaki član grupe postavi cilj učenja povezan sa zadacima koje je taj član preuzeo. Svi sudionici odlučili su da žele razvijati kompetenciju povezani s timskim radom te je taj cilj postao glavnom temom reflektiranja u grupi. Usto, svaki je član imao vlastite ciljeve učenja (npr. Dominika – stjecanje znanja o načinima rada s gluham dječem).

Tijekom svakog projektnog sastanka mentor je s članovima grupe raspravljao o napretku projekta, iskazivao zadovoljstvo sa svakim uspjehom te zajedno s njima analizirao sve poteškoće, a sve to u kontekstu definiranih ciljeva učenja. Dva dana nakon plesa održan je sastanak na kojem su rezimirali događanje. Sastanak je gotovo u cijelosti bio posvećen reflektiranju o događanju i čitavom projektu / procesu učenja u pogledu vještina koje su stekli sudionici projekta.

Da bi podijelila rezultate projekta, grupa je projekt predstavila na radionicama o samoosnaživanju kojima su redovito prisustvovali, ilustrirajući svoju priču prezentacijom. Nakon prezentacije svih šest članova skupine s mentorom je proslavilo uspjeh projekta sladoledom u obližnjoj slastičarnici.

NAJAVAŽNIJI ZAKLJUČCI POGLAVLJA

- Proces učenja zalaganjem u zajednici sastoji se od četiri glavna koraka: pripreme i planiranja, implementacije, evaluacije, proslave i završetka.
- Ti su koraci povezani kontinuiranom refleksijom, komunikacijom, promocijom i praćenjem, a nazivamo ih međusektorskim procesima.

5. Procjena potreba u projektu učenja zalaganjem u zajednici

Jasno utvrđena, planirana i provedena procjena potreba u kojoj bi mladi trebali imati aktivnu i ključnu ulogu, dok bi je radnici s mladima trebali kontinuirano pratiti, koja se provodi na samom početku projekta utječe na cijelokupnu kvalitetu i uspjeh projekta učenja zalaganjem u zajednici. Nije riječ o procjeni potreba za zajednicu, već sa zajednicom jer bi zajednica također trebala biti aktivno uključena u taj proces te bi se trebalo savjetovati s njom.

Postoje brojne definicije procjene potreba, a jednu od najjednostavnijih koja se može pronaći u literaturi potpisuju Watkins, West Meiers i Visser (2012, 19): „*Procjena potreba jednostavno je alat za donošenje boljih odluka... Korake koje poduzimate da biste donosili informirane odluke ne morate nužno nazivati procjenom potreba, no svaki put kad odlučivanje započinjete ispitivanjem rezultata koje danas postizete i rezultata koje želite sutra postići, provodite procjenu potreba.*”

Imajući to na umu, kada se govori o učenju zalaganjem u zajednici, može se reći da je procjena potreba alat za:

- definiranje relevantnih i ostvarivih ciljeva aktivnosti i ciljeva učenja koji se međusobno nadopunjaju
- poticanje suradnje sa zajednicom (tj. organizacijom civilnog društva, javnom ustanovom)
- upoznavanje zajednice u kojoj će se provoditi projekt učenja zalaganjem u zajednici (tj. partnerska organizacija, korisnici, obitelj, mediji)
- utvrđivanje prioritetnih potreba (odlučivanje o prioritetnim potrebama) koje će se riješiti tijekom projekta učenja zalaganjem u zajednici na temelju različitih kriterija (tj. dostupnih resursa, vremena).

Procjena potreba podrazumijeva istraživanje i sustavno savjetovanje s dionicima iz zajednice i korisnicima projekta prije osmišljavanja i implementacije projekta. Na taj način procjena potreba pomaže mladima i radnicima s mladima da identificiraju potrebe/probleme i one aktere koji će imati koristi od projekta učenja zalaganjem u zajednici uključe u odlučivanje o konačnom dizajnu projekta (partnerske organizacije, njihove korisnike, obitelj itd.). No ona istovremeno osigurava i najveći mogući stupanj sudjelovanja (zajednice) te povećava i preciznost dijagnoze kao i područje primjene projekta od samog početka (Regina, Ferrara, 2017).

Početna točka provedbe procjene potreba trebala bi biti izrada profila zajednice. Dobar profil zajednice pomoći će u utvrđivanju točnih problema i potreba. Popis stavki koje treba uzeti u obzir pri izradi profila zajednice općenito uključuje:

- ljudi u zajednici i izazove s kojima se suočavaju
- fizičko okruženje (tj. vrste stambenog smještaja, škole, ceste, zdravstvene usluge, sport, parkove, usluge prijevoza...)
- pristup državnim službama
- život u zajednici – što se još događa u zajednici (organizacije civilnog društva, organizacije za mlade, poslovne organizacije, kulturni klubovi...).

Profil zajednice može biti dio uspostavljanja suradnje sa zajednicom i upoznavanja partnerske organizacije koja će od tog trenutka biti uključena u projekt učenja zalaganjem u zajednici.

Nakon upoznavanja s lokalnom zajednicom mogu se primjenjivati različite metode za procjenu potreba. Neki autori (Watkins, West Meiers, Visser, 2012) razlikuju metode procjene potreba za dva različita, ali povezana koraka procjene potreba: prikupljanje podataka i odlučivanje. Neovisno o koraku, neke od često upotrebljavanih metoda procjene potreba jesu: analiza (postojeće) dokumentacije i sadržaja, anketni upitnici, intervju, promatranje, fokusne grupe, SWOT analiza, ishikawa dijagram (dijagram riblje kosti). Prednosti i nedostaci svake metode predstavljeni su u Tablici 1.

Tablica 1 Metode procjene potreba

Metoda	Prednosti	Nedostaci
Analiza dokumentacije i sadržaja	<ul style="list-style-type: none"> Postojeći podaci i informacije navedene u postojećim dokumentima često se mogu neovisno potvrditi. Može se provoditi neovisno i bez traženja opsežnih podataka iz drugih izvora. Obično je jeftinija od samostalnog prikupljanja podataka. 	<ul style="list-style-type: none"> Informacije u dokumentima ili podaci mogu predstavljati perspektivu koja nije u skladu s vašom procjenom potreba. Podaci u dokumentima možda nisu točno ono što želite za svoju procjenu potreba. Dobivanje i analiziranje potrebnih dokumenata može biti vremenski zahtjevan proces. Nećete moći kontrolirati kvalitetu podataka koji se prikupljaju, a tijekom procjene kvalitete i iskoristivosti izvora morate se oslanjati na informacije navedene u dokumentima.
Anketni upitnici	<ul style="list-style-type: none"> Može se prikupljati širok raspon informacija (npr. stavovi, mišljenja, uvjerenja, vrijednosti, ponašanje itd.). Omogućuje vam uvid u perspektive više grupa o različitim temama povezanim s provedbom. Ankete nude promjenjivi format: možete postaviti samo nekoliko pitanja ili njih mnogo. Jednako tako, pitanja mogu biti otvorenog ili zatvorenog tipa. 	<ul style="list-style-type: none"> Ankete se često upotrebljavaju; rezultat njihova učestalog korištenja može biti da ljudima dosadi njihovo popunjavanje. Ankete vam ne omogućuju postavljanje popratnih pitanja ispitanicima (kao što je to slučaj u intervjuima i fokusnim grupama). Iako se može činiti da su ankete luke za sastavljanje, često su nekvalitetno sastavljene.
Intervju	<ul style="list-style-type: none"> Intervjui obično omogućuju usmjerenije rasprave i popratna pitanja. Pojedinci u intervjuima mogu dati informacije koje ne bi ponudili u kontekstu grupe. Intervjui mogu biti sjajan izvor priča i uvida u kontekst. Osoba koja intervjuira može promatrati neverbalno ponašanje ispitanika. 	<ul style="list-style-type: none"> Vremenska ograničenja mogu uvelike ograničavati i osobe koje intervjuiraju i ispitanike. Intervjui imaju potencijal smanjiti opseg i uzorak za prikupljanje podataka. Rezultati više intervjuja mogu biti kontradiktorni ili ih može biti teško analizirati. Ispitanici mogu biti pristrani ili mogu zastupati samo ograničenu perspektivu o problemima i temama u vezi s provedbom. Ako se intervjui ne provode kako treba, može se skrenuti s teme, što frustrira i ispitača i ispitanika (ispitač može otići s intervjeta bez podataka potrebnih za procjenu; ispitaniku se može činiti da utrošeno vrijeme nije bilo produktivno).

Promatranje	<ul style="list-style-type: none"> Promatranje bez upitanja omogućuje promatranje provedbe u kojem se precizno dokumentiraju koraci, postupci, alati i odluke donesene pri dovršavanju zadatka. Promatranja se ne oslanjaju na perspektive ili uspomene osoba koje se promatraju. Promatranja može provoditi veći broj članova tima za procjenu potreba kako bi se potvrdila valjanost nalaza. 	<ul style="list-style-type: none"> Promatranja zahtijevaju vrijeme i podrazumijevaju povezane troškove promatrača. Samo promatranjem možete propustiti neke odluke i druge nevidljive aspekte. Procjena potreba može biti pristrana zbog promatrača. Stoga je važno da promatrači budu osposobljeni za proces promatranja te da su senzibilizirani za pristranosti i potrebu za objektivnošću. Angažman više promatrača također je jedan od načina rješavanja problema pristranosti promatrača. Promatrači bi također trebali biti svjesni da bi osobe koje se promatraju mogле promijeniti svoje ponašanje, ono što govore ili čine, ili da bi mogle govoriti stvari za koje smatraju da ih promatrač želi čuti. Promatrač bi također trebao razmisliti o tome kako da promatra, a da pritom ne utječe na promatranu osobu ili osobe.
Fokusna grupa	<ul style="list-style-type: none"> Format fokusne grupe omogućuje istovremeno intervjuiranje više osoba. Članovima fokusne grupe dopušta da se nadovezuju na međusobne komentare i reakcije. Taj pristup može rezultirati sinergijom u raspravi oko određenih tema. Fokusna grupa može pomoći ljudima da se usuglase i donesu izazovne odluke (kao što je određivanje prioriteta potreba). 	<ul style="list-style-type: none"> Članovi grupe možda neće jednakopravno doprinositi raspravi u formatu fokusne grupe. Povučeniji članovi možda se neće osjećati ugodno u situaciji sudjelovanja u raspravi. Drugi sudionici mogu pokušati dominirati raspravama. Dobivanje informacija od grupe može biti izazovno. Postoji rizik od „grupnog stava“ koji može biti rezultat procesa, čime se odvraća pozornost s rasprave i teško je preusmjeriti pozornost grupe na druga pitanja. Rasprave mogu biti preduge da bi obuhvatile sve važne teme i da bi svima ponudile priliku za sudjelovanjem. Članovi se možda neće osjećati ugodno pri dijeljenju osjetljivijih informacija ili stavova zbog prisutnosti drugih ljudi. Fokusne grupe mogu vrlo lako izgubiti fokus ako facilitator ne održava strukturu i kontrolu tijekom procesa.
SWOT analiza	<ul style="list-style-type: none"> SWOT analiza oslanja se na vrijednost procesa koja je u većini organizacija već poznata. Prioritet SWOT čimbenika određuje se u odnosu na druge SWOT čimbenike umjesto da ih se samo popiše i da im se pridruži jednaka vrijednost. SWOT analiza aktivira grupu pri definiranju odnosa među SWOT čimbenicima. 	<ul style="list-style-type: none"> Dodjela vrijednosti svakom SWOT čimbeniku može biti izazovna za članove grupe. Potrebno je dodatno vrijeme za prijelaz sa SWOT čimbenika na njihove veze i na preporuke o tome što treba sljedeće napraviti.

Dijagram riblje kosti	<ul style="list-style-type: none"> • Dijagrami riblje kosti dopuštaju temeljitu analizu u kojoj se u obzir uzimaju svi mogući uzroci koji su doveli do predmetne potrebe. • Tehnika riblje kosti jednostavno se primjenjuje i stvara lako razumljivu vizualnu reprezentaciju uzroka, kategorija uzroka i potrebe. • Primjenom dijagrama riblje kosti možete fokus grupe usmjeriti na opću sliku, odnosno na moguće uzroke ili čimbenike koji utječu na problem ili potrebu. • Čak i nakon što je potreba riješena, dijagram riblje kosti pokazuje područja slabosti koja se, nakon što ih se izloži, mogu ispraviti prije nego što uzrokuju dodatne poteškoće. 	<ul style="list-style-type: none"> • Jednostavnost dijagrama riblje kosti istovremeno je i njegova snaga i slabost. U smislu slabosti, jednostavnost dijagrama riblje kosti može otežati prezentaciju stvarne međupovezanosti problema i uzroka u nekim vrlo složenim situacijama.
------------------------------	--	---

Izvor: Watkins, R., West Meiers, M., Visser, Y. L. (2012). A Guide to Assessing Needs - Essential Tools for Collecting Information, Making Decisions, and Achieving Development Results.

NAJAVAŽNIJI ZAKLJUČCI POGLAVLJA

- Procjena potreba u učenju zalaganjem u zajednici jest alat za: i) definiranje ciljeva aktivnosti i ciljeva učenja, ii) uspostavljanje suradnje sa zajednicom; iii) upoznavanje zajednice; iv) utvrđivanje prioriteta (donošenje odluka) u vezi s potrebama.
- Zajednica je ključan partner u procesu procjene potreba.
- Često upotrebljavane metode procjene potreba jesu: analiza (postojeće) dokumentacije ili sadržaja, anketni upitnici, promatranje, fokusne grupe, SWOT analiza, ishikawa dijagram (dijagram riblje kosti). No postoje i brojne druge.
- Kombinirajte različite metode kako biste nedostatke jedne „zamijenili“ prednostima druge.

6. Ciljevi u projektu učenja zalaganjem u zajednici

Jedan od prvih koraka u planiranju projekta učenja zalaganjem u zajednici jest utvrditi specifične, mjerljive, ostvarive, relevantne i vremenski definirane (SMART) ciljeve usmjerene na učenje (mladi – učenici/studenti), ali i na aktivnost (zajednica – dionici). Zašto je tome tako? Razlog leži u činjenici da će vas ti ciljevi voditi u odabiru pravog puta, pristupa i metodologije, definiranju planiranih koraka, dokumentiranju itd. tijekom čitavog procesa projekta učenja zalaganjem u zajednici.

Kao što je već navedeno u ovom priručniku, specifična značajka učenja zalaganjem u zajednici jest da predstavlja pedagošku metodologiju koja stavlja naglasak na iskustveno učenje¹ i učenje djelovanjem. Stoga je glavni naglasak na učenju, no na prilično drugačijem obliku učenja od onoga koji najčešće vidimo i doživimo, osobito uzme li se u obzir (tradicionalno) formalno obrazovanje. Važno je ponovno naglasiti sljedeće: radnici s mladima koji planiraju primijeniti metodologiju učenja zalaganjem u zajednici i mladi koji su aktivno uključeni u projekt učenja zalaganjem u zajednici moraju biti sigurni da utvrđeni ciljevi ravnomjerno uključuju one usmjerene učenju (ciljevi učenja) i aktivnostima u zajednici (potrebe/problemi zajednice).

Što je cilj aktivnosti u zajednici (**eng. service objective**)? Cilj aktivnosti u zajednici u osnovi je izjava u kojoj se navodi željena promjena u zajednici: rješenje problema, zadovoljena potreba. Ciljevi aktivnosti u zajednici oslanjaju se i definiraju na temelju rezultata procjene potrebe koja se provodi s različitim dionicima iz zajednice. Zato je provedba dobro strukturirane i pravovremene procjene potreba sastavni dio projekta učenja zalaganjem u zajednici. Možemo ih nazivati čak i ciljevima projekta (učenja zalaganja u zajednici). Drugim riječima, ciljevi se definiraju nakon što se problem / izazov / potreba jasno istraže i definiraju. Osobama koje rade u civilnom sektoru najjednostavnije je ciljeve aktivnosti u zajednici promatrati kao specifične ciljeve projekta, kratkoročne ciljeve koji trebaju biti ostvareni po završetku projekta učenja zalaganjem u zajednici.

Tablica 2 Razlike između ciljeva aktivnosti u zajednici i ciljeva učenja

	CILJEVI AKTIVNOSTI U ZAJEDNICI	CILJEVI UČENJA
Fokus	Potrebe/problemsi zajednice	Učenje mladih
Sadržaj (što obuhvaćaju)	Promjena u ponašanju, javnim politikama, postojećim praksama (npr. uslugama)	Znanja, vještine, stavovi
Kriterij	<ul style="list-style-type: none"> • specifičan • ostvariv • mjerljiv • relevantan i • vremenski definiran	<ul style="list-style-type: none"> • specifičan • ostvariv • mjerljiv • relevantan i • vremenski definiran
Primjer	Unaprijediti kvalitetu socijalnih usluga za starije osobe u ruralnim područjima.	Prikupiti, objediniti i protumačiti podatke za osmišljavanje specifičnih intervencija u lokalnoj zajednici.

Što je cilj učenja (**eng. learning objective**)? Cilj učenja² je izjava u kojoj se navodi što se od mladih očekuje da znaju, razumiju te da mogu pokazati nakon završetka procesa učenja (npr. student/učenik će moći definirati učenje zalaganjem u zajednici; student/učenik će moći provesti projekt učenja zalaganjem u zajednici). U tablici u nastavku mogu se pronaći tri domene obrazovnih aktivnosti (Bloom, 1956) i glagoli koji se mogu upotrebjavati, a popisani su od najniže do najviše razine ciljeva učenja. To može pomoći radnicima s mladima pri definiranju njihovih ciljeva učenja pri implementaciji metodologije učenja zalaganjem u zajednici u formalnom i neformalnom obrazovanju.

1 Postoji općepoznati model iskustvenog učenja koji je razvio David Kolb (Kolbov krug), a koji se temelji na procesu iskustvenog logičkog ispitivanja koje je utvrdio filozof John Dewey.

2 Bloomova (1956.) i revidirana Bloomova taksonomija autora Anderson, Krathwohl (2001.).

Tablica 3 Domene obrazovnih aktivnosti i aktivni glagoli koje treba primjenjivati

DOMENE OBRAZOVNIH AKTIVNOSTI / UČENJA	AKTIVNI GLAGOLI KOJE TREBA PRIMJENJIVATI
Kognitivna domena (znanje i razumijevanje)	<ul style="list-style-type: none"> • definirati, objasniti, popisati; • generalizirati, predvidjeti, prepoznati; • pokazati, tumačiti; • analizirati, kritizirati; • kategorizirati, usporediti, sažeti; • formulirati, kreirati.
Psihomotorna domena (vještine)	<ul style="list-style-type: none"> • opisati, otkriti, identificirati; • objasniti, pomaknuti, pokazati; • kopirati, pratiti; • prikazati, manipulirati, skicirati, sastaviti, organizirati; • prilagoditi, promijeniti, preslagivati, reorganizirati; • stvarati, dizajnirati, graditi, razvijati.
Afektivna domena (stavovi)	<ul style="list-style-type: none"> • priznati, pitati, biti pozoran; • raspravljati, predstavljati, pomagati; • cijeniti, paziti, predložiti, poštivati; • uspoređivati, uspostavljati odnos, dijeliti, povezivati; • djelovati, izmjenjivati, revidirati, rješavati, propitivati.

Ciljevi učenja trebaju odražavati važnost aktivnog sudjelovanja mladih u projektima učenja zalaganjem u zajednici te trebaju usmjeravati razvoj potrebnih materijala i aktivnosti učenja zalaganjem u zajednici. Važno je naglasiti da se u učenju zalaganjem u zajednici procjenjuju ciljevi učenja, osobito ima li se u vidu ocjenjivanje u formalnom obrazovanju. No specifična značajka metodologije učenja zalaganjem u zajednici jest da ciljevi aktivnosti u zajednici osnažuju i omogućuju ciljeve učenja, tj. njihovo postizanje.

Sigmon (1994) je predložio tipologiju koja ilustrira različite načine kako se učenje zalaganjem u zajednici može uključiti u praksi (Tablica 4). Sigmon četiri razine pedagogije učenja zalaganjem u zajednici ilustrira stavljanjem različitog naglaska na prakse učenja zalaganjem u zajednici. U prvom pristupu, **UČENJU zalaganjem u zajednici (U-zz)**, prioritet su ciljevi učenja koji su i primarni pokretač projekta učenja zalaganjem u zajednici. Ciljevi aktivnosti u zajednici sekundarni su i manje važni. U pristupu **učenje ZALAGANJEM U ZAJEDNICI (u-ZZ)** primarni je naglasak na ciljevima aktivnosti, dok su ciljevi učenja sekundarni. Svaki projekt ili aktivnost koji se implementiraju i u kojima je aktivnost u potpunosti odijeljena od ciljeva učenja ili u kojima se ne razmatraju specifični ciljevi učenja smatra se **učenjem zalaganjem u zajednici (u-zz)**. Bit svega može se vidjeti u zadnjem pristupu, **UČENJU ZALAGANJEM U ZAJEDNICI (U-ZZ)**, u kojem je ciljevima aktivnosti u zajednici i ciljevima učenja dana jednaka važnost. Ciljevi aktivnosti i ciljevi učenja međusobno se nadopunjaju pružajući uzajamno iskustvo svim sudionicima. Međusobno se osnažuju.

Tablica 4 Tipologija učenja zalaganjem u zajednici

UČENJE zalaganjem u zajednici (U-zz)	Ciljevi učenja su primarni, a ciljevi aktivnosti u zajednici sekundarni
učenje ZALAGANJEM U ZAJEDNICI (u-ZZ)	Ciljevi aktivnosti u zajednici su primarni, a ciljevi učenja sekundarni
učenje zalaganjem u zajednici (u-zz)	Ciljevi aktivnosti u zajednici i učenja potpuno su odvojeni
UČENJE ZALAGANJEM U ZAJEDNICI (U-ZZ)	Ciljevi aktivnosti u zajednici i ciljevi učenja jednako su važni i međusobno se nadopunjaju za sve sudionike.

Izvor: Sigmon, 1994.

Nakon odabira pristupa koji će se primjenjivati sljedeći je korak primjena jednostavnog i korisnog alata koji može usmjeravati radnike s mladima u definiranju ciljeva aktivnosti i učenja koji su predstavljeni u Tablici 5. Kada se definiraju ciljevi aktivnosti a i ciljevi učenja, važno je razmišljati unaprijed. Pri definiranju ciljeva aktivnosti i ciljeva učenja radnici s mladima također bi trebali razmišljati i planirati aktivnosti koje će dovesti do definiranih ciljeva te o načinima njihove evaluacije i procjene. Naravno, u procesu implementacije projekta učenja zalaganjem u zajednici može doći do promjena u aktivnostima i evaluaciji/procjeni, no primjena ovog alata pomoći će radnicima s mladima i mladima u praćenju cijelog procesa te će im pružiti dodatan prostor za potrebne i pravovremene prilagodbe.

Tablica 5 Alat za definiranje ciljeva aktivnosti u zajednici i učenja

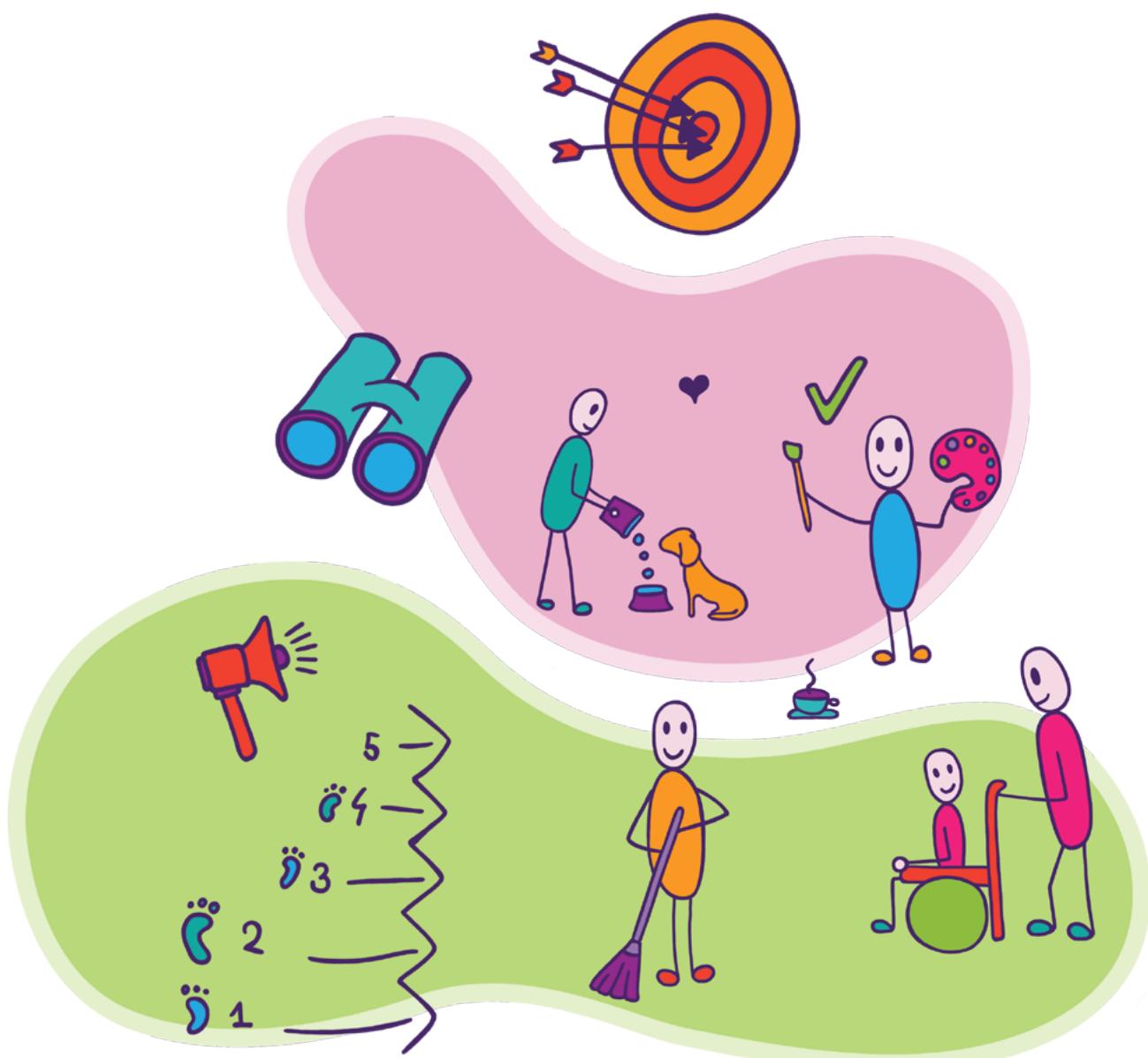
	CILJEVI AKTIVNOSTI U ZAJEDNICI (Koju promjenu želite postići tim ciljevima?)	AKTIVNOST (Kako će se to postići?)	EVALUACIJA (Kako će oni / Kako ćete vi znati da su ciljevi postignuti?)
Potreba/ problem u zajednici: Izolacija romskog stanovništva	Uspostavljena suradnja i umrežavanje s romskim stanovništvom	<ul style="list-style-type: none"> obrazovne aktivnosti (predavanja, radionice, videoprojekcije) glazbeni i kulinarski program/sastanak 	<ul style="list-style-type: none"> Procjenom zadovoljstva ciljanih skupina uspostavljenom suradnjom i mogućnostima umrežavanja Procjenom porasta broja mogućnosti za uzajamno učenje, suradnju i umrežavanje (između romskog i većinskog stanovništva)
	CILJEVI UČENJA (Što želite da mogu učiniti?)	AKTIVNOST (Kako će se to postići?)	PROCJENA (Kako ćete znati da to mogu učiniti?)
	Identificirati glavne uzorce getoizracije romskog stanovništva. Objasniti specifičnosti svakodnevnog života romske manjine. Demonstrirati vještine u organizaciji i provedbi različitih javnih događanja. Učinkovito raspodijeliti zadatke i odgovornosti u projektnom timu.	<ul style="list-style-type: none"> proučavanje literature o toj temi provedba procjene potreba romskog stanovništva osmišljavanje plana projekta učenja zalaganjem u zajednici implementacija osmišljenog plana projekta učenja zalaganjem u zajednici 	<ul style="list-style-type: none"> Procjenom znanja mlađih o temi romske manjine (npr. test) (Samo)procjenom doprinosa projektnog tima, uloga i izvršenih zadataka

Vrijednost i važnost ciljeva aktivnosti u zajednici i ciljeva učenja dodatno se potvrđuju u fazi evaluacije i procjene projekata učenja zalaganjem u zajednici jer na kraju projekta:

- ostvarenje ciljeva aktivnosti u zajednici trebaju evaluirati različiti dionici, i
- ostvarenje ciljeva učenja treba se procijeniti za svaku mladu osobu koja sudjeluje. Ti komplementarni procesi pružiti će radnicima s mladima informacije i podatke za daljnje unaprjeđenje metodologije učenja zalaganjem u zajednici u praksi te će predstavljati važne i potrebne povratne informacije mlađima o njihovim postignućima.

NAJAVAŽNIJI ZAKLJUČCI POGLAVLJA

- Ciljevi aktivnosti u zajednici je izjava u kojoj se navodi željena promjena u zajednici.
- Cilj učenja je izjava u kojoj se navodi što se od mladih očekuje da znaju, razumiju te da mogu pokazati nakon završetka procesa učenja.
- Ciljevi aktivnosti u zajednici osnažuju i omogućuju ciljeve učenja, tj. njihovo postizanje.
- Pri definiranju ciljeva aktivnosti u zajednici ključni su rezultati procjene potreba zajednice.
- Ciljevi aktivnosti u zajednici i ciljevi učenja jednako su važni u prvom (planiranje i priprema) i zadnjem (evaluacija/procjena) koraku projekta učenje zalaganjem u zajednici).

7. Praćenje i evaluacija u projektu učenja zalaganjem u zajednici

7.1. Praćenje

Praćenje se u Cambridgeovu rječniku definira kao: *pozorno promatranje i provjeravanje situacije tijekom određenog vremenskog razdoblja kako bi se otkrilo nešto o situaciji*. Na temelju definicije praćenja projekta (Novota, 2017) kao sustavnog i kontinuiranog prikupljanja podataka da bi se provjerio tijek projekta može se izvesti vrlo prikladna definicija praćenja učenja zalaganjem u zajednici. Ono se može definirati kao sustavno i kontinuirano prikupljanje podataka da bi se:

- a. provjerila usklađenost implementacije projekta s projektnim planovima (proces) i
- b. provjerilo ostvarivanje ciljeva učenja zalaganjem u zajednici (napredak).

Kao što je spomenuto u Service learning manual for faculty (2013), praćenjem se sudionici uključuju u kontinuiran proces procjene kvalitete provedbe i napretka prema ostvarivanju specificiranih ciljeva. Praćenje omogućuje provedbu nužnih promjena pri razvoju i provedbi projekta. Kad se promatra kao kontinuirani proces, koji je dogovoren na početku projekta i koji se redovito provodi, omogućuje pravovremenu reakciju na različite okolnosti. Kontinuirano praćenje i dokumentiranje projekta često je ključan, ali i zanemaren aspekt kvalitetnog iskustva učenja zalaganjem u zajednici. Za razliku od praćenja i dokumentiranja koji se provode nakon završetka projekta, praćenje učenja i aktivnosti u zajednici tijekom samog projekta pruža vrijedne informacije za procese refleksije, evaluaciju kao i za promociju projekta (Brozmanova Gregorova et al., 2020).

Da bi se pratili svi ključni aspekti projekta, u procesu je potrebno razviti i primjenjivati različite metode, tehnike i dokumentaciju. Tako prikupljeni podaci mogu se upotrebljavati u razne svrhe, no bez dodatne analize i tumačenja neće odgovoriti na pitanja o tome koliko su mladi bili uspješni, koliko je projekt bio uspješan ili jesu li postavljeni ciljevi ostvareni (Novota, 2017). Ta dodatna analiza i tumačenje provode se evaluacijom koju je potrebno provesti na kraju projekta ili u bilo kojem drugom trenutku tijekom implementacije projekta primjenom podataka prikupljenih praćenjem.

Kad je riječ o učenju zalaganjem u zajednici, mogu se pratiti različiti aspekti. S jedne strane, kao radnik s mladima trebali biste pratiti mlade uključene u implementaciju projekta učenja zalaganjem u zajednici, ali biste trebali pratiti i projektne aktivnosti da biste osigurali da se one provode kako je planirano. I radnik s mladima i partneri u zajednici imat će ulogu u praćenju napretka mladih te bi trebali surađivati i ravnopravno dijeliti odgovornosti.

Važno je da obje strane ispregovaraju i definiraju:

- koje će se aktivnosti mlađih pratiti
- dogovorene elemente za praćenje mlađih
- učestalost praćenja i davanja povratnih informacija mladima
- kako žele međusobno komunicirati o napretku mlađih tijekom trajanja projekta te učestalost te komunikacije
- kako će surađivati na rješavanju problema koji mogu nastati.

Zauzvrat, mlađi moraju znati što svaka strana očekuje od njih i koje smjernice mogu očekivati (Points of Light Foundation, 2002; Mihalynuk & Seifer, 2008 prema Service learning manual for faculty, 2013). Prethodno navedeno ukazuje i na važnost jasne i redovite komunikacije u procesu praćenja napretka za sve uključene strane – posebno za mlađe, ali i za radnika s mladima, partnera u zajednici itd.

Stupanj praćenja mlađih ovisit će o razini izloženosti, kapacitetu i odgovornosti koje sudionici već imaju na početku projekta učenja zalaganjem u zajednici. Općenito govoreći, što su sposobniji preuzeti samostalnu odgovornost za svoj rad na učenju zalaganjem u zajednici (npr. U dalnjim koracima kontinuma trofaznog modela), manje će im izravnog i praktičnog praćenja biti potrebno te će imati više koristi od nadilaženja nadzora nad projektom i usmjeravanja (CUPS, 2010).

Kao što je već navedeno, u projektu učenja zalaganjem u zajednici prate se različiti aspekti. Specifična značajka metodologije jest da predlaže vodstvo mlađih, stoga je proces praćenja implementacije projekta nešto što može i treba biti odgovornost mlađih. Tako se mlađi najviše angažiraju, mogu učiti i razvijati organizacijske vještine, vještine rješavanja problema, inovativnost, vještine planiranja te kreativnosti, a sve te vještine mogu im biti vrlo korisne u dalnjem osobnom i profesionalnom životu. Budući da čitava ideja učenja zalaganjem u zajednici, kao i ideja iznesena u ovom priručniku, podrazumijeva projekte utemeljene na stvarnim potrebama zajednice, vrlo je važno detaljno pratiti zadovoljavaju li se te potrebe. Važno je pratiti jasne ciljeve projekta učenja zalaganjem u zajednici (učenja i aktivnosti), komunikaciju među dionicima, timski rad, zadovoljstvo različitih uključenih dionika. Dodatno, radnici s mlađima mogu odlučiti i odabrati pratiti određene aspekte ako ih smatraju važnima za svoj posao, predmet ili tečaj (u formalnom ili neformalnom obrazovanju) kao što su određene vještine ili znanja, odnosi itd.

Informacije i podaci prikupljeni i praćenjem aktivnosti mlađih i praćenjem implementacije aktivnosti bit će vrlo korisni u završnoj evaluaciji.

7.2. Procjena i evaluacija

U Merriam-Websterovu rječniku **procjena** (eng. *Assessment*) se definira kao *aktivnost ili mogućnost prosuđivanja nečega: čin procjene nečega*. **Evaluacija** (eng. *Evaluation*) se definira kao *određivanje vrijednosti, prirode, svojstva ili kvalitete nečega ili nekoga*. Riječ je o sustavnom procesu kojim organizacija dobiva informacije o svojim aktivnostima, učincima i učinkovitosti svojeg rada kako bi mogla unaprijediti svoje aktivnosti te opisati svoja postignuća (Mattessich 2003).

U slučaju projekata koji uključuju učenje i aktivnost u zajednici ključno je evaluirati razvijeno učenje zalaganjem u zajednici kao i utjecaj projekta (na mlade, zajednicu, korisnike itd.) te naučeno. To prepostavlja evaluaciju dizajna projekta i ispunjenja ciljeva usmjerjenih na aktivnosti u zajednici, kao i ispunjenje ciljeva učenja (Youth Stride. A Service-Learning manual for the Caribbean), što se naziva procjenom.

Evaluacija je ključni aspekt svakog projekta. U kontekstu projekata učenja zalaganjem u zajednici uključuje promišljanje o rezultatima i utjecaju provedenih aktivnosti kako bi se mogle ispraviti pogreške, vrednovati ispravni potezi i uvesti promjene koje se smatraju nužnim. No također podrazumijeva provjeru, koristeći pokazatelje, jesu li planirane faze dovršene i jesu li ciljevi ostvareni. (Youth Stride. A Service-Learning manual for the Caribbean).

Kao što je navedeno, zbog specifičnih značajki projekata učenja zalaganjem u zajednici koji su usmjereni i na učenje i na aktivnost u zajednici, takvi projekti zahtijevaju i evaluaciju ciljeva utvrđenih za aktivnosti u zajednici i evaluaciju ostvarenja ciljeva učenja: stečenih i primijenjenih kompetencija (Regina, Ferrara, 2017). S tim u vidu, procjena kao oblik evaluacije može se definirati kao metoda ispitivanja razine koju su mlađi postigli u ciljevima učenja (akademskim) i u ciljevima aktivnosti u zajednici koje radnik s mlađima utvrđuje na početku formalnog ili neformalnog obrazovanja (nastavni predmet/kolegij, tečaj, edukacija, trening itd.). Možemo je definirati i kao ocjenjivanje, ali pritom moramo imati u vidu da se mlađe ocjenjuje u djelu stečenih znanja, vještina i stavova (kompetencija), a ne za sate provedene u aktivnosti u zajednici.

S druge strane, evaluacija predstavlja povratne informacije različitih dionika uključenih u proces učenja zalaganjem u zajednici. Cilj evaluacije nije ocijeniti ili procijeniti, već dati povratne informacije o cijelokupnom procesu. Svaki projekt zahtijeva i evaluaciju sadržaja i evaluaciju čitavog projekta (Brozmanova Gregorova et. Al, 2020).

Stoga se evaluacija može sastojati od sljedećih elemenata:

- c. mlađi evaluiraju radnike s mlađima i partnere iz zajednice;
- d. partneri iz zajednice evaluiraju mlađe i radnike s mlađima;
- e. radnici s mlađima evaluiraju partnere iz zajednice;
- f. radnici s mlađima provode samoevaluaciju na temelju svih prethodno navedenih elemenata? (Brozmanova Gregorova et al., 2020).

Pri evaluaciji napretka projekta u cjelini u obzir se moraju uzeti fleksibilnost u planiranju, koherentnost između početnih ciljeva i razvijenih aktivnosti kao i učinkovita raspodjela resursa i dostupnog vremena. Uz ostvarene ciljeve, evaluacija u obzir mora uzeti utjecaj aktivnosti u zajednici na ciljanu skupinu i na one koji su ih provodili, iskustva u procesu, sudjelovanje pojedinca i grupe te situaciju koja proizlazi iz navedenog, primjerice kako

su se promijenili odnosi sa zajednicom (Youth Stride. A Service-Learning manual for the Caribbean). Podaci i informacije prikupljeni praćenjem svoje puno značenje dobivaju kada se upotrebljavaju u svrhu evaluacije projekata učenja zalaganjem u zajednici. No istovremeno se preporučuje uložiti dodatan napor da bi se prikupili dodatni podaci, osobito u svrhu evaluacije (npr. Intervjui, fokusne grupe itd.).

Procjena i evaluacija su slični koncepti, mogu se tumačiti na sljedeći način:

- Evaluacija/procjena = mjerjenje utjecaja projekta učenja zalaganjem u zajednici
- Evaluacija/procjena = procjena ciljeva učenja i rezultata pojedinaca
- Evaluacija/procjena = evaluacija različitih aspekata implementacije projekta učenja zalaganjem u zajednici koju daju različiti dionici.

Tablica 6 Usporedba različitih vrsta evaluacije

Vrste evaluacije/ procjene	Što evaluiramo?	Kome je evaluacija namijenjena?	Tko je uključen u evaluaciju?
Procjena	Ciljeve učenja i stečene kompetencije (znanje, vještine, stavove) Rezultate pojedinca	Mladima	Radnik s mladima i mlada osoba
Procjena utjecaja projekta učenja zalaganjem u zajednici	Ciljeve učenja i stečene kompetencije (znanje, vještine, stavove) Rezultate pojedinca	Mladima Radniku s mladima Partneru iz zajednice	Mladi Korisnici organizacije Osobe iz organizacije Dionici iz zajednice
Povratne informacije različitih dionika	Npr. Komunikacija, relevantnost aktivnosti itd.	Mladima Radniku s mladima Općoj javnosti	Mladi Radnik s mladima Korisnici organizacije Osobe iz organizacije Dionici iz zajednice

7.3. Praktični savjeti i primjeri dokumentacije o načinu praćenja i evaluacije

Plan praćenja

Plan praćenja koristan je dokument koji se često upotrebljava, a koji može pomoći u praćenju implementacije projekta učenja zalaganjem u zajednici. Obično je u obliku tablice koja nudi pregled aktivnosti, rezultata i pokazatelja koje trebate postići, metoda prikupljanja podataka, odgovornih osoba, dinamike itd. Postoje različiti primjeri strukture plana praćenja. U nastavku možete pronaći primjere tablica koje se primjenjuju u praksi da bi se izradio plan praćenja.

Tablica 7 – Plan praćenja primjer 1

AKTIVNOSTI	VRSTA INFORMACIJA	METODA	ODGOVORNA OSOBA	DINAMIKA PRAĆENJA
Popis svih aktivnosti u projektu, svaka navedena u zasebnom retku	Vrsta podataka koju treba prikupiti o implementaciji aktivnosti koje će dovesti do ostvarenja rezultata	Tehnika/metoda praćenja koja će se primjenjivati za prikupljanje podataka (npr. anketni upitnik, intervju, grupni intervju)	Tkoćebitiodgovoran za prikupljanje određenih podataka	Koliko često će se prikupljati podaci (jednom tjedno, mjesечно itd.)

Izvor: Novota, S. (2017) Monitoring i evaluacija – Vodič za praćenje provedbe i vrednovanje projekata. Udruga za razvoj civilnog društva SMART

Tablica 8 Plan praćenja primjer 2

PRAĆENJE IMPLEMENTACIJE PROJEKTA NA RAZINI OČEKIVANIH REZULTATA					
AKTIVNOSTI	REZULTATI	METODE PRIKUPLJANJA PODATAKA I IZVORI PROVJERE	ZADACI	ODGOVORNA OSOBA	DINAMIKA PRAĆENJA
Popis svih aktivnosti u projektu, svaka navedena u zasebnom retku	Popis rezultata i pokazatelja na razini rezultat	Koje će se vrste podataka prikupljati o implementaciji aktivnosti koje će dovesti do ostvarenja rezultata Tehnika/metoda praćenja koja će se primjenjivati za prikupljanje podataka (npr. anketa, intervju, grupni intervju)	Popis svih zadataka i dodatne dokumentacije koju je potrebno pripremiti da bi se osiguralo učinkovito prikupljanje podataka	Tko će biti odgovoran za prikupljanje određenih podataka	Koliko često će se prikupljati potrebni podaci (jednom tjedno, mjesečno, itd.)

Izvor: Novota, S. (2017) Monitoring i evaluacija – Vodič za praćenje provedbe i vrednovanje projekata. Udruga za razvoj civilnog društva SMART

Dokumentacija

Da bi praćenje i evaluacija aktivnosti u projektu učenja zalaganjem u zajednici bili strukturirani, da biste osigurali da sve ide po planu te da biste spriječili moguće poteškoće, važno je prikupiti različite dokumente koji sadržavaju različite i važne podatke i informacije. Kada razmišljate o vrstama dokumenata koje možete upotrijebiti, važno je da upotrebljavate samo korisne i potrebne dokumente, a ne da preopteretite i sebe i mlade. Pokušajte se ne izgubiti u mnoštvu podataka i informacija.

Postoji više načina dokumentiranja faza i procesa u projektu učenja zalaganjem u zajednici. Mogu se koristiti različiti obrasci (dnevnik, portfelj, ploča s obavijestima, projektna mapa, blog, internetska stranica itd.) i formati (pisani, audiovizualni, multimediji, itd.). U kontekstu projekta učenja zalaganjem u zajednici, dokumentiranje može podrazumijevati i slanje izvješća da bi se pokazalo da je projekt učenja zalaganjem u zajednici bio koristan za različite dionike (Brozmanova Gregorova et al., 2020).

U nastavku su navedene najčešće primjenjivane metode i tehnike prikupljanja podataka i informacija u procesu praćenja i evaluacije kojima se organizacije civilnog društva koriste u praksi:

- anketni upitnici
- intervjuji – strukturirani, polustrukturirani, nestrukturirani
- promatranje
- analiza dokumentacije i sadržaja
- statistička analiza
- fokusne grupe
- mapiranje
- izjave / svjedočanstva / priče o uspjehu
- studije slučaja
- mjerenja i testovi (vještine, znanja)
- audiovizualne snimke.

NAJAVAŽNIJI ZAKLJUČCI POGLAVLJA

- Praćenje je kontinuiran proces i treba se provoditi kontinuirano primjenom različitih metoda i tehnika.
- Na početku projekta potrebno je utvrditi što će se i kako pratiti te tko je odgovoran za koji dio. Kombinirajte različite metode kako biste nedostatke jedne „zamijenili“ prednostima druge.
- Mladi bi trebali biti odgovorni za praćenje implementacije projekta. No i radnici s mladima i partneri iz zajednice također trebaju biti uključeni, osobito da prate ciljeve učenja i ciljeve aktivnosti u zajednici.
- Evaluacija je ključni aspekt svakog projekta. Uključuje reflektiranje o rezultatima i utjecaju provedenih aktivnosti da bi se mogle ispraviti pogreške, vrednovati ispravni potezi i uvesti promjene koje se smatraju nužnim.
- Projekti učenja zalaganjem u zajednici usmjereni su i na učenje i na aktivnosti u zajednici, stoga zahtijevaju i evaluaciju ciljeva aktivnosti u zajednici i evaluaciju ostvarenja ciljeva učenja: znanja, vještina i stavova (kompetencija).
- Procjena kao oblik evaluacije usmjerena je na ostvarenje ciljeva učenja.
- Evaluacija je usmjerena i na ciljeve aktivnosti u zajednici i predstavlja povratne informacije različitih dionika i utjecaj na različite dionike (zajednicu/korisnike, mlade).
- Da bi se formirala relevantna i objektivna slika cjelokupnog projekta učenja zalaganjem u zajednici, važno je u proces evaluacije uključiti sve osobe (ili njih čim više) koje sudjeluju u projektu učenja zalaganjem u zajednici.

8. Reflektiranje u projektu učenja zalaganjem u zajednici

Pojam „reflektiranje“ potječe od latinske riječi reflexio (refleksija, zrcaljenje) i reflektere (refleksija), a tumačimo ga kao osnovni način učenja kroz iskustvo. Reflektiranje mladima omogućuje da kritički razmišljaju o svojim iskustvima te da istražuju vlastite vrijednosti, mišljenja i uvjerenja. Ima osobni utjecaj jer uključuje promišljanje i preispitivanje koje dovodi do promjene, ponovne obrade informacija i osviještavanja novih znanja i vještina, ali i novostovrenih ili promijenjenih stavova. Također nudi prostor za propitivanje, uzajamnu razmjenu ideja, iskustava i vještina rješavanja problema, kao i za pronalazak rješenja za probleme zajednice zbog kojih mlađi planiraju ili realiziraju aktivnosti učenja zalaganjem u zajednici. (Brozmanová Gregorová at al., 2020).

U kontekstu učenja zalaganjem u zajednici, reflektiranje o iskustvu nužan je uvjet koji mlađima omogućuje da ciljano razviju i oblikuju svoje stavove. Reflektiranje se smatra ključnim „sastojkom“ koji iskustvo stečeno učenjem zalaganjem u zajednici pretvara u učenje. Ima ključnu ulogu u razvoju svijesti te učenje zalaganjem u zajednici transformira u kritičku pedagogiju s potencijalom za određivanje osobne transformacije i društvene promjene (Jacoby, 2015). Ono nije automatsko. Treba ga usmjeravati, često ga započinje stručnjak za edukaciju, u našem je slučaju to radnik s mlađima. Reflektiranje služi da se aktivnost u zajednici ponovno sagleda u pogledu sadržaja rada i osobnog iskustva. Važno je kontinuirano provoditi refleksiju zajedno s mlađima. U slučaju jednokratnih događanja također je važno ne zaboraviti na refleksiju te planirati vrijeme za refleksiju nakon završetka projekta.

Četiri dimenzije refleksije

Proces učenja zalaganjem u zajednici uglavnom ima potporu radnika s mlađima koji mlađima pomaže da utvrde svoje ciljeve učenja i uključenost u projekt. Uloga radnika s mlađima jest sa sudionicima redovito raspravljati o svemu što se događa tijekom projekta kako se on bude razvijao te ih poticati da reflektiraju o učenju. Refleksija treba uključivati četiri dimenzije: problem (na koji projekt odgovara), ciljanu skupinu projekta, sudionike koji provode projekt i aktivnosti u sklopu kojih se projekt provodi. Zadatak radnika s mlađima jest osigurati da nijedna od tih dimenzija ne bude izostavljena tijekom sastanaka s mlađima.

Ponekad se može činiti primamljivim ograničiti refleksiju na samorefleksiju, no to nije dovoljno. Da bi proces bio potpun, on se mora odvijati u kontekstu lokalne potrebe/izazova na koji se odgovara projektnim aktivnostima. Mora uključivati reflektiranje o ciljanoj skupini i ne smije zanemariti obrazovne teme koje se obrađuju tijekom provedbe projekta (uzimajući u obzir da one mogu biti i u izvanškolskom formatu, npr. grupa mlađih iz sustava udomiteljske skrbi koji ih želi podržati da postanu neovisni).

Tablica 9 Primjeri pitanja koja pomažu pri reflektiranju u učenju zalaganjem u zajednici

Reflektiranje usmjerenog na problem	<ul style="list-style-type: none"> • Zašto je potrebna vaša pomoć u ovom području? • Što smatrate ključnim problemom u ovom području? Koji su glavni razlozi nastanka problema? • Kako možete iskoristiti znanje stečeno u ovom području za uvođenje veće promjene?
Reflektiranje usmjerenog na ciljanu skupinu	<ul style="list-style-type: none"> • Koje sličnosti uočavate između sebe i grupe s kojom ste surađivali? • Što mislite, kako vas ta grupa doživljava? • Kako izgleda uobičajeni dan osobe iz grupe s kojom ste surađivali?
Samoreflektiranje	<ul style="list-style-type: none"> • Koje ste vještine razvili implementirajući projekt? • Što vam je bilo teško? Kako ste rješavali te poteškoće? • Što možete učiniti za druge sad kad imate znanje stečeno u projektu?
Reflektiranje o aktivnostima koje uključuju implementaciju projekta	<ul style="list-style-type: none"> • Kako je projekt povezan s temom programa? • Je li vam neko prethodno stečeno znanje i vještina pomoglo u provedbi projekta? Koje znanje/vještina? Kako su vam pomogli?

Izvor: Center for Innovative Teaching and Learning (2021)

Kako potaknuti reflektiranje?

Sudionike projekta može se potaknuti na reflektiranje na različite načine. Radnici s mladima mogu samo raspraviti s grupom ili pojedinačno razgovarati sa svakim sudionikom te postaviti pitanja koja dovode do dubljeg razumijevanja procesa učenja. No postoje različiti alati koji se mogu primijeniti da bi se sudionicima pomoglo da reflektiraju. Metaforičke kartice, crteži, fotografije, glazba, alegorijske priče, poezija ili čak jednostavne riječi koje mogu upućivati na dubla značenja mogu pomoći sudionicima u imenovanju fenomena ili problema. Samoreflektiranje često ima bolje rezultate ako ga potakne neki vanjski čimbenik. Poticanje kreativnosti, primjerice izradom kolaža, stripova, crteža, blogova, videosnimaka ili različitih oblika dnevnika, sudionicima također daje priliku da razmišljaju izvan okvira te da primjećuju više detalja i bolje razumiju proces učenja.

NAJAVAŽNIJI ZAKLJUČCI POGLAVLJA

- Reflektiranje se smatra ključnim „sastojkom” koji iskustvo iz aktivnosti u zajednici pretvara u učenje.
- Refleksija treba uključivati četiri dimenzije: problem (na koji projekt odgovara), ciljanu skupinu projekta, sudionike koji provode projekt i aktivnosti u sklopu kojih se projekt provodi.
- Sudionike projekta može se potaknuti na reflektiranje na različite načine.

9. Promocija i komuniciranje projekta učenja zalaganjem u zajednici

„Padne li stablo u šumi, a nema nikoga da to čuje, je li ono proizvelo zvuk?“ Svi smo čuli to poznato pitanje, no u zadnje se vrijeme čini da se to pitanje može valjano primijeniti na sve što radimo. Posebno je to istina za organizacije civilnog društva ili za škole koje razvijaju projekte koji su inovativniji i korisniji za zajednicu od drugih projekata te koji zajednicu više educiraju. Moramo biti sigurni da ljudi čuju za njih.

Veliki bonus je činjenica da će članovi tima za promociju zasigurno razviti komunikacijske vještine koje su iznimno potrebne u vremenima u kojima živimo. Stoga, kako vaša organizacija postaje vidljivija, tako sudionici u projektu učenja zalaganjem u zajednici stječu ključne vještine.

Komunikacijska strategija

Komunikacijska strategija slična je komunikaciji u bilo kojem projektu. Važno je shvatiti koji su aspekti projekta najzanimljiviji. Koje poruke želimo poslati ljudima? Po čemu se naš projekt ističe? Kako privući pozornost naših ciljanih skupina?

Prate li se tijekom razvoja projekta učenja zalaganjem u zajednici uobičajene faze jednog takvog projekta, neke će poruke biti automatski uključene.

- **Što je učenje zalaganjem u zajednici?** – metodologija vašeg projekta ključan je aspekt koji ga razlikuje od ostalih projekata te istovremeno osigurava da vaša organizacija odgovara na potrebe u zajednici i da se uključeni mladi educiraju.

Poruka može biti objavljena prije nego što projekt počne da bi se pronašli mogući sudionici te da bi se njih ili njihove roditelje uvjerilo da sudjeluju, da bi se sklopila partnerstva s drugim organizacijama ili da bi se prikupila sredstva.

O tome se može komunicirati i tijekom trajanja projekta, svaki put kad mislite će vašoj publici pomoći u boljem razumijevanju vrste aktivnosti koju pokušavate razviti.

- **Početak projekta** – ova poruka uobičajena je za bilo koju vrstu projekta. Uključuje pojedinosti o razlozima provedbe projekta, ciljevima, aktivnostima koje planirate organizirati, predstavljanje tima, korisnika i partnera. To je trenutak u kojem se svi obaveštavaju da trebaju pratiti aktivnosti jer činite nešto vrijedno praćenja!

Naravno, tu ćete poruku trebati formulirati i objaviti čim budete imali jasnu ideju što planirate raditi.

- **Proces** – budući da ova vrsta projekta možda neće biti dobro poznata u lokalnim zajednicama, vrlo zanimljiv aspekt predstavljat će procesi koji se prate: reflektiranje, obrazovni proces, postignuti miljokazi, lekcije koje su naučene dok se radilo nešto dobro za druge.

O procesu se može komunicirati dok projekt traje ili na njegovu kraju, kada će biti predstavljen kao jedan od rezultata.

- **Projektni miljokazi** – prvi projektni sastanak, trenutak utvrđivanja potreba, „a-ha“ trenuci u reflektiranju, prva poteškoća koju su sudionici uspješno riješili, prvi uspjeh u projektu, susret s korisnicima, rješenje koje su mladi odlučili usvojiti, postizanje prvog cilja – sve to samo su neki od brojnih miljokaza u projektu.

Važno je komunicirati o njima kad do njih dođe. Tako držimo publiku zainteresiranom te joj se čini da joj je projekt bliži i osjeća se uključenijom u projekt. Naravno, miljokaze možete predstaviti i na kraju projekta kako biste sve upoznali s cijelom pričom od samih početaka pa do kraja.

Tko je ciljana skupina i kako doprijeti do nje?

Kao i u svakom drugom projektu koji razvijaju sudionici, cilj promotivnih nastojanja treba biti opći cilj škole ili organizacije, potencijalnih ili stvarnih partnera, sudionika i njihovih prijatelja i obitelji te korisnika i njihovih prijatelja i obitelji. Na popis treba dodati i sve druge specifične dionike koji se mogu identificirati – možda javno tijelo, poslovogn subjekta, itd.

Sjajno je osmisliti inovativne načine komuniciranja i promocije projekta, no najvažnije je imati na umu da poruka, da bi bila učinkovita, mora doseći ciljanu skupinu. Stoga, ako inovacija u komuniciranju nije jedan od ciljeva projekta, dobra je ideja koristiti se komunikacijskim sredstvima koja su se već pokazala učinkovitima. Primjerice:

- internetska stranica organizacije ili bilo kakva stranica na društvenim mrežama
- internetski ili tiskani letak organizacije
- plakati u školi ili organizaciji, ili čak u gradu, na mjestima za koja imate dopuštenje i na kojima su ti plakati relevantni
- letci distribuirani poštom ili na mjestima važnih okupljanja
- pojedinačne poruke e-pošte
- objave za medije, intervjuji ili videosnimke
- govor ili prezentacija na drugim sastancima ili događanjima kojima prisustvuju važni dionici.

Ako komunikacijska sredstva trebaju ostati bliska onima na koje su se dionici već naviknuli, način na koji sudionici oblikuju svoju poruku može omogućiti članovima tima da predstave svoju kreativnost. Poruka može biti u različitim oblicima kao što su plakati, videozapisi, videosnimke prijenosa uživo, objave na blogu, objave na vlogu, online prezentacije ili sastanci, fotoalbumi, gifovi ili čak crteži, stripovi ili memeovi. To ovisi o vještinama koje sudionici imaju ili planiraju razviti te o tome što je najprikladnije za projekt i ciljanu skupinu koju pokušavaju angažirati.

Dobra je vijest da postoji sve više i više aplikacija i online alata koji se mogu primjenjivati kako bi se komuniciralo na kreativne načine. Pixlr i Google fotografije nude zanimljive mogućnosti uređivanja fotografija, a Pixabay je dobar izbor ako sudionici žele izraditi instant-fotografije bez naknade. Pixteller i Canva su sjajni alati za izradu plakata, pozivnica, potvrda, izvješća, ali i prezentacija, gifova i videosnimaka. Jednostavniji su za upotrebu te nude bezbrojne uzorke među kojima možete izabrati željeni. Clideo i Typito mogu pomoći u uređivanju videozapisa, a sudionici mogu lako pronaći brojne druge alate ili mobilne aplikacije sa sličnim mogućnostima. Svi spomenuti alati bili su barem djelomično besplatni u vrijeme objave ovog priručnika, a čak oni koji se plaćaju često nude dobre popuste za nevladine organizacije ili obrazovne ustanove.

Podjela zadataka u promotivnoj aktivnosti

Kao i sve ostale projektne aktivnosti, promociju i komunikaciju mogu provoditi koordinator projekta ili uključeni sudionici. Može se raditi o timskom radu ili se ti zadaci mogu delegirati jednom članu ili većem broju članova.

Ako tim već ima razvijene potrebne vještine, tada će promotivna aktivnost imati samo klasičan cilj: obavljanje javnosti o aktivnostima tima. Ako se tijekom projekta donekle planirao razvoj komunikacijskih i promotivnih vještina, tada će to trebati uključiti u pripremu ovog koraka u projektu. Mentorji mogu odlučiti samostalno voditi sudionike kroz razvoj tih vještina ili potražiti stručnjaka koji je voljan volontirati kako bi pomogao timu.

NAJAVAŽNIJI ZAKLJUČCI POGLAVLJA

- Komunikacija je kontinuirani proces između sudionika projekta i organizacije, partnera u zajednici i same zajednice.
- Projekt učenja zalaganjem u zajednici uključuje učinkovite komunikacijske kanale među sudionicima projekta te između sudionika i zajednice.
- Komunikacijom se promiče dodatno učenje i omogućuje nam da nevidljivo učinimo vidljivim: specifično učenje o komunikacijskim procesima, vidljivost projekta i angažiranost mladih u zajednici.

10. Završetak i proslava projekta učenja zalaganjem u zajednici

Ljudska vrsta organizira slavlja ili gozbe od samih početaka postojanja. Ljudi su štovali bogove, godišnja doba, svoje zajednice, rođendane i obljetnice, završetak obrazovnog razdoblja i brojne druge. Nije da samo volimo tulumariti. Proslave imaju brojne funkcije.

Proslava projekta učenja zalaganjem u zajednici trenutak je u kojem se prepoznaju uloženi trud i postignuća, a sudionici svima objavljaju da su uspješno ostvarili još jedan cilj: postigli su rezultate u zajednici, istovremeno razvijajući znanja, vještine i stavove.

Za sudionike projekta učenja zalaganjem u zajednici to je trenutak za refleksiju o cijelokupnoj avanturi, trenutak u kojem dobivaju priznanje za svoj rad i učenje.

Korisnicima proslava omogućuje da zaključe priču. Ovisno o zajednici u kojoj se djeluje, može biti vrlo važno osigurati da saznaju da je projekt završio te da ponuđena potpora nije samo nestala. Projekt je od početka bio tako zamišljen. Trenutak je to u kojem treba zahvaliti i pozdraviti se.

Mogućim partnerima, sponzorima, ostalim uključenim osobama ili organizacijama to može biti trenutak osvješćivanja koliko njihova potpora znači zajednici i projektnom timu. Izravni rezultati njihove potpore mogu ih ispuniti ponosom i potaknuti da ponovno ponude takvu vrstu potpore.

Organizatorima – školi ili organizaciji civilnog društva – to je sjajna prilika da sve informiraju o projektima koje razvijaju, načinu uključivanja mladih i utjecaju koji imaju na šиру zajednicu.

Za javnost ili zajednicu u kojoj su sudionici aktivni, to je prilika da upoznaju sudionike, projekte, načine na koje se svatko može uključiti u aktivnost i podržati ju.

Koga treba uključiti

Kao što je prethodno navedeno, proslava može biti vrlo važan trenutak za jako velik broj ljudi, stoga treba osmisliti kako uključiti svakoga od njih. Naravno, sudionici možda nemaju kapacitet za organizaciju velikog događanja ili proslave za cijelu lokalnu zajednicu. No sve ih mogu uključiti u određenom stupnju.

Mogu organizirati događanje za sudionike i korisnike ili za jedan dio njih te možda za partnere koje su uspjeli uključiti u projekt. Ostalim članovima zajednice mogu poslati bilten. Predstavnike medija mogu zamoliti da izvijeste o događanju i postignućima.

Cilj je pronaći način kako na neki od načina doći do svih dionika.

Kako proslaviti

Postoje različiti načini proslave koji, naravno, potpuno ovise o resursima i kapacitetima, no dobra je vijest da postoje brojne mogućnosti za svakoga. Neke od njih istražit ćemo pregledom najvažnijih aspekata događanja.

VRIJEME

Trenutak koji sudionici odaberu za proslavu vrlo je važan i zahtijeva ponešto planiranja. Događanje se treba održati nakon aktivnosti. Treba ga održati dovoljno rano da javnost ne zaboravi na projekt, ali bi sudionici trebali imati vremena evaluirati projekt prije događanja kako bi mogli predstaviti rezultate.

Sudionici bi također trebali biti sigurni da su ljudi koje žele uključiti tada slobodni i da će se odazvati pozivu. Pošaljite im pozivnice najmanje tjedan dana ranije i uključite partnere u raspravu tijekom planiranja.

PROGRAM

O timu ovisi kakvu će proslavu sudionici odabrati, no nekoliko je elemenata obavezno uključiti:

- predstavljanje rezultata postignutih tijekom projekta
- priznanje za sudjelovanje u aktivnostima – potvrde su uvijek važne
- vrijeme za zahvalu svim uključenim osobama.

Uz te ključne trenutke, preporučuje se da sudionici odaberu druge aktivnosti koje su ili povezane s projektom ili osmišljene da privuku više ljudi na događanje, ili oboje. Mogu organizirati izložbu fotografija snimljenih tijekom projekta ili mogu predstaviti videozapis o procesu ili o nečemu što je povezano s temom. Također mogu organizirati koncert ili umjetničko druženje ili neki oblik događanja na kojem izravni korisnici mogu pokazati svoju zahvalnost ili se predstaviti.

Ako su resursi ograničeni, sudionici se ne bi trebali brinuti oko veličine ili složenosti događanja: mogu organizirati i druženje u uskom krugu ljudi te uživati u pizzama. No i u tom slučaju svakako uključite tri spomenuta elementa.

LOKACIJA

Slično kao i s izborom ostalih elemenata, izbor lokacije treba prilagoditi očekivanim gostima i završenom projektu. Ako je to moguće, dobra je ideja organizirati događanje na lokaciji korisnika. Tako im mladi mogu olakšati dolazak, a istovremeno ostalim uključenim osobama pokazati stvarne rezultate aktivnosti. Mjesto na kojem su razvili projekt i na kojem su najviše radili također može biti i neka značajna lokacija, osobito za sudionike projekta učenja zalaganjem u zajednici.

TIM ORGANIZATORA

Iako je ovo podjednako događanje za sudionike i za sve ostale, to ne znači da ih se ne bi trebalo pozvati da se uključe u planiranje i organizaciju proslave. Uključivanjem njih i njihovih preferencija osigurava se da i oni maksimalno uživaju u događanju. Naravno, neki članovi ili radnik s mladima mogu pripremiti nešto u tajnosti i time iznenaditi ostatak tima.

NAJAVAŽNIJI ZAKLJUČCI POGLAVLJA

- Završetak i proslava predstavljaju vrlo važnu fazu na koju se ponekad, nažalost, zaboravlja.
- Pobrinite se da isplanirate neki oblik sastanka ili putovanja kojim ćete zaključiti cijeli proces i koji će vam omogućiti da sudionicima u projektu pokažete da cijenite njihovo sudjelovanje.
- Postoje različiti načini proslave koji, naravno, u potpunosti ovise o resursima i kapacitetima.
- Tijekom planiranja proslave uzmite u obzir vremensku odrednicu, program, lokaciju i tim organizatora.

11. Učenje zalaganjem u zajednici online

Tijekom pandemije COVID-19 mnoge su aktivnosti morale biti prebačene na internet, uključujući volonterske aktivnosti. Zbog karantene i Covid ograničenja, različite vrste volonterskih aktivnosti postalo je nemoguće provoditi. Izravni kontakti s drugom osobom bili su mogući samo putem interneta ili telefona. To je utjecalo na mnoge društvene projekte i promijenilo način razmišljanja o volontiranju u mnogim organizacijama. Neke od mogućnosti za volontere privremeno su nestale, a pojavili su se novi oblici mogućeg uključivanja.

To se dogodilo i u slučaju našeg projekta. U partnerskim zemljama više nije bilo moguće nastaviti aktivnosti kao prije pandemije. Mnogi projekti učenja zalaganjem u zajednici morali su se provoditi djelomično ili čak u potpunosti online. Bilo je to frustrirajuće za mnoge od nas, ali je također dalo priliku za rad na drugačiji način, otkrivanje novih online mogućnosti i razvoj područja e-volontiranja. Shvatili smo da je učenje zalaganjem u zajednici moguće organizirati i provesti u potpunosti online i da je takva upotreba ove metode legitimna i logična.

Online rad proširuje mogućnosti volontiranja. Omogućuje uključivanje osoba koje se ne bi uključile u tradicionalne oblike volontiranja. Također daje mogućnost rada u disperziranom timu – iz različitih gradova, područja, pa čak i zemalja. Zahvaljujući online alatima, aplikacijama i društvenim mrežama ciljna skupina projekta/aktivnosti može biti puno šira i može dolaziti s različitih mesta na svijetu. Međutim, ovdje morate biti oprezni – zapamtite da još uvijek postoje mnoge skupine ljudi koje nemaju pristup novim tehnologijama i mogućnostima njihovog korištenja.

11.1. Kakvi se projekti mogu raditi online?

Polazna točka u realizaciji svih projekata učenja zalaganjem u zajednici trebala bi biti ciljana skupina. Bez obzira hoće li se projekt provoditi u izravnom kontaktu ili online. Na početku grupa treba provesti procjenu potreba, a zatim odlučiti o predmetu projekta. Tim redoslijedom osiguravate da su aktivnosti odgovor na specifične potrebe, što ih čini bolje profiliranim i odabranim. Također pomaže sudionicima pokrenuti kreativnost u određenom smjeru i doći do novih, originalnih ideja.

Kako bi se odlučilo što konkretna skupina mladih može provesti kao projekt učenja zalaganjem u zajednici, također je ključno definirati timske resurse i identificirati interes sudionika. Da bi projekt bio uspješan, mora biti moguće da ga proveđe tim i da im bude zanimljiv. Stoga, kada radite online projekt učenja zalaganjem u zajednici, nemojte se na početku usredotočiti na ono što je moguće na internetu. Internet je samo alat. Najvažnije su potrebe vaše ciljane skupine i ciljevi projekta. Ako su vaša ciljana skupina stariji, pitajte ih što im treba. Ako se želite usredotočiti na promicanje ekologije, razgovarajte sa stručnjacima i konzultirajte se s njima oko svoje ideje. I nakon toga odlučite što trebate učiniti i kako to učiniti.

Postoji stvarno mnogo stvari koje se mogu učiniti putem interneta. I definitivno nisu sve već izmišljene. Stoga se nemojte fokusirati na poznata rješenja, već o njima razmišljajte kao o inspiraciji za otkrivanje novih.

Najpopularnije vrste e-volontiranja:

- E-učenje – npr. Učenje jezika kroz razgovor,
- Online predavanja i treninzi – često povezani s nekom praksom, npr. Kuhanje,
- Akumulacija znanja – npr. Wikipedija,
- Mapiranje zadanog problema, fenomena ili objekata,
- Crowdfunding – prikupljanje sredstava od zajednice, obično se plaćaju mali iznosi,
- Zbirke različitih proizvoda – npr. Prikupljanje deka i hrane u sklonište za životinje – ili mehanizam klikni i doniraj,
- Dobrotvorne aukcije za razne namjene,
- Crowdsourcing – obično za rješavanje problema i/ili traženje novih ideja,
- Pružanje podrške onima kojima je potrebna – ljudima i životnjama,
- Građansko novinarstvo – koje obavljaju neprofesionalni novinari u javnom interesu, posebno popularno u regionalnim medijima,
- Vođenje klubova za raspravu – npr. U knjižnicama.

11.2. Zbirka savjeta za online učenje zalaganjem u zajednici na temelju naših iskustava

Rad na mreži ne razlikuje se toliko od rada uživo

Ako želite organizirati projekt učenja zalaganjem u zajednici u potpunosti ili djelomično online, glavna stvar će i dalje biti slijediti sva načela i faze ove metode. Metodologija ostaje ista, mijenjaju se samo alati i oblik kontakta.

Zapamtite važnost integracije tima

Kada volonteri volontiraju online, a ne sastaju se redovito u uredu, školi ili na bilo kojem drugom mjestu, već isključivo online, puno ih je teže integrirati i izgraditi veze među njima. Stoga biste se stvarno trebali usredotočiti na integraciju tima i stvoriti mogućnosti za to. Ako sastanci uživo nisu mogući ili tim dolazi iz različitih i udaljenih mesta, možete koristiti različite opcije kako biste pomogli svojoj grupi da se upozna i zabavi na internetu. To može biti online sastanak na kojem ćete igrati igre, možete koristiti neke dramske vježbe ili sobe na Zoomu za više privatnih razgovora o zadanim temama između sudionika.

Uvijek je dobra ideja razgovarati o oblicima integracije s timom. Mladi će vjerojatno imati mnogo ideja kako to učiniti. Uostalom, to je njihov normalan način funkcioniranja u današnje vrijeme.

Stvorite prostor za kontakt bez zadataka

Jedan od glavnih razloga zbog kojeg mladi volontiraju je stjecanje novih prijatelja i upoznavanje zanimljivih ljudi, što je također moguće ostvariti na internetu. Olakšajte mladima stvaranjem prostora za kontakt bez zadataka, gdje bi mogli dijeliti svoje komentare, postavljati različita pitanja, pa čak i dijeliti memove – prostor da budu zajedno na neformalan način. To može biti grupa na Messengeru ili WhatsAppu ili bilo kojoj drugoj aplikaciji.

Jasno definirajte oblike i kanale komunikacije

Komunikacija u timu je uvijek izazov. Kada radite uglavnom online onda postaje još zahtjevnija. Ako na početku suradnje u svom timu jasno definirate oblike i kanale komunikacije, to će pojednostaviti proces. Postoji mnogo aplikacija koje mogu biti vrlo korisne, npr. Zoom, Google Hangouts, Messenger, WhatsApp, Telegram, Skype. Imajte na umu da mladi ljudi vrlo često posjeduju znanja i vještine koje mogu biti vrlo korisne u ovom području pa uključite cijelu grupu i zajedno odlučite.

Jasno definirajte pravila rada

Na početku projekta uvijek je važno razjasniti pravila rada. Kada radite online, to je još važnije jer pravila mogu biti manje intuitivna. Stoga ne zaboravite ne samo definirati oblike komunikacije već i odrediti datume sastanaka, alate, radno vrijeme i uloge u timu.

Poanta je raditi kao tim, a ne sami

U online radu članovi tima imaju manje kontakta jedni s drugima, što može uzrokovati razne poteškoće, npr. protok informacija može biti sprječen, rješavanje problema može biti otežano. Pogotovo kada se sudionici nemaju dovoljno kontakta jedni s drugima. Dakle, čak i ako radi ispred računala od kuće, svaki sudionik projekta trebao bi se osjećati i djelovati kao član tima!

Motivacija i osjećaj svrhe

Vaš tim može biti stvarno motiviran na početku projekta; međutim, kasnije, u različitim fazama projekta i u različitim trenucima, npr. nakon određenih poteškoća ili tijekom dugotrajnih aktivnosti, motivacija sudionika će se promijeniti. To se uvijek događa u projektu, ali kada vaš tim radi uglavnom online, rizik od nedostatka motivacije je još veći. Vodite računa o dobrobiti tima, cijenite njihov rad i obratite pažnju na njihove potrebe. U 3. poglavljiju pronaći ćete neke specifične načine kako zadržati motivaciju svog tima.

Kao radnik smladima, budite fleksibilni i otvorenog uma

Radnici s mladima i učitelji koji provode projekte učenja zalaganjem u zajednici trebali bi biti fleksibilni, otvorenog uma, orijentirani na odnose i spremni prenijeti dužnosti i odgovornosti na mlade ljude. Trebali bi promatrati

tijek informacija i procese u grupi. Zahvaljujući tome, moći će birati ili pomoći u odabiru najučinkovitijih alata za projekt, također i online alata.

Oblak, zajednički dokumenti i druge korisne aplikacije

Bit će puno lakše surađivati u timu ako svi sudionici imaju pristup datotekama s glavnim informacijama o projektu, distribucijom zadataka, rezultatima procjene potreba itd. Za pohranu podataka možete koristiti oblak (npr. Google disk, Dropbox), možete provoditi procjenu potreba i evaluaciju putem online upitnika, možete dijeliti kalendar sa svim sudionicima i koristiti aplikaciju za upravljanje projektima (npr. Trello, Asana).

Internet sigurnost i zaštita podataka

Vrlo je vjerojatno da ćete u projektu prenositi osobne podatke jedni drugima i pohranjivati ih. Ovakvi podaci uvijek trebaju zaštitu. Provjerite kako prikupiti osobne podatke u svojoj zemlji sukladno zakonu i koristite potrebne mjere zaštite podataka.

Detaljan primjer online implementacije projekta korištenjem metodologije učenja zalaganjem u zajednici

Stvaranje gradske igre o Varšavi

Zaklada Dječjeg sveučilišta zanimljive povijesti je tijekom pandemije morala sva predavanja i lekcije premjestiti na internet. Zbog toga su mogućnosti volontiranja znatno smanjene. Kako bi mladima pružili neke druge mogućnosti volontiranja, Zaklada je odlučila formirati među njima grupu za realizaciju projekta učenja zalaganjem u zajednici, u suradnji s Volonterskim centrom Varšava (u sklopu projekta EDUVOL).

Za sudjelovanje se prijavilo pet volontera. Svi su bili povezani sa Zakladom, ali se prije nisu poznavali.

Prvi korak nakon međusobnog upoznavanja bio je odlučivanje o ciljanoj skupini projekta i provođenje procjene potreba. Konzultirali su predsjednika Dječjeg sveučilišta zanimljive povijesti i ustavili da ne postoji ponuda aktivnosti za cijelu obitelj i obično roditelji ili bake i djedovi čekaju svoju djecu i unuke ispred. Tijekom pandemije problem je nestao, no još uvijek ne postoje aktivnosti za cijelu obitelj. Volonteri su odlučili to promjeniti. Prije nego što su odlučili kakve bi to aktivnosti trebale biti, pripremili su upitnik za procjenu potreba obitelji povezanih s Dječjim sveučilištem za zanimljivu povijest i koristili se Zakladinom bazom kontakata. Nažalost, samo nekoliko ljudi je ispunilo upitnik. Skupina mlađih je raspravljala što učiniti u takvim okolnostima i odlučila da je najbolje i najlakše konzultirati se s predsjednicom Zaklade i osloniti se na njezino iskustvo i mišljenje.

Nakon drugog savjetovanja, tim je odlučio pripremiti gradsku igru o Varšavi za obitelji. Mladi su imali mnogo ideja kako bi igra trebala izgledati. Razmišljali su o jednodnevnom događaju s igrom na otvorenom, u parku, tijekom praznika, ali su na kraju odabrali opciju koja može dulje vrijeme biti dostupna online. Planirali su rutu za dugu šetnju Varšavom, koja se može obaviti u cijelosti ili djelomično. Na pješačkoj ruti volonteri su označili zanimljiva mesta koja su se tijekom godina uvelike promijenila ili čak nestala, a zamjenila su ih potpuno nova. Također su napravili križaljku povezanu sa svim mjestima s rute i otvorili e-mail adresu za šetače koji će ispuniti cijelu križaljku i pronaći lozinku. Kada šetači pošalju lozinku s fotografijama s rute, dobiva potvrdu.

Svaki volonter iz tima zadao je sebi neke ciljeve učenja, npr. jačanje kompetencija vezanih uz timski rad, druženje, planiranje i upravljanje projektima. Znanje o Varšavi nikome nije bio cilj, koristilo je je samo način stjecanja nekih drugih vještina i kompetencija. Kako bi olakšao suradnju, jedan od sudionika napravio je tablicu u Google dokumentima sa svim zadacima, datumima, rokovima i odgovornim osobama. Datoteke s idejama za rutu, popisom mesta i njihovim opisima kreirane su na Google disku kako bi ih svi iz tima mogli uređivati i dodavati nove ideje i komentare. Grupa je koristila Messenger za komunikaciju između sastanaka, određivanje datuma sastanaka i savjetovanje o poduzetim aktivnostima.

Tim je imao nekoliko sastanaka u Zakladinom uredu na početku projekta, ali većina sastanaka se odvijala online na Zoomu. Čak i ako grupa nije bila velika, nije bilo lako upoznati se (čak i online). Grupa je odlučila nastaviti svoj rad na ljetnim praznicima i tada su sastanci i povezivanje s različitim mjestima (poput šuma i drugih zemalja) postalo pravi izazov. Zbog toga je projekt morao biti odgođen, a igra je bila gotova kasnije nego što je planirano – u listopadu.

Glavna uloga mentora u ovom projektu bila je praćenje redovitosti sastanaka tima i praćenje rokova. Grupa je bila mala i uključenost sudionika nije bila jednaka, što je bio još jedan izazov. Također, motivacija grupe je varirala i nije bilo okupiti tim nakon praznika da završi projekt. Evaluacija projekta pokazala je, međutim, da su ga sudionici smatrali korisnim i da su iz njega dosta naučili. Svima je to bio prvi put da su uključeni u dugoročni projekt i da su radili kao tim od početka do kraja.

Za kraj i sumiranje projekta, volonteri su se ponovno sastali u Zakladinom uredu. Kako bi proslavili kraj projekta i svoje uspjehe odlučili su posjetiti tvornicu Norblin – jedno od mjeseta s njihove rute koje je nedavno renovirano i otvoreno – ogromnu zgradu s kafićima, restoranima, galerijama i kinom.

NAJAVAŽNIJI ZAKLJUČCI POGLAVLJA

- Online projekt učenja zalaganjem u zajednici ne razlikuje se puno od projekta uživo, metodologija ostaje ista.
- Procjena potreba i ciljevi projekta imaju prioritet nad idejama o online radu. Internet je samo alat.
- Internet pruža mnoge mogućnosti volontiranja, a mnoge od njih još nisu otkrivene.

12. Primjeri dobre prakse iz EDUVOL projekta

Želim se brinuti o životinjama

Kratki opis

Sandra ima zdravstvenu i socijalnu poteškoću povezana s cerebralnom paralizom. Završila je Pridruženu trgovacko-uslužnu školu – Odsjek za konjogradstvo. Najviše vremena provodi u stanu s majkom koja brine o njoj. Sandra je sudjelovala u projektu učenja zalaganjem u zajednici u kojem joj je zadatko bio pomoći u zbrinjavanju životinja u Zoološkom vrtu. Na početku projekta nije bila baš samostalna. Nije uspjela niti natočiti čaj iz čajnika. Aktivnosti su odgovorile na potrebu povećanja Sandrine neovisnosti u komunikaciji s ljudima koje ne poznaje, poboljšanja njezinih manualnih i vještina čišćenja te putovanja gradskim javnim prijevozom na mesta na koja inače ne putuje. Dok je volontirala u ZOO-u, Sandra je kontaktirala sa šestero djelatnika i privremenih radnika ZOO-a te postupno s vremenom na vrijeme pozdravljala posjetitelje. Naučila je obratiti se osoblju Zoološkog vrta kada je trebala savjet ili pomoći i objasniti što joj je potrebno. Sandra je uspjela samostalno putovati do Zoološkog vrta javnim prijevozom.

Specifične dobrobiti projekta:

Sandrino je samopouzdanje poraslo; želi volontirati i nastaviti svoje aktivnosti; tijekom ovog projekta sve se više otvarala zaposlenicima, oslovjavala ih poimence i pitala ih o temama vezanima i nevezanima uz posao. Vještija je, brža u akciji nego u početku; ponosna je na sebe, prema vlastitim riječima.

Osoblje je potvrdilo da im je ovo iskustvo bilo ugodno. Postupno su naučili kako komunicirati sa Sandrom - razgovarati s njom izravno i jasno artikulirati.

Ishodi učenja i implementacija:

Ciljevi učenja bili su poboljšati komunikaciju sa zaposlenicima (pozdravljati se, razumijeti zadatke koje joj zadaju, pitati ih kada nešto ne razumije), biti samostalnija u obavljanju zadataka koji su joj dodijeljeni, poboljšati komunikaciju s posjetiteljima, samostalno završiti aktivnosti kojima se posvetila, sići na pravom stajalištu te da sama dođe do ZOO-a.

Izazovi i promjene tijekom projekta:

Izazov unutar strategije učenja zalaganjem u zajednici za mlade s invaliditetom bio je pridržavanje ključne karakteristike - vodstva mlađih. Radnica s mladima je Sandri ostavila prostor za komunikaciju sa zaposlenicima, kad bi nešto od njih trebala, sama je to dogovarala. Izazov je također bio ostaviti više prostora za refleksiju nakon provođenja aktivnosti. Bilo je potrebno još više vremena za refleksiju o onome što je naučila.

Citati:

„Razumijem da mlađi s invaliditetom mogu reći u čemu uživaju, što bi željeli raditi i, uz pomoći i podršku, također mogu odrediti što žele naučiti.“

- Radnica s mladima

„Shvatio sam da i osobe s invaliditetom mogu volontirati i da uopće nisu teret.“

- Zaposlenik u ZOO vrtu

#SuperherojiJezeraTabacarie

Kratki opis:

Tim volontera odlučio je poduzeti akciju protiv onečišćenja jezera Tabacarie plastičnom ambalažom. Na početku projekta trebali su provesti istraživanje, a zatim su razvili kreativne informativne materijale koji su konačno predstavljeni javnosti. Volonteri su tijekom projekta uspjeli naučiti puno vrijednih lekcija o provedbi projekta, asertivnoj komunikaciji i aktivnom građanstvu, dijeleći svoja uvjerenja i provodeći svoje strasti u djelo.

Specifične prednosti projekta:

Volonteri su po prvi put bili sposobljeni da sami prođu kroz cijeli proces upravljanja projektom. Putem su naučili mnogo lekcija i postali sigurniji u vlastite sposobnosti i ulogu aktivnih građana. Radnica s mladima izvijestila je o većem cijenjenju metode učenja zalaganjem u zajednici i važnosti postavljanja ciljeva učenja, te je rekao da volonteri sada bolje razumiju kako se upravlja projektima i aktivnostima na razini organizacije. 250 ljudi iz zajednice informirano je i senzibilizirano za bolju brigu o jezeru i okolišu.

Ishodi učenja i implementacija:

Volonteri su krenuli učiti kako samostalno razvijati i provoditi projekt. Zajedno su prošli sve korake upravljanja projektom. Također su željeli moći prakticirati principe asertivne komunikacije, unutar tima kao i u javnosti. Konačno, željeli su povećati svoju sposobnost djelovanja u rješavanju problema zajednice, te motivirati i druge da to učine.

Izazovi i promjene tijekom projekta:

Jedan od najvećih izazova bilo je upravljanje vremenom, a uspjeli su ga prevladati fleksibilnošću, pokušajima i pogreškama te brzim rješenjima koja su identificirana raspravom cijelog tima. Bilo je i trenutaka sramežljivosti kada je u pitanju prilazak ljudima na ulici, no volonteri su uspjeli ohrabriti jedni druge i konačno upravljati svojim emocijama. Montaža informativnog videa nije bila tako laka kao što se na prvi pogled mislilo, ali volonteri su otkrili da je internet prepun korak po korak lekcija za sve. Izazov na osobnijoj razini bilo je održavanje razine motivacije i entuzijazma na visokoj razini tijekom cijelog projekta, posebno kada stvari nisu isle kako su planirane. Fleksibilnost i realna procjena resursa pokazali su se ključnim alatima u rješavanju ovog problema.

Citati:

„Naučio sam raditi u timu, aktivno slušati mišljenja i ideje drugih, pratiti aktivnosti, biti svjestan rokova. Naučio sam kako kreirati i implementirati projekt, tehnike i alate koje možemo koristiti za sistematizaciju i jednostavno pojašnjavanje projektnih ideja.“

„Naša radnica s mladima nas je vodila kroz cijelu provedbu projekta, savjetima, idejama, alatima i motivacijom, potičući nas da donesemo prave odluke.“

„U našim budućim projektima svakako bismo postavili više ostvarivih ciljeva i tražili veću podršku u zajednici.“

Video zapise projekta možete pronaći na sljedećim poveznicama:

<https://www.youtube.com/watch?v=4Rc8-Fds9aQ>

https://youtu.be/_uIuT_rZtKA

Slike: <https://bit.ly/3s4xrEN>

Međunarodno volontersko iskustvo s djecom u planinama

Kratki opis:

Gabriel je odrastao u alternativnoj skrbi od svoje 3. godine. Završio je srednju školu i započeo školovanje za socijalnog radnika na koledžu, ali mu je bilo teško pronaći svoje mjesto i buduću strast. Pokušavao je raditi različite poslove, ali nije osjećao da bi se mogao uklopiti i imao je poteškoća u osiguravanju stabilnog smještaja koji je ovisio o njegovom studiranju. Počeo je volontirati za lokalnu nevladinu organizaciju i odlaziti na međunarodne volonterske kampove te na kraju razvijati napredne vještine engleskog jezika. Kad je izbila pandemija Covida, morao je odgoditi završetak studija jer nije bilo mogućnosti da odradi obaveznu praksu. Kada se ukazala prilika, lokalna nevladina organizacija predložila mu je da ode na međunarodni kratkoročni volonterski projekt u Transilvaniju u Rumunjskoj. Radio je na postavljanju ciljeva za svoj projekt s obzirom na njegov društveni učinak te njegov osobni i profesionalni razvoj. Tijekom svog projekta radio je s drugim mladim volonterima 3 mjeseca u dječjim domovima organizirajući uglavnom umjetničke radionice i podučavajući osnovni engleski. Bio je to prvi put da je živio u inozemstvu, i to samostalno, bez podrške. Koordinator koji mu je pomogao da sudjeluje u projektu bio je educiran za učenje zalaganjem u zajednici, uključio ga je od planiranja do evaluacije i imao je redovitu refleksiju s njim preko interneta. Kada se Gabriel vratio, povećalo mu se samopouzdanje, osjećao se neovisnijim i odlučio je preuzeti vodeću ulogu u lokalnom volonterskom projektu u Mađarskoj, u kojem je koordinirao druge mlade ljude kako bi pomogli u obnovi lokalnog društvenog centra za mlade.

Specifične prednosti projekta:

Zbog svog odgoja, Gabriel je imao malo mogućnosti ovladati vještinama potrebnim za samostalan život, uključujući nabavljanje potrepština i osobni proračun. Provedbom projekta, prvi put je morao planirati svoj svakodnevni život i vrlo je dobro podnosio prepreke. Osim toga, poboljšao je svoje vještine facilitacije, interkulturne kompetencije i otkrio da posjeduje vještine vođenja. Ostali volonteri voljeli su raditi s njim i cijenili njegovo znanje i uvid u situaciju ugrožene djece i institucionalni kontekst. Nevladina organizacija, domaćin, dala je puno slobode u smislu odabira aktivnosti s djecom i bila je zadovoljna rezultatima, posebice angažmanom Gabriela i grupe. Gabriel je također mogao potvrditi svoje iskustvo na koledžu, stoga je to iskustvo također doprinijelo njegovom akademskom napredovanju.

Ishodi učenja i implementacija:

Ciljevi učenja uključivali su vještine facilitacije, samostalan život, poznavanje stranih jezika i samopouzdanje. Gabriel je u svemu tome postigao napredak, štoviše, uspio je riješiti neke sukobe i napetosti unutar grupe. Pokazao se i kao izvrstan posrednik između djece s kojom su radili, međunarodne grupe volontera i organizacije domaćina.

Izazovi i promjene tijekom projekta:

Dva glavna izazova vezana su uz pandemijsku situaciju i životne uvjete tijekom projekta. Gabriel i ostali volonteri morali su se prilagoditi promjeni propisa koji su utjecali na njihova putovanja, planove za slobodno vrijeme i mogućnosti. Uglavnom je to utjecalo na način na koji su mogli komunicirati i organizirati aktivnosti za djecu. Kroz redovitu refleksiju spoznao je probleme koji su izazvali napetost i zbrku. Odlučio im se otvoreno obratiti i pokušati ih riješiti/pronaći alternative. Drugi izazov bio je taj što smještaj volontera još nije bio potpuno spremjan kada su stigli, pa su se ponekad morali suočiti s nedostatkom tople vode ili odgovarajućeg grijanja. Organizacija koja ga je uputila pokušala se požaliti, ali na kraju su to volonteri riješili između sebe na način da su svi dobili „bolje“ sobe. Ovaj izazov pomogao je da drugi vide Gabrielov konstruktivan pristup, stav orijentiran na rješenje što ga je učinilo voditeljem grupe.

Citati:

“To je bilo najbolje mjesto za doživjeti sva četiri godišnja doba u 3 mjeseca. Predavao sam engleski djeci u popodnevnoj školi i u lokalnom dječjem domu, baviti se umjetnošću u malom selu zvanom Hărja, smještenom u prekrasnim Karpatima. Brojna nasmijana lica uvijek su mi davala snagu za sljedeći dan, čak i kada sam imao jako duge dane.”

“Uz sve zadatke bilo je vremena za zabavu i opuštanje. Ne bih se usudio preuzeti ovaj projekt bez pomoći moje nevladine organizacije, bez pomoći toliko volontera koje sam tamo upoznao. Oni su me podržavali i podržavat će me cijelim putem.”

DIP GREEN

Kratki opis:

DIP GREEN je projekt koji obuhvaća sve ciljeve učenja zalaganjem u zajednici. U projekt su bili uključeni mladi radnike s mladima koji su svojim idejama, kompetencijama i znanjem, uz podršku mentora, oblikovali aktivnosti koje obogaćuju eko-vrt Društva za istraživanje i potporu (DIP). Vrt je javna površina u vlasništvu Općine Viškovo i nalazi se u centru Općine. U projekt su istovremeno bile uključene i mlade osobe s invaliditetom i problemima u psihosocijalnom funkcioniranju, koje su kroz inkluzivni program volontiranja ostvarile ravnopravan položaj s ostalim mladim volonterima.

Specifične prednosti projekta:

Među sudionicima je stvorena kvalitetna mreža podrške, čime se povećava povjerenje i solidarnost među različitim skupinama. Lokalna zajednica obogaćena je kvalitetnim prostorom za druženje. Također, mladi radnici s mladima imali su priliku na licu mjesta iskusiti važnost uključivanja osoba s manje mogućnosti – njihovih vršnjaka. Zajednički rad svih sudionika rezultirao je obogaćenim vrtom, bogatijim novim biljkama, cvijećem i plodovima koji će procijetati u proljeće. U procesu provođenja projektnih aktivnosti, učvršćena je povezanost mlađih radnika s mladima, s mladim osobama s invaliditetom i problemima u psihosocijalnom funkcioniranju te je stvoren osjećaj zajedništva i doprinosa zdravijem životu.

Ishodi učenja i implementacija:

Stečena su konkretna nova znanja i vještine koje su mladima, radnicima s mladima i mladim osobama s invaliditetom vrlo važne u svakodnevnom životu, a međusobna interakcija rezultirala je razvojem socijalnih, kognitivnih i motoričkih vještina mlađih s invaliditetom, ali i mlađih ljudi koji rade s drugim mlađima. Radnici s mladima imali su priliku ojačati svih 8 ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje: komuniciranje i zajednički rad s DIP-om na prilagođen način (društvene i građanske kompetencije), susrete, druženje i rad s volonterima iz drugih zemalja (npr. SAD) te komuniciranje na stranom jeziku, unaprjeđenje digitalnih kompetencija (web i Facebook objave, dogовори i Zoom sastanci), kompetenciju učiti kako učiti i primjeniti naučeno u neposrednom radu s drugima, razvijanje osjećaja za inicijativu i poduzetništvo kroz planiranje i provedbu projekata uređenja vrta od ideje do realizacije uz podršku, razvoj kreativnosti poštujući permakulturne principe u uređenju i održavanju vrta.

Izazovi i promjene tijekom projekta:

Tijekom provedbe aktivnosti u sklopu projekta „DIP GREEN“ naišli smo na nekoliko izazova i prepreka. Na samom početku glavna prepreka je bio prijevoz volontera i članova DIP-a u eko vrt, budući da se nalazi u Viškovu. No, tu smo prepreku uspjeli djelomično riješiti prijevozom koji je financirao SMART. Nadalje, budući da je projekt bio planiran na otvorenom prostoru (vrtu), ovisili smo o vremenskim prilikama te smo morali organizirati i dogovarati sastanke u skladu s vremenskom prognozom. Stoga smo održali jedan sastanak u prostorijama organizacije. Na jednom od sastanaka u vrtu padala je kiša i bilo je teško obavljati aktivnosti. No na kraju smo uspjeli sve odraditi po zadanim i dogovorenim planu. Drugi izazov bio je dogovor sudionika projekta (volontera, tj. Radnika s mladima) da odu u DIP-ov vrt. S obzirom na fakultetske obveze, na trenutke je bilo teško uskladiti termin koji bi svima odgovarao. Posljedično, nisu svi volonteri mogli biti prisutni na sastancima. Dodatni izazov je priprema i edukacija volontera o radu s osobama s invaliditetom i problemima u psihosocijalnom funkcioniranju. Važno je naučiti osnovne procese u učenju i metodama poučavanja, prilagoditi način komunikacije i prijenosa informacija u radu s našim korisnicima. Stvaranje i održavanje društvenih interakcija i olakšavanje sudjelovanja u svakom od procesa suradnje izazovan je posao za voditelja projekta i koordinatora. Neophodno je kontinuirano praćenje u svim fazama kako bi se postigli ciljevi pojedinih aktivnosti, ali i osigurala dobrobit svih uključenih. Samo proaktivnim radom, kontinuiranom suradnjom uz česte individualne i grupne razgovore, volonteri, korisnici, stručni suradnici i voditelj projekta zajedno mogu ostvariti postavljene ciljeve. To je vidljivo i u sljedećem citatu.

Citat:

“Zadovoljni smo činjenicom da sada imamo vrt u kojem je zasadeno nekoliko vrsta cvijeća, voćaka, bobičastog voća i ljekovitog bilja koje možemo koristiti za svoje potrebe. Ovo je samo dio rezultata koje smo postigli jer ipak je najvažnije ono što smo postigli stvaranjem našeg vrta; a to je povezanost nas mlađih, prijateljstva koja smo stvorili, stečenog znanja, ali i onoga što smo prenijeli na druge.“

Navigator ideja

Kratki opis i specifične prednosti projekta:

Škola Bednarska redovito surađuje s lokalnom zakladom koja pomaže ljudima iz varšavske četvrti Powiśle. Na početku školske godine 2021./2022., učenici su kontaktirali zakladu i pitali kako bi mogli pomoći ove godine. Zakladi je trebao novac za plaćanje autobusa maloj djeci iz siromašnih obitelji iz okruga kako bi došli do osnovne škole odnosno do društvenog centra nakon nastave, pa je najpotrebnija pomoć bila prikupljanje novca. Bio je to pravi izazov za učenike koji im je pokazao da ne znaju kako to učiniti. To je bio početak Navigatora ideja. Jan Baran, Piotr Borys, Mateusz Malicki i Antonina Petryka dobili su ideju za izradu svojevrsnog priručnika za druge učenike škole o prikupljanju novca za društvene aktivnosti. U početku nisu planirali web stranicu, ali su tijekom konzultacija s prijateljima iz škole i učiteljima odlučili da bi to bio najbolji način da se znanje proširi i na šиру publiku.

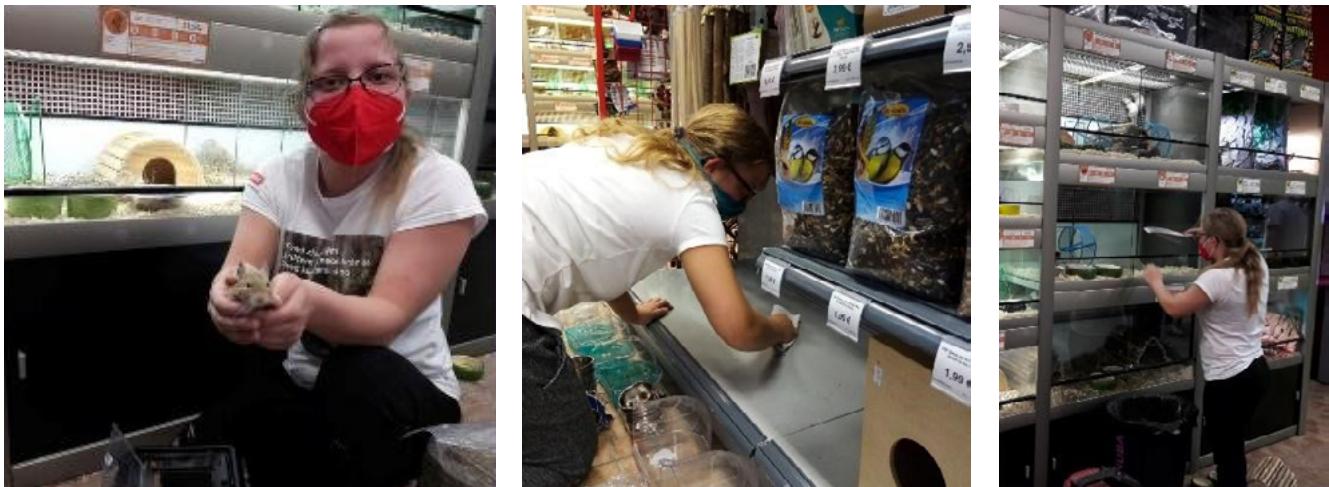
Kako bi prikupili ideje o metodama prikupljanja sredstava koje bi mogli koristiti maloljetnici, tim je kontaktirao mnogo različitih ljudi – posebice predstavnike zaklada koje surađuju sa školom, maturante, bivše volontere i aktiviste. To im je pomoglo da stvore prilično veliku zbirku ideja. Jedan od maturanata podržao je grupu u izradi web stranice te im je ustupio besplatan pristup programu za izradu web stranica.

Tim je radio zajedno. Jan, Tonia, Mateusz i Piotr često su ostajali dulje u školi kako bi radili na projektu, ali su se mnogi njihovi sastanci s drugim ljudima održavali online zbog pandemije. Grupa je dobila podršku za razvoj ideje od škole, Volonterskog centra iz Varšave i Inkubatora Pomysłów (inkubatorpomyslow.org.pl). Nakon live prezentacije projekta pred publikom, Navigator ideja je odabran kao jedan od inovativnih projekata, a Jan, Tonia, Mateusz i Piotr dobili su podršku Inkubatora Pomysłów – stručne edukacije, konzultacije i mentorstvo.

Ishodi učenja:

- Sposobnost istraživanja,
- Stjecanje znanja o prikupljanju sredstava,
- Kompetencije javnog govora,
- Uspostavljanje poslovnih kontakata,
- Razvoj mekih vještina,
- Timski rad,
- Stvaranje jednostavnih i zanimljivih prezentacija,
- Izrada web stranica.

I want to care about animals

#LakeTabacarieSuperheroes

International volunteer experience with children in the mountains

DIP GREEN

13. Informacije o nositelju i partnerima u projektu EDUVOL

Platforma volonterskih centara i organizacija (Slovačka) osnovana je u kolovozu 2011., a njezin je glavni cilj podupirati stvaranje okruženja koje je povoljno za razvoj volontiranja u svim područjima i svim oblicima. Platforma objedinjuje volonterske centre i organizacije koje u Slovačkoj surađuju s volonterima. Svoje ciljeve ostvaruje sljedećim aktivnostima: izgradnjom infrastrukture volontiranja; zagovaranjem pravne i finansijske podrške volonterskim centrima i organizacijama koje uključuju volontere; pružanjem finansijske potpore volontiranju; uključivanjem volontiranja u pravni okvir koji bi doveo do podrške volontiranju; pružanjem podrške pri uspostavljanju i razvoju radnog mjesa koordinatora volontera u nevladinim i javnim organizacijama/ustanovama; promicanjem volontiranja kao alata neformalnog obrazovanja i provedbom volonterskih aktivnosti kao alata za pripremu za tržište rada.

Kontakti:

www.dobrovolnickecentra.sk

platforma@dobrovolnickecentra.sk

Pro Vobis – Nacionalni resursni centar za volonterstvo (Rumunjska) promiče i razvija volontiranje kao održiv i nezamjenjiv resurs u rješavanju problema s kojima se rumunjsko društvo suočava. Pro Vobis je osnovan 1992. godine kao organizacija socijalne skrbi. Oslanjajući se na iskustvo i stručnost stečeno u učinkovitom upravljanju volonterima, Pro Vobis je 1997. u sklopu svoje organizacije odlučio osnovati prvi volonterski centar u zemlji. Neočekivana potražnja za uslugama te znanjem i vještinama u polju upravljanja volonterima nagnala je Pro Vobis da tome prilagodi svoju misiju te postane pri neovisni i stručni volonterski centar u Rumunjskoj te da tako znatno doprinese promicanju i razvoju koncepta volonterskog centra u zemlji. Godine 2002., točno pet godina od osnutka, organizacija je postala Nacionalni volonterski centar Pro Vobis te je sada Nacionalni resursni centar za volonterstvo, a sam naziv ukazuje na njegovu ulogu u rumunjskom nevladinom sektoru. Pro Vobis uskoro obilježava 30 godina postojanja. Surađuje s: nevladinim organizacijama koje u svoj rad žele i mogu uključiti volontere, stručnjacima iz prakse koji surađuju s volonterima, javnim ustanovama koje mogu podržati volontiranje, društveno odgovornim poslovnim subjektima te medijima.

Kontakti:

www.provobis.ro

provobis@provobis.ro

Udruga za razvoj civilnog društva SMART (Hrvatska) neprofitna je organizacija koja je osnovana u srpnju 1999. te koju vodi tim stručnih trenera/konzultanata s bogatim iskustvom u hrvatskom neprofitnom sektoru. SMART potiče učinkovitost i djelotvornost neprofitnog sektora i međusektorsku suradnju te promiče volontiranje. SMART spaja neformalno obrazovanje sa savjetovanjem, informiranjem i utjecanjem na javne politike. SMART surađuje s organizacijama civilnog društva, javnim ustanovama, predstavnicima lokalne i regionalne vlasti te s građanskim inicijativama koje počivaju na načelima odgovornosti, aktivne uključenosti i poštovanja različitosti. SMART implementira sustav OK2015 za osiguranje kvalitete za organizacije civilnog društva u Hrvatskoj, sustav osiguranja kvalitete za volonterske centre u Hrvatskoj te sustav osiguranja kvalitete volonterskih programa za organizatore volontiranja. Svojim radom SMART osnažuje neprofitne organizacije (organizacije civilnog društva, javne ustanove u različitim područjima rada, lokalnu vlast), istovremeno razvijajući međusektorski pristup (organizacije civilnog društva, javne ustanove, tijela lokalne/državne vlasti i poslovni sektor) te doprinoseći tako razvoju civilnog društva u Hrvatskoj.

Kontakti:

www.smart.hr

smart@smart.hr

Önkéntes Központ Alapítvány (Volunteering Hungary – **Centar za društvene inovacije**) (Mađarska) osnovan je 2002. godine kao neovisna nevladina organizacija s ciljem razvoja i koordinacije svih nastojanja da se u Mađarskoj stvari bolje okruženje za volontiranje te da se potiče sudjelovanje u zajednici. Proteklih je godina organizacija koordinirala brojne lokalne, nacionalne i međunarodne projekte u području razvoja volontiranja i edukacije za volontiranje. ÖKA koordinira Mrežom volonterskih centara koja okuplja regionalne volonterske centre iz cijele zemlje. Kao krovna mađarska organizacija ÖKA je uspostavila kontakte diljem zemlje te je važan akter u razvoju civilnog društva i volontiranja u Mađarskoj. Surađuje s brojnim nevladinim organizacijama, tijelima javne vlasti i pripadnicima korporativnog sektora. Uz tradicionalan rad i usluge razvoja (www.oka.hu, promocija, zagovaranje i razvoj zakonodavstva u području volonterstva, bazu stručnjaka za upravljanje volonterima, razvoj Mreže volonterskih centara, projekte inkluzije i razvoja kompetencija, volontiranje osoba starije životne dobi, Nagrade za volontiranje i izdavaštvo), ÖKA je razvila složene programe pružanja volonterskih usluga u korporativnom sektor. Da bi programi bili kvalitetniji, ÖKA kao akreditirana ustanova za obrazovanje organizira edukacije o menadžmentu volonterskih programa za sve organizacije/ustanove koje uključuju volontere i koje su voljne unaprijediti takve programe. ÖKA snažno vjeruje u utjecaj volontera i sve svoje napore usmjerava na poboljšanje uvjeta za volontere kroz bolje zakonodavstvo, kvalitetne volonterske programe i više finansijskih sredstava za organizacije koje uključuju volontere. ÖKA je bila ključni akter u Mađarskoj u implementaciji aktivnosti u okviru Europske godine volontiranja.

Kontakti:

www.onkentes.hu

info@onkentes.hu

Volunteerski centar Varšava (Poljska) osnovan je 1993. Najvažniji ciljevi udruge su promocija i razvoj civilnog društva u lokalnim zajednicama. Da bi osigurao profesionalni značaj tih inicijativa, Centar je udario temelje volontiranju utemeljene na sustavu pronalaska i edukacije volontera. Centar je osmislio i razvio sljedeće volonterske programe: volontiranje u centrima za socijalnu skrb, Volontiranje u školama, volontiranje zaposlenika, mreža volonterskih centara, ured za ponudu i potražnju volonterskih pozicija i volontera, edukacije i seminare o volontiranju, promotivne kampanje, online platformu za volontere i organizacije, volontiranje starijih građana, dugoročno volontiranje, volontiranje u Varšavi, volonterska knjižnica. Volonterski centar služi kao jedinstveni centar podrške nevladinim organizacijama i javnim ustanovama sa sljedećim djelokrugom rada: organizacija programa u kojima sudjeluju volonteri, održavanje edukacija za koordinatora volontera, pravno savjetovanje, razvoj i provedba strategija razvoja volonterskog rada u lokalnim zajednicama.

Kontakti:

www.wolontariat.waw.pl

warszawa@wolontariat.org.pl

Literatura:

- Anderson, J. D. (1995). Students Reflection on Community Service Learning. Omaha: University of Nebraska.
- Anderson, L. W., Krathwohl, D. R., et al (Eds..) (2001.) A Taxonomy for Learning, Teaching, and Assessing: A Revision of Bloom's Taxonomy of Educational Objectives. Allyn & Bacon. Boston, MA (Pearson Education Group).
- Astin, A. W., Vogelgesang, L., Ikeda, E., K., Yee, J. (2022). How Service Learning Affects Students. Omaha: University of Nebraska Omaha.
- Borowiecka, B, Kacprowicz, M. (2014). Podręcznik e-wolontariatu. Warszawa, Fundacja Dobra Sieć.
- Berger Kaye, C. (2010). The Complete Guide to Service Learning. Minneapolis: Free Spirit Publishing.
- BRINGLE, R. G., HATCHER, J. A. (1996). Implementing Service-Learning in Higher Education. Journal of Higher Education, 67(2), 221–239.
- Brozmanova Gregorova A., Matulayova, T., Tkadlčíkova, L. et al. (2020). Service-Learning for Teachers in Higher Education Institutions. Cluj-Napoca: Argonaut. Retrieved from: <http://www.slihe.eu/outputs/manual-for-hei-teachers>.
- Brozmanová Gregorová et al. (2019). Cesty k dobrovoľníctvu. Metodika výchovy a vzdelávania detí a mládeže k dobrovoľníctvu. Stupava: Platforma dobrovoľníckych centier a organizácií.
- Cairn, R. (2003). Partner power and service-learning - Manual for community-based organizations to work with schools. Minneapolis: ServeMinnesota. Retrieved from: <http://roserbattle.net/wp-content/uploads/2009/06/partner-power-and-service-learning1.pdf>.
- Centre for Community Engagement (2010). Service Learning Curriculum Development Resource Guide for Faculty. Retrieved from: <https://www.usf.edu/engagement/documents/resourceguideforfacultyrev-11-05-10.pdf>.
- Centre For Innovative Teaching And Learning, Service-Learning Program, Resources for Instructors, ACEs, & Community Partners, <https://citol.indiana.edu/files/pdf/SL/Reflection%20Questions%20for%20Considering%20Service-Learning%20Experiences.pdf>
- Council of Europe and European Commission Research Partnership (2004). Report of the Research Seminar 'The Youth Sector and Non-formal Education/Learning: working to make lifelong learning a reality and contributing to the Third Sector', Strasbourg 28-30 April 2004.
- European Commission (2015) Quality Youth Work. A common framework for the further development of youth work. Report from the Expert Group on Youth Work Quality Systems in the EU Member States. https://ec.europa.eu/assets/eac/youth/library/reports/quality-youth-work_en.pdf.
- FISKE, E. B. 2001. Learning in Deed. The Power of Service-Learning for American Schools. Battle Creek: W.K. Kellogg Foundation.
- Furco, A., Holland, B. A. (2005.) Institutionalizing Service-Learning in Higher Education: Issues and Strategies for Chief Academic Officers. Berkeley: Center for Studies in Higher Education, University of California at Berkeley.
- Furco, A. (1996). Service-learning: A balanced approach to experiential education. Expanding Boundaries: Serving and Learning, 1, 1-6.
- Heffernan, K. (2001). Service-learning in higher education. Journal of contemporary water research and education, 119(1), 2-8.

Jacoby, B. (2015). Service-Learning Essentials. Questions, Answers, and Lessons Learned. San Fran-cisco: Jossey-Bass.

Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR. (2018). Koncepcia výchovy a vzdelávania detí a mládeže k dobrovoľníctvu. Bratislava.

Lipčáková, M., Matulayová, T. (2012). Service-learning vo vzdelávaní v sociálnej práci. In: BALOGOVÁ, B. (Ed.). Výzvy a trendy vo vzdelávaní v sociálnej práci. Zborník príspevkov zmedzinárodnej vedeckej konferencie konanej v dňoch 26.-27. apríla 2012 v Prešove. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove. 183-191.

Mattessich, R. (2003). Accounting representation and the onion model of reality: a comparison with Baudrillard's orders of simulacra and his hyperreality. Accounting, Organizations and Society, 2003, vol. 28, issue 5, 443-470

McLeod, S. A. (2017). Kolb - learning styles and experiential learning cycle. Simply Psychology. Retrieved from: <https://www.simplypsychology.org/learning-kolb.html>.

Movement Strategy Center. (2004). Making Space, Making Change: Profiles of Youth-Led and Youth-Driven Organizations. Oakland: Movement Strategy Centre.

Novota, S. (2017) Monitoring i evaluacija - Vodič za práceňje provedbe i vrednovanje projekata. Udruga za razvoj civilnog društva SMART

Regina, C., Ferrara, C. (2017). Service-Learning in Central and Eastern Europe - Handbook for Engaged Teachers and Students. Ciudad Autónoma de Buenos Aires: CLAYSS. Retrieved from: http://www.clayss.org.ar/04_publicaciones/SL-EE_nov17.pdf.

Rolon Jorge Sosa, Resourcebook for the development of Service Learning projects, CLAYSS. Centro Latinoamericano de Aprendizaje y Servicio Solidario, 2020.

Rusu, A. S., Bencic, A., Hodor, T. (2014). Service-Learning programs for Romanian students – an analysis of international programs and ideas of implementation. Procedia Social and Behavioral Sciences, 142, 154–161.

Sigmon, R. L. (1994). Linking Service with Learning. Washington, D.C.: Council on Indepen-dent Colleges.

University of Michigan-Flint. (2013). Service-Learning Manual for Faculty. Retrieved from: https://www.umflint.edu/sites/default/files/groups/University_Outreach/assets/serv-learn-manual-faculty.pdf..

Watkins,R.,WestMeiers,M.,Visser,Y.L.(2012).AGuidetoAssessingNeeds-EssentialToolsforCollectingInformation, Making Decisions, and Achieving Development Results. Washington, DC: World Bank. Retrieved from: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/2231/663920PUB0EPI00essing09780821388686.pdf?sequence=1>

Youth stride: A service - learning manual for the Caribbean, retrieved from: http://www.clayss.org.ar/04_publicaciones/2004_PaSo_Joven_English.pdf

Title:

Učenje zalaganjem u zajednici u radu s mladima. Priručnik za radnike s mladima

Urednica:

Alžbeta Brozmanová Gregorová

Autorice:

Alžbeta Brozmanová Gregorová

Boglárka Meggyesfalvi

Borbála Cecilia Hadrévy

Jana Šolcová

Tamara Fabac

Marta Hauser

Slađana Novota

Diana Bere

Corina Pintea

Boťu Mădălina

Agnieszka Lissowska Lewkowicz

Anna Walas

András F. Tóth

Brigitta Nagy

Opseg: 5,4 autorskih listova

Godina izdavanja: 2022

Izdavač: Platforma dobrovoľníckych centier a organizácií

Mjesto: Banská Bystrica

ISBN 978-80-974174-5-5

(tiskana verzija)

ISBN 978-80-974174-6-2

(online verzija)

